स्थानीय तहको शिक्षा योजना-२०८२-२०९२

कार्यपालिकाबाट स्वीकृत मितिः२०८२।१२।०४

प्रमाणितकरण मितिः २०८२।१२।११

खजुरा गाउँपालिका

बागमतीनगर, बाँके

लुम्बिनी प्रदेश, नेपाल

सल्लाहकार
श्री श्री डम्बर बहादुर वि क , अध्यक्ष
श्रीमञ्जुमल्ल, उपाध्यक्ष
श्रीदिलबहादुरपौडेल,प्रमुखप्रशासकीयअधिकृत

गाउँ शिक्षा योजना निर्माण तथामस्यौदा लेखन समितिसदस्यहरू :
संयोजकःश्री कृष्णा प्रोखेल, सामाजिक विकास समिति, संयोजक
सदस्यः श्री सुर्य बहादुर रानाभाट
सदस्यः श्री कृष्ण गौतम
सदस्यः श्री माधव शर्मा, नेपाल महासंघ प्रतिनिधि
सदस्य: श्री निर्मल रेग्मी
आमन्त्रित सदस्य: श्री रामचन्द्र जोशी, वरिष्ठ शिक्षा अधिकृत, समर्थ
सदस्य सचिव: श्री खगेन्द्र बहादुर मल्ल, बरिष्ठ शिक्षा अधिकृत

प्रकाशक
खजुरा गाउँपालिका गाउँकार्यपालिकाको कार्यालय, बागमतीनगर,बाँके

प्रमाणित मिति २०८२ चैत्र ११
प्रकाशन मिति
२०८२ चैत्र २७

गाउँपालिका अध्यक्षज्यूको भनाइ

खजुरा गाउँपालिकाको शिक्षा तर्फको पञ्चवर्षीय गाउँ शिक्षा योजना निर्माण तथा स्वीकृत हुनु गाउँपालिकाका लागि गौरवको विषय हो। संविधानको भावना, राष्ट्रिय शिक्षा नीति, अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षासम्बन्धी कानुनी प्रावधान, दिगो विकास लक्ष्य तथा स्थानीय आवश्यकता अनुरूप सहभागीमूलक Bottom-up Planning Approach बाट तयार गरिएको यो योजना गाउँको शैक्षिक विकासको दिगो मार्गचित्रका रूपमा अघि बढ्नेछ।

यस योजनाले विपन्न, सीमान्तकृत, अपाङ्गता भएका बालबालिका, दलित, जनजाति तथा पिछडिएको वर्गको शिक्षामा पहुँच सुनिश्चित गर्दै गुणस्तरीय, समावेशी र बालमैत्री शिक्षाको प्रत्याभूति दिलाउने लक्ष्य राखेको छ। विद्यालय पूर्वाधार सुधार, शिक्षक क्षमता अभिवृद्धि, प्रविधिमैत्री सिकाइ वातावरण, छात्रवृत्ति तथा स्रोत—साधनको न्यायोचित परिचालनमार्फत सीमित साधनबाट अधिकतम उपलब्धि हासिल गर्ने विश्वास लिइएको छ।

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ ले आधारभूत तथा माध्यमिक तहको शिक्षा व्यवस्थापनको जिम्मेवारी स्थानीय तहलाई दिएको सन्दर्भमा यो आवधिक योजना शैक्षिक प्रशासन र व्यवस्थापनलाई थप सुदृढ गर्ने आधार बन्नेछ। गाउँ कार्यपालिकाबाट स्वीकृत भई कार्यान्वयनमा लैजाँदै गर्दा सबै सरकारी तथा गैरसरकारी संघसंस्था, सार्वजनिक तथा निजी विद्यालयको सहकार्य अत्यन्त आवश्यक रहनेछ।

खजुरा गाउँपालिकाका सबै विद्यालयलाई Centre for Excellence का रूपमा विकास गरी “Education Hub” को पहिचान स्थापित गर्ने दीर्घकालीन लक्ष्यका साथ अघि बढेको यो योजना शिक्षा क्षेत्रको कोसेढुङ्गा सावित हुनेछ भन्नेमा म विश्वस्त छु। साथै, योजना निर्माणमा योगदान पुऱ्याउनुहुने मस्यौदा समितिका संयोजक श्री खगेन्द्रबहादुर मल्ल प्राविधिक सहयोग गर्ने समर्थ कार्यक्रमको टिम लगायत सम्पूर्ण सरोकारवालाप्रति हार्दिक धन्यवाद व्यक्त गर्दछु।

धन्यवाद

डम्बर बहादुर बि.क.
अध्यक्ष

खजुरा गाउँपालिका
गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय
बागमतीनगर, बाँके
लुम्बिनी प्रदेश, नेपाल

श्री डम्बर बहादुर वि. क.
पालिका अध्यक्ष
खजुरा गाउँपालिका

योजनाको सारांश

नेपालको संविधान २०७२ र स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ अनुसार माध्यमिक तहसम्मको शिक्षा स्थानीय तहमा हस्तान्तरण भइसकेको छ । सङ्घ र प्रदेश सरकारका नीतिहरूलाई आधार मान्दै स्थानीय तहले आफ्ना आवश्यकता अनुसार शिक्षा योजना बनाउनु आवश्यक छ । त्यसैअनुरूप खजुरा गाउँपालिकाले शिक्षा सेवा प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गरी गुणस्तर, पहुँच, सहभागिता र समता सुनिश्चित गर्न गाउँ शिक्षा योजना निर्माण गरेको हो ।

नेपालको संविधान, राष्ट्रिय शिक्षा नीति, अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षा ऐन, दिगो विकास लक्ष्य, सोह्रौं पञ्चवर्षीय योजना तथा विद्यालय शिक्षासम्बन्धी कानुनअनुसार विद्यालय शिक्षाको सङ्घीय संरचनाअनुरूप कार्यान्वयन र दिशानिर्देशन गर्न शिक्षा योजना निर्माण आवश्यक छ । संविधानको अनुसूची ८ तथा स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ ले स्थानीय तहलाई आधारभूत तथा माध्यमिक शिक्षाको जिम्मेवारी दिएको छ । शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालयले लागु गरेको १० वर्षे विद्यालय शिक्षा क्षेत्र योजना (SESP) लाई कार्यान्वयन गर्न स्थानीय तहले समेत शिक्षा योजना बनाउनुपर्छ । यसले सीमान्तकृत बालबालिकाको पहुँच, न्यूनतम सिकाइ उपलब्धि, गुणस्तर र सान्दर्भिकता सुनिश्चित गर्छ । साथै, सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तहबीच लम्बीय र क्षितिजीय समन्वय, स्रोत व्यवस्थापन, दोहोरोपन न्यूनीकरण, लागत साझेदारी र राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय प्रतिबद्धता पूरा गर्न महत्त्वपूर्ण योगदान पुर्‍याउँछ ।

यस गाउँ शिक्षा योजना निर्माण गर्दा नेपालको संविधान २०७२, सोह्रौं पञ्चवर्षीय योजना, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४, अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षा ऐन २०७५, राष्ट्रिय शिक्षा नीति २०७६, विद्यालय शिक्षा क्षेत्र योजना (SESP), दिगो विकास लक्ष्य, जनगणना २०७८ लगायत सम्बन्धित कानुनी र नीतिगत दस्तावेजलाई आधार मानिएको छ । साथै, बालमैत्री, लैङ्गिकमैत्री, अपाङ्गमैत्री,

प्रकोपप्रति उत्थानशील, हरित र स्वच्छ विद्यालय निर्माण तथा अनुकूल सिकाइ वातावरणको प्रवर्धन गर्ने योजनाको मुख्य आधार रहेको छ ।

खजुरा गाउँपालिका यो शिक्षा योजता तयार गर्दा बिभिन्न राष्टिय, प्रादेशिक साथै खजुरा गाउँपालिका नितिगत ब्यवस्था र बिभिन्न शिक्षा बिज्ञ हरुको सहभागितामा निर्माण गरिएको छ।योजना निर्देशक समिति (ESP Steering committee) : यस खजुरा गाउँपालिकाको अध्यक्ष श्री डम्मर बहादुर बि क ज्यु को संयोजकत्वमा खजुरा गाउँपालिकाको शिक्षा क्षेत्रको ३ वर्षे योजना निर्माण भइ कार्यान्वयन भइरहेको र २०८१ मा उक्त योजनाको समयावधि सकिन लागि रहदा योजनाको मुल मर्म र दिगो विकाससंगै शैक्षिक क्षेत्रमा योजनाको योगदानलाइ सार्थकताको रुपमा स्वीकार गर्दै पुनः सोही योजनालाइ निरन्तर चलायमान बनाइ कायम राख्न शिक्षा योजनालाइ आवधिक गर्ने निर्णय संगै योजना निर्देशक समिति गठन गरिएको थियो | जसमा गाउँपालिकाको उपाध्यक्ष श्री मन्जु मल्ल, पदेन सदस्य एवं सदस्य र सदस्य सचिव एवं शिक्षा युवा तथा खेलकुद शाखा प्रमूख श्री खग्न्द्र मल्ल लगायत सामाजिक विकास समितिका संयोजक, वडा अध्यक्ष्यहरु सबै,गाउँ पालिकाका प्रशासकीय प्रमुख, माध्यमिक विद्यालयका प्र.अ. र शिक्षा शाखाका प्रमुख तथा शाखा अधिकृतहरुलाई समेत समेट्ने काम भएको थियो ।

योजना तयारी प्राविधिक समूहका रुपमा खजुरा गाउँपालिकाका सामाजिक विकास संयोजक श्री कृष्णा प्रोखेल ज्यूको संयोजकत्वमा ५ सदस्यीय गठित योजना तयारी प्राविधिक समुहमा शाखा प्रमूख श्री खगेन्द्र बहादुर मल्ल ज्यु लगाएत युएसएआइडी प्रारम्भिक कक्षा सिकाइकार्यक्रम, एवं शिक्षा प्रेमी, शिक्षा बिज्ञ, प्रधानाध्यापक, शिक्षक महासंघ प्रतिनिधि, बिद्यालय ब्यबस्थापन समितिका प्रतिनिधि तथा शिक्षकहरुको प्रतिनिधित्व रहने गरी योजना तयारी प्राविधिक समुह कार्यदल गठन गरिएको थियो।प्राविधिक समुहले विभिन्न दस्तावेज तथा पालिकाको वस्तुस्थिति र तथ्याङ्कहरुलाई अध्ययन गरेर योजना लेखनको खाका निर्माण गरेको थियो । उक्त खाका माथी विभिन्न समयमा पटक पटक छलफल

गरी समर्थ कार्यक्रमको प्राविधिक सहयोगमा अन्तिम मस्यौदा तयार गरी मिति २०८२।१२।०१गते सबै सरोकारवालाहरु माझ सुझाब संकलन गरी कार्यपालिकामा स्वीकृतीका लागि पेश गरिएको थियो ।

शिक्षा योजना निर्माणमा स्थानीय तहको सक्रिय नेतृत्त्व, सरोकारवालाको सहभागिता र पारदर्शिता सुनिश्चित गरिएको छ । योजना समावेशी, व्यावहारिक र सान्दर्भिक कार्यक्रमसहित शिक्षा क्षेत्रका प्रमुख समस्या र चुनौतीको सम्बोधन गर्न सक्षम छ । समता, सक्षमता र गुणस्तर सुधारका पहलहरू, साथै सीमान्तकृत वर्गको पहुँच सुनिश्चित गर्न कार्यक्रम समेटिएका छन् । योजना अन्य क्षेत्रीय योजना र अन्तर्राष्ट्रिय लक्ष्यसँग सम्बन्धित छ । स्रोत व्यवस्थापन, संस्थागत संरचना, क्षमता विकास, तथ्याङ्क विश्लेषण, अनुगमन तथा प्रतिवेदन प्रणाली स्पष्ट र सुदृढ छन्, जसले योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयनमा सहयोग पुऱ्याउँछ ।

विषयसूचि

गाउँपालिका अध्यक्षज्यूको भनाइ 3

योजनाको सारांश........ 5

परिच्छेद १ : परिचय........ 1

१. पृष्ठभूमि 1

१.१ वर्तमान अवस्था 2

१.१.१ भौगोलिक अवस्थितिको विश्लेषण 2

१.१.२ जनसाङ्ख्यिक संरचनाको विश्लेषण........ 4

१.१.३ सामाजिक तथा सांस्कृतिक अवस्थाको विश्लेषण 5

१.१.४ आर्थिक अवस्थाको विश्लेषण........ 6

१.१.५ शैक्षिक अवस्थाको विश्लेषण........ 9

१.२ मुख्य समस्या तथा चुनौतीको विश्लेषण 15

१.३ शिक्षा क्षेत्रका चुनौतीको SWOT विश्लेषण 17

१.४ अवसरहरू........ 18

१.५ योजना निर्माण प्रक्रिया 21

परिच्छेद २ : दूरदृष्टि, उद्देश्य, रणनीति तथा लक्ष्य निर्धारण........ 22

२.१ स्थानीय तहमा शिक्षा योजना निर्माण गर्दा लिइएका आधार 22

२.२ दूरदृष्टि........ 23

२.३ ध्येय........ 23

२.४ लक्ष्य 23
२.५ उद्देश्य 23
२.६ रणनीतिहरू 25
२.६ःतत्कालका प्रमुख प्राथमिकताका८ क्षेत्रहरु 46
२.७ मुख्य कार्यसम्पादन सुचकहरू 48
परिच्छेद ३: विद्यालय शिक्षाका मुख्य उपक्षेत्रहरू 52
३.१. प्रारम्भिक बाल विकास तथा शिक्षा 52
३.१.१. परिचय 52
३.१.२ वर्तमान अवस्था 53
३.१.३ उद्देश्यहरू 54
३.२ आधारभुत शिक्षा 60
३.२.१ परिचय 60
३.२.२ वर्तमान अवस्था 60
३.२.३ उद्देश्यहरू 61
३.२.४ रणनीतिहरू 62
३.२.५ उपलब्धि, नतिजाहरू, प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा लक्ष्य 63
३.३ माध्यमिक शिक्षा 71
३.३.१ परिचय 71
३.३.२ वर्तमान अवस्था 71
३.३.३ उद्देश्यहरू 72

३.३.४ रणनीतिहरू........72
३.३.५ उपलब्धि तथा प्रमुख नतिजाहरू........74
३.४ प्राविधिकशिक्षातथाव्यावसायिकशिक्षा........81
३.४.१ परिचय........81
३.४.२ वर्तमान अवस्था........81
३.४.३ उद्देश्य........82
३.४.४ रणनीतिहरू........82
३.४.५ प्रमुख उपलब्धि तथा नतिजा........83
३.४.६ प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य........84
३.५ अनौपचारिक शिक्षा र आजीवन सिकाइ........86
३.५.१ परिचय........86
३.५.२ वर्तमान अवस्था........86
३.५.३ उद्देश्य........87
३.५.४ रणनीतिहरू........88
३.५.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य........89
परिच्छेद ४: अन्तरसम्बन्धित विषय तथा क्षेत्र........92
४.१ पाठ्यक्रम, पाठ्यपुस्तक, सिकाइ सामग्री तथा मूल्याङ्कन........92
४.१.१ परिचय........92
४.१.२ वर्तमान अवस्था........93
४.१.३ उद्देश्य........94

४.१.४ रणनीतिहरू..94
४.१.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य..................95
४.२ शिक्षक व्यवस्थापन र विकास...99
४.२.१ परिचय..99
४.२.२ वर्तमान अवस्था..99
३.२.३ उद्देश्य..100
४.२.४ रणनीतिहरू..101
४.२.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य................102
४.३ शैक्षिक समता र समावेशीकरण 105
४.३.१ परिचय..105
४.३.२ वर्तमान अवस्था..105
३.३.३ उद्देश्य..107
४.३.४ रणनीतिहरू..108
४.४ विद्यालय पोषण तथा स्वास्थ्य कार्यक्रम.....................................111
४.४.१ परिचय..111
४.४.२ वर्तमान अवस्था..111
४.४.३ उद्देश्य..113
४.४.४ रणनीतिहरू..113
४.४.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य................114
४.५ विद्यालय सुरक्षा, विपद् न्यूनीकरण तथा उत्थानशीलता.............117

४.५.१परिचय 117

४.५.२ वर्तमान अवस्था.. 118

४.५.३ उद्देश्यहरू 119

४.४.५ रणनीतिहरू.. 119

४.५.५ उपलब्धि, नतिजा र प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्यहरू......... 120

४.६ विद्यालय भौतिक पूर्वाधार विकास 122

४.६.१ परिचय.. 122

४.६.२ वर्तमान अवस्था.. 122

४.६.४ रणनीतिहरू.. 124

४.६.५ उपलब्धि, नतिजाहरू र प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्यहरू.... 125

४.७ विद्यालयमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि..................................... 127

४.७.१ परिचय.. 127

४.७.२ वर्तमान अवस्था.. 127

४.७.३ उद्देश्यहरू 128

४.७.४ रणनीतिहरू.. 128

४.६.६ उपलब्धि, नतिजा र प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा लक्ष्यहरू... 129

परिच्छेद ५: सुशासन तथा व्यवस्थापन.. 132

५.१ शिक्षाको व्यवस्थापन तथा संस्थागत क्षमता विकास................. 132

५.१.१ परिचय.. 132

५.१.२ वर्तमान अवस्था.. 133

५.१.३ उद्देश्यहरू 134
५.१.४ रणनीतिहरू 134
५.६ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप 135
५.२ स्थानीय शिक्षा योजना कार्यान्वयनको प्रबन्ध 139
५.२.१ परिचय 139
५.२.२ वर्तमान अवस्था 139
५.२.३ उद्देश्यहरू 140
५.२.४ रणनीति 141
५.२.५ प्रमुख उपलब्धि तथा नतिजा 142
परिच्छेद ६: लगानी र स्रोत व्यवस्थापन 145
६.१ परिचयः 145
६.२ वर्तमान अवस्थाः 146
६.३ अवसर तथा चुनौतीहरू 148
६.४ उद्देश्यः 149
६.५ रणनीतिहरूः 149
६.६ प्रस्तावित कार्यक्रम तथा बजेट अनुमानः 150
परिच्छेद ७: अनुगमन तथा मूल्याङ्कन 157
७.१. परिचय 157
७.२. वर्तमान अवस्था 157
७.३. अवसर र चुनौतीहरू 158

७.४. उद्देश्यहरुः 159
७.५.रणनीतिहरू 159
७.६. उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य 160
अनुसूची 163
अनुसूची१ःयोजना निर्माण सम्बन्धित फोटोहरू 163
अनुसूची २: विद्यालयकोछात्रछात्रा विवरण 163
अनुसूची३ःविद्यालयकोतहगतविवरण 164
अनुसूची४ः कक्षागतबिद्यार्थी विवरण 167
अनुसूची ५ ःस्थायी र श्रेणीगत शिक्षक विवरण 174

परिच्छेद १ : परिचय

१. पृष्ठभूमि

नेपालको संविधान २०७२ ले माध्यमिक तहसम्मको शिक्षालाई स्थानीय तहको एकल अधिकारको रूपमा सुनिश्चित गरेसँगै स्थानीय तहहरूले संविधान प्रदत्त अधिकार कार्यान्वयन गर्दै शिक्षा क्षेत्रको नेतृत्वदायी भूमिका निर्वाह गरिरहेका छन्। यस सन्दर्भमा स्थानीय तहको अधिकार क्षेत्रभित्र रही शैक्षिक योजना निर्माण, अद्यावधिक, संशोधन तथा प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्नु अपरिहार्य देखिन्छ।स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को परिच्छेद (३) ले स्थानीय तहलाई शिक्षासम्बन्धी २३ वटा अधिकार प्रदान गरेको छ। ती अधिकारहरूको परिधिभित्र रही योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन गर्न सकिने कानुनी व्यवस्था अनुरूप खजुरा गाउँपालिकाले गाउँ शिक्षा योजना २०८० तयार गरेको हो। साथै, सङ्घीय सरकारले कार्यान्वयनमा ल्याएको विद्यालय शिक्षा क्षेत्र योजना सँग समन्वय गर्दै स्थानीय अवस्था, स्रोत र आवश्यकताका आधारमा यस योजनालाई अद्यावधिक तथा संशोधन गरी प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्ने उद्देश्य राखिएको छ।

गाउँपालिकाको शैक्षिक सुधारका लागि संविधान, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, १६ औं आवधिक योजना, गाउँपालिकाको वार्षिक नीति तथा कार्यक्रम र स्थानीय शिक्षा योजना निर्माण मार्गदर्शनका आधारमा सङ्घीय तथा प्रदेश सरकारले परिकल्पना गरेका शैक्षिक लक्ष्य तथा उद्देश्य हासिल गर्न सहयोग पुग्ने गरी यो योजना तयार गरिएको हो।स्थानीय तह नागरिकको सबैभन्दा नजिकको सरकार भएकाले शिक्षा क्षेत्रको नेतृत्व र जिम्मेवारीमा यसको विशेष भूमिका रहन्छ। युनेस्को ले कुल राष्ट्रिय उत्पादनको ६ प्रतिशत र वार्षिक बजेटको २० प्रतिशत शिक्षा क्षेत्रमा लगानी गर्न सुझाव दिएको छ। साथै, सिकाइ सुधारमा १.८ प्रतिशत लगानी गरिएमा प्रति व्यक्ति आय १ प्रतिशतले वृद्धि हुन सक्ने तथ्य

प्रस्तुत गरिएको छ। दिगो विकास लक्ष्य ४ ले सबैका लागि समावेशी, समान तथा गुणस्तरीय शिक्षा सुनिश्चित गर्दै आजीवन सिकाइका अवसर विस्तार गर्ने लक्ष्य लिएको छ। यस दश वर्षे गाउँ शिक्षा योजनाले प्रारम्भिक बालविकासदेखि माध्यमिक तहसम्मका सबै विद्यालय उमेर समूहका बालबालिकालाई शिक्षामा पहुँच सुनिश्चित गर्नुका साथै रोजगारमुखी, व्यावसायिक, प्रविधिमैत्री र सिपमूलक शिक्षा प्रवर्द्धन गर्ने तथा अनौपचारिक शिक्षामार्फत जीवनपर्यन्त सिकाइको वातावरण निर्माण गर्ने उद्देश्य राखेको छ।

साथै, सामुदायिक विद्यालयप्रति नागरिकको आकर्षण बढाउने, अभिभावकको सहभागिता सुदृढ गर्ने, गुणस्तरीय शिक्षा प्रवाह गर्ने र शिक्षामा लगानीमैत्री वातावरण सिर्जना गर्ने आवश्यकता महसुस गरिएको छ। यसै परिप्रेक्ष्यमा विद्यालय शिक्षालाई सर्वसुलभ, गुणस्तरीय, अनिवार्य तथा निःशुल्क बनाउँदै खजुरा गाउँपालिकालाई शैक्षिक गन्तव्यका रूपमा विकास गर्ने दीर्घकालीन लक्ष्यका साथ यो गाउँ शिक्षा योजना निर्माण गरिएको हो।

१.१वर्तमान अवस्था

१.१.१ भौगोलिक अवस्थितिको विश्लेषण

खजुरा गाउँपालिका नेपालको पछिल्लो प्रशासनिक विभाजन अनुसार लुम्बिनी प्रदेश को बाँके जिल्लामा पर्दछ। उचाइमा विवधता नभएकोले भौगोलिक रुपमा अनुकूल यो गाउँपालिकामा समुद्र सतहबाट १३० मि. देखि १६४ मि.को उचाईसम्मको मात्र विविधता रहेको छ। १०१.९१ वर्ग.कि.मी. क्षेत्रफल रहेको यस खजुरा गाउँपालिकाको पूर्वमा कोहलपुर नगरपालिका र जानकी गाउँपालिका, पश्चिममा बर्दिया जिल्ला, उत्तरमा बैजनाथ गाउँपालिका र दक्षिणमा भारत पर्दछन्।

तत्कालीन सङ्घीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालयले तयार गरेको नमुना बमोजिम गठित गाउँपालिका, नगरपालिका तथा विशेष, संरक्षित वा स्वायत्त क्षेत्रको संख्या तथा सिमाना निर्धारण आयोगले मिति २०७३ पुस २२ मा पेश गरेको प्रतिवेदन अनुसार तत्कालिन संघीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रीको संयोजकत्वमा गठित समितिले मिति २०७३/११/२० मा पेश गरेको प्रतिवेदनको आधारमा नेपाल सरकारले मिति २०७३/११/२२ मा देहाय बमोजिम साविकका गा.वि.स. बागेश्वरी, सीतापुर, राधापुर, उढरापुर, सोनपुर, र रनियापुर समेटर ८ वटा वडाहरू कायम गरी यो गाउँपालिका निर्माण गरिएको हो । यस गाउँपालिकाको कुल क्षेत्रफल १०१.९१ वर्ग किलोमिटर रहेको छ । गाउँपालिका घरधुरी तथ्याङ्क संकलन, २०८१ अनुसार खजुरा गाउँपालिकाको कुल जनसंख्या ६४९०८ रहेको छ जस मध्य पुरुषको जनसंख्या ३२९२७ , महिला जनसंख्या ३१९७८ र अन्य ३ जना रहेका छ र जम्मा परिवार संख्या १५५३० रहेको छ । यस गाउँपालिकाको मुख्य बजार खजुरा १ र खजुरा २ मानिन्छ।यस गाउँपालिकाको भौगोलिक विवरणलाई तलको तालिकामा पनि प्रस्तुत गरिन्छ ।

क्र.सं.	नयाँ वडा	समावेश गाविस /नगरपालिका	जनसंख्या	क्षेत्रफल(वर्गकि.मी.)
१	१	राधापुर(१-९)	३५५५	८.३७
२	२	सीतापुर(१-९)	८६२६	१८.३७
३	३	बागेस्वरी(१-३,५)	६९१४	१२.६५
४	४	बागेस्वरी(४,६-९)	५७५७	१२.७४
५	५	उढरापुर(१,३-५,८,९)	६०२६	८.५७
६	६	उढरापुर(२,६,७)	५४८५	१०.६८
७	७	सोनपुर(१-९)	८१५६	१४.२
८	८	रनियापुर(१-९)	६४४२	१६.३३

	जम्मा		५०९६१	१०१.९१

१.१.२ जनसाङ्ख्यिक संरचनाको विश्लेषण

जनगणना २०७८ अनुसार यस गाउँपालिकाको कुल जनसङ्ख्या ६२,७८९ रहेको छ । जसमा ४७.१ प्रतिशत पुरुष रहेकाछन् भने ५२.९ प्रतिशत महिला रहेकाछन् । लैङ्गिक अनुपात ८९.०७ रहेको छ । जनघनत्व प्रति वर्गकिलोमिटर ६१६ रहेको छ भने कुल परिवार सङ्ख्या १३७०६ रहेको छ । यस गाउँपालिकाको वडागत जनसङ्ख्या विवरण यस प्रकार रहेको छ ।

वडा	पुरुष	महिला	जम्मा
१	१६६७	२१०३	३७७०
२	४५७५	५५४९	१०१२४
३	३७२५	४४०८	८१३३
४	३१४६	३९१८	७०६४
५	३६१५	३६८३	७२९८
६	३७७३	४१२८	७९०१
७	५१६५	५२७१	१०४३६
८	३९१३	४१५०	८०६३
कुल	२९५७९	३३२१०	६२७८९

साथै उमेरगत जनसङ्ख्या विवरणलाई चित्रात्मक रुपमा पनि तल प्रस्तुत गरिएको छ ।

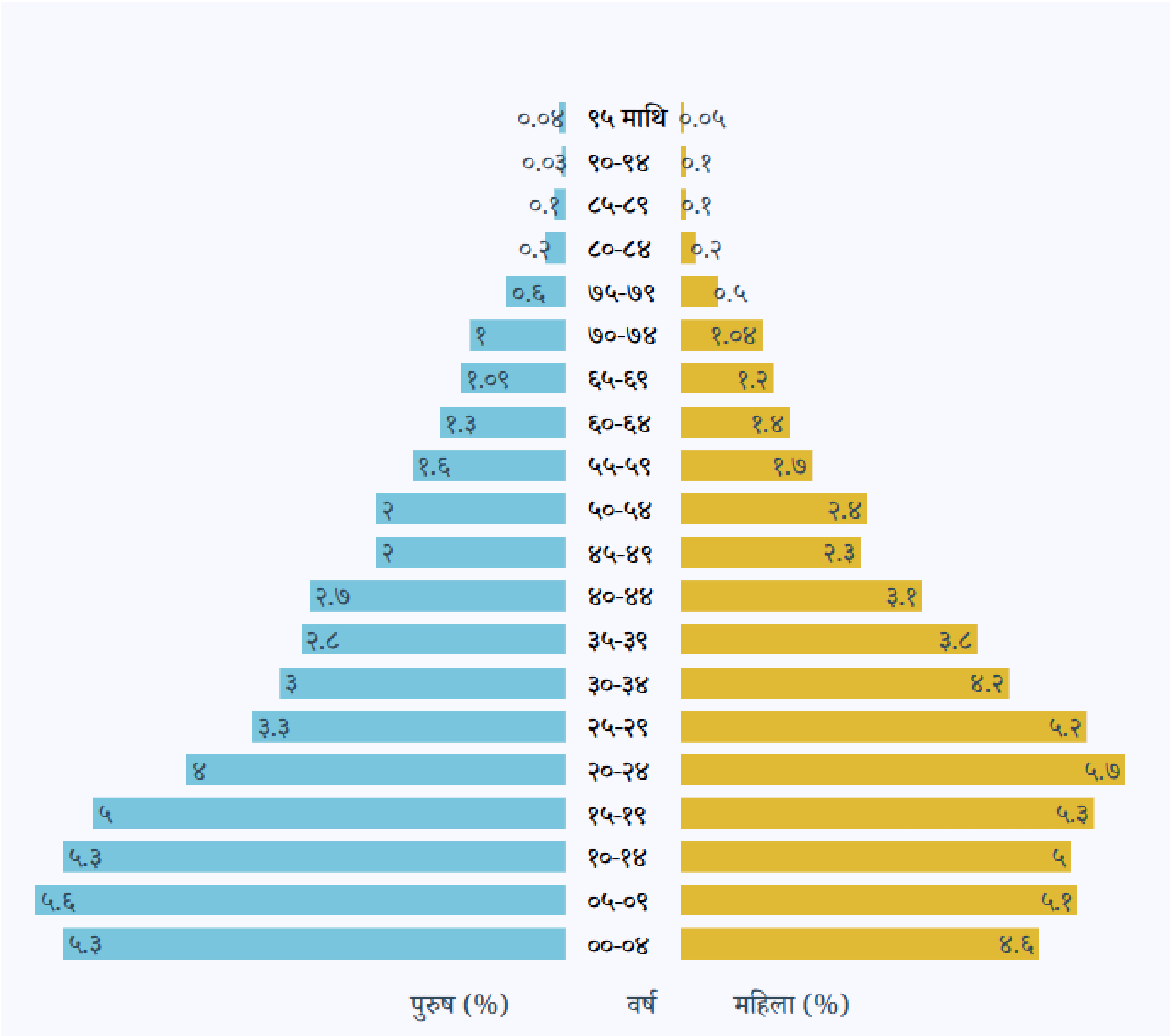

स्रोत : https://censusnepal.cbs.gov.np/results/np

१.१.३ सामाजिक तथा सांस्कृतिक अवस्थाको विश्लेषण

वस्ती विकास कम्पनिले वस्ती बसालेपछी साविक वागेश्वरी, राधापुर र सितापुरमा देशका अधिकांश जिल्लाहरुबाट बसाइसाराई गरेर आएका बहुभाषिक, बहुजातिक र बहुधार्मिक मानिस बसोबास गर्दछन् भने साविक रनियापुर , उढरापुर र सोनपुरमा मधेसी, मुस्लिम, थारु र आदिवासीहरु परापूर्वकाल देखि मिलेर बसोबास गरेको पाइन्छ । यहाँ हिन्दु, इस्लाम, बौद्ध तथा कृश्चियन धर्म मान्ने मानिसहरु रहेका छन् । जातिगत आधारमा बाहुन, क्षेत्री, मुस्लीम, यादव, दलित, जनजाति,

थारु, ठकुरी, नेवार, बर्मा आदिको बहुजातिय बसोबास रहेको छ । यस गाँउपालिकाको कुल जनसंख्या मध्ये सबै भन्दा बढि जनसंख्या भएको जाति मुस्लिम हो जुन २६.७०% रहेको छ । त्यसपछि बढि जनसंख्या भएको जाति खस आर्य हो जुन कुल जनसंख्याको २२.६०% रहेको छ । तेस्रो बढि जनसंख्या दलित जातिको रहेको छ जुन १८.१४% रहेको छ । त्यसैगरि जनजाति १५.८८% , थारु ३.५४% र मधेसी ७.९३% जनसंख्या बसोबास गरेको पाइन्छ ।

यहाका मानिसहरुको मुख्य पेसा कृषि भएतापनि वाटो, वत्ती र संचारको समेत सुविधा भएकोेले साना घरेलु उद्योग र व्यापार संचालनमा रहेकाछन भने यस गाँउपालिकाको खजुरा, १ नं., उढरापुर चौरहा र रिमझीम बजार व्यापारिक केन्द्रको रुपमा विकास भएका छन । यहाँका मानिसहरुको मूख्य भाषा नेपाली,अवधी,थारु र उर्दु रहेको छ ।

१.१.४ आर्थिक अवस्थाको विश्लेषण

यस गाउँपालिकामा बसोबास गर्ने मानिसहरुको आम्दानिको मूख्य स्रोत कृषि रहेको छ । यहाँ सिचाइको भरपर्दो व्यवस्था नभएपनि ट्युववेल, डिपबोरिङ्ग र आकसेपानीको भरमा भएपनि खाद्यान्न बाली, नगदेबाली र तरकारी खेतीबाट आयआर्जन गरेको पाइन्छ । यहाँ विशेष गरि धान मिल , गल्ला व्यापार, इट्टा उद्योग, घरेलु तथा साना उद्योग र व्यापार व्यबसाय बाट समेत आयआर्जन गरेको पाइन्छ । पछिल्लो समयमा यहाँका युवा युवतीहरु रोजगारको लागि विदेशमा जाने भएकोले बैदेशिक विप्रेशण (रेमिटान्स) पनि आम्दानिको मूख्य स्रोत बनेको छ । निजी तथा सरकारी विद्यालय, सरकारी कार्यालय,उद्योग र व्यापारिक कार्य गरि स्वरोजगार र रोजगारबाट पनि आयआर्जन गरेको पाइन्छ ।

क्यान्सर अस्पताल , जनक शिक्षा सामाग्री केन्द्र, कपास विकास समिति,इट्टा उद्योग र विद्यालयहरु रोजगारका केन्द्रको रुपमा विकास भइरहेका छन।

आर्थिक अवस्था कमजोर रहेका परिवार लाई शिक्षामा पहुँच पराउन गाउँपालिकालेविद्यालय शिक्षालाई व्यवस्थित र गुणस्तरीय बनाईयस समुदायको विद्यालय उमेर समूहका बालबालिकालाई साथै र अभिभावकलाई शिक्षामा पहुँच पुऱ्याउन अवस्यक क्रियाकलाप यस शिक्षा योजानामा प्रथमिकिकरणा गरि गएको छ ।

आर्थिक वर्ष २०८०/८१ मा खजुरा गाउँपालिकाको बजेट कार्यान्वयन तथा राजश्व संकलनको अवस्थाको समीक्षा गर्दा आन्तरिक राजश्वतर्फ रु. ३ करोड संकलन गर्ने अनुमान गरिएकोमा रु. १ करोड ८७ लाख मात्र संकलन भएको देखिन्छ, जुन अनुमानको करिब ८६ प्रतिशत प्रगति हो। सोही आर्थिक वर्षमा कुल रु. ८७ करोड ९४ लाख १३ हजार ३ सय १३ बजेट विनियोजन गरिएकोमा हालसम्म रु. ६९ करोड ८३ लाख १५ हजार १ सय ८१ प्राप्त भएको छ, जुन कुल अनुमानको करिब ७९ प्रतिशत हो। संशोधित अनुमान अनुसार उक्त आर्थिक वर्षमा कुल बजेटको करिब ८५ प्रतिशत खर्च हुने अपेक्षा गरिएको छ।यद्यपि, पुँजीगत खर्च अपेक्षाकृत रूपमा वृद्धि हुन नसक्नु मुख्य चुनौतीका रूपमा देखिएको छ। योजनाहरूको पर्याप्त पूर्वतयारी तथा स्पष्ट प्राथमिकिकरण बिना स्रोत—साधन विनियोजन गर्दा कार्यान्वयन पक्ष कमजोर हुने गरेको पाइन्छ। यस अवस्थामा स्रोत—साधनको प्रभावकारी परिचालनमार्फत खर्चलाई उपलब्धिमूलक तथा नतिजामूलक बनाउँदै समावेशी, दिगो र फराकिलो आर्थिक विकास हासिल गर्न आवश्यक देखिन्छ।

त्यसैगरी विकास प्रक्रियामा जनसहभागिता अभिवृद्धि गर्ने, कृषि क्षेत्रको उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धि गर्ने, सीप विकास तथा उद्यमशीलता प्रवर्द्धन गर्ने, व्यवसायिक तथा प्रविधिमैत्री शिक्षामा जोड दिने, लगानीकर्तासँग समन्वय सुदृढ गर्ने तथा

राजश्व प्रणालीमा सुधार गर्दै करको दायरा विस्तार र चुहावट नियन्त्रण गरी राजश्व परिचालन वृद्धि गर्नु आवश्यक रहेको देखिन्छ। साथै, सीमित स्रोत—साधन, विकासप्रति जनताको उच्च अपेक्षा, आकस्मिक प्रकोप तथा विपद्, भूमिहीन तथा अव्यवस्थित बसोबास, तीव्र सहरीकरण, खेतीयोग्य जमिनको भू—खण्डीकरण तथा व्यवसायहरूको दर्ता र सूचीकृत नहुनु जस्ता विषयहरूलाई बजेट कार्यान्वयन र राजश्व संकलनका प्रमुख चुनौतीका रूपमा पहिचान गरिएको छ।

जनगणना २०७८ अनुसार यहाँका ६४.६ प्रतिशत मानिसहरू आर्थिक रुपमा सक्रिय रहेका छन् भने ३५.२ प्रतिशत निस्क्रिय रहेकाछन् । १० वर्ष र सोभन्दा माथिका व्यक्तिले गणनाको समयदेखि अघिको १२ महिनासम्म गरेको आर्थिक क्रियाकलापको पेशा अनुसारको जनसङ्ख्यालाई तलको ग्राफबाट पनि प्रस्तुत गरिएको छ ।

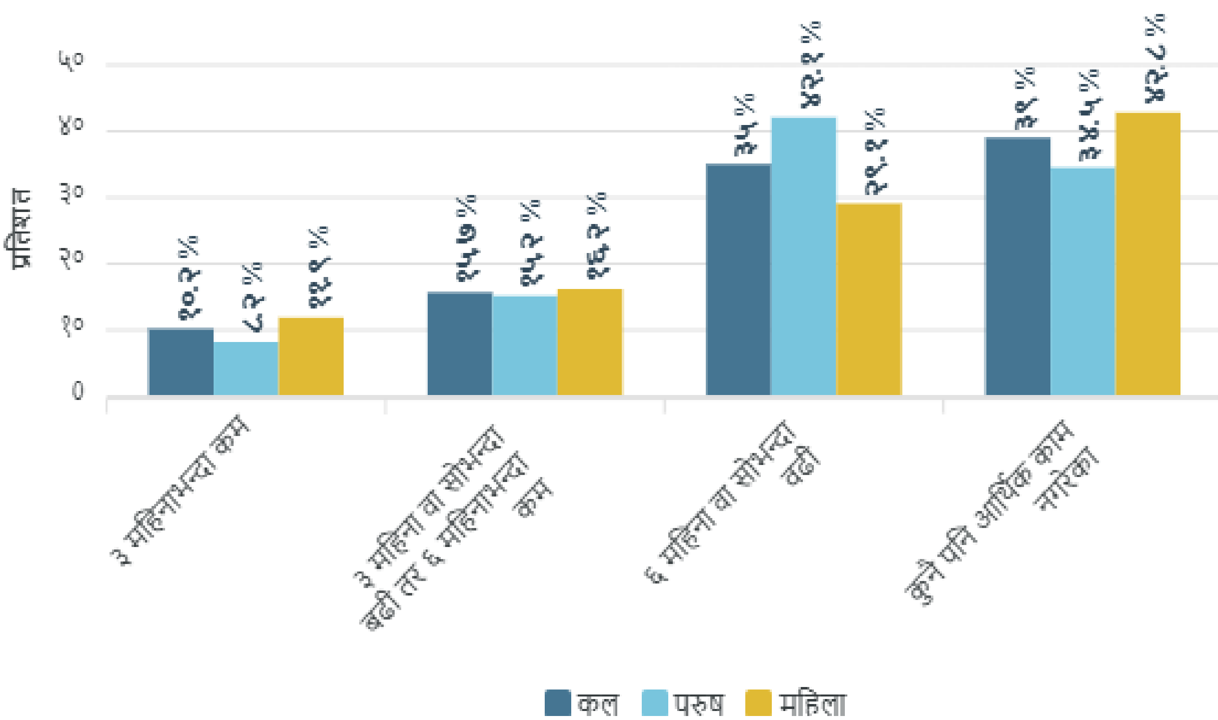

१.१.५ शैक्षिक अवस्थाको विश्लेषण

गाउँपालिकाबाट प्राप्त तथ्याङ्क अनुसार गाउँपालिकामा सामुदायिकतर्फ ६६ वटा बालविकास केन्द्रहरू रहेका छन् भने पालिकाबाट सञ्चालित १ वटा गरी जम्मा ६७ वटा बालविकास केन्द्र सञ्चालनमा रहेका छन्। सामुदायिक विद्यालयतर्फ आधारभूत तहका १४ वटा, माध्यमिक तह (कक्षा १—१०) सञ्चालन भएका ७ वटा र माध्यमिक तह (कक्षा १—१२) सञ्चालन भएका ९ वटा गरी जम्मा ३० वटा विद्यालय रहेका छन्।संस्थागततर्फ आधारभूत तहका १६ वटा, माध्यमिक तह (कक्षा १—१०) सञ्चालन भएका ८ वटा र माध्यमिक तह (कक्षा १—१२) सञ्चालन भएको १ वटा गरी जम्मा २५ वटा विद्यालय रहेका छन् (हाल नयाँ बोर्डिङ विद्यालय सञ्चालनमा छैनन्)।त्यसैगरी धार्मिक विद्यालयहरू अन्तर्गत कक्षा १—३ सम्म सञ्चालन भएका १४ वटा र कक्षा १—५ सम्म सञ्चालन भएका ४ वटा गरी जम्मा १८ वटा धार्मिक विद्यालय रहेका छन्। यस गाउँपालिकामा ५ वटा सिकाइ केन्द्रहरू पनि सञ्चालनमा रहेका छन्।

यसका अतिरिक्त २ वटा नमुना तथा प्राविधिक धारका विद्यालयहरू रहेका छन्। जनता माध्यमिक विद्यालयमा बाली विज्ञान (Agriculture) र ज्ञानोदय माध्यमिक विद्यालयमा सिभिल इन्जिनियरिङ विषयको अध्ययन अध्यापन हुँदै आएको छ।स्नातक तह (BSc Ag) को अध्ययनका लागि प्राकृतिक स्रोत साधन व्यवस्थापन क्याम्पस रहेको छ भने शिक्षा र व्यवस्थापन विषयमा स्नातकोत्तर तहसम्म अध्ययनका लागि ज्ञानोदय पब्लिक बहुमुखी क्याम्पस तथा खजुरा बहुमुखी क्याम्पस सञ्चालनमा रहेका छन्।खजुरा गाउँपालिकाको शैक्षिक सत्र २०८२ अनुसारको तहगत विद्यार्थी विवरण तल प्रस्तुत गरिएको छ।

तह	छात्रा	छात्र	अन्य	जम्मा

बालविकास	७५७	९२२	०	१६७९
कक्षा१-५	२२९५	२४४२	०	४७३७
कक्षा६-८	१५१३	१६५७	०	३१७०
कक्षा९-१०	७३४	६७१	०	१४०५
कक्षा११-१२	६४४	५७७	०	१२२१

विद्यालय विवरण

तह	सामुदायिक	संस्थागत	धार्मिक	जम्मा
बाल विकास केन्द्र	६७	२४	१	९२
आधारभूत तह १–३ सञ्चालित	२	६	१४	२२
आधारभूत तह १–५ सञ्चालित	७	७	४	१८
आधारभूत तह १–८ सञ्चालित	५	३		१०
माध्यमिक तह १–१० सञ्चालित	७	८		१७
माध्यमिक तह १–१२ सञ्चालित	९	१		१०
प्राविधिक धार	२			२
सामुदायिक सिकाइ केन्द्र	५			५
क्याम्पस/ उच्चशिक्षा	३			३

खजुरा गाउँपालिकाको सामुदायिक विद्यालयको शिक्षक अवस्था दृष्टिगत गर्दा बालविकासमा ६७ जना महिला शिक्षकहरू रहेको देखिन्छ । आधारभूत तह

(कक्षा १-५) मास्थायी दरबन्दी ११४, राहत ४४, पालिकाका ८ गरी समेत १६७ जना रहेका छन् । आधारभूत तह (कक्षा ६-८) मास्थायी दरबन्दी ३३, राहत ९,पालिकाका शिक्षण सहयोग अनुदान ६ गरी७४ जना रहेका छन् । त्यसैगरी माध्यमिक तह (कक्षा ९-१०) मास्थायी दरबन्दी २८, राहत ७पालिकाका १३ र शिक्षण सहयोग अनुदान १८ गरी समेत गरी ६६ जना रहेका छन् । कक्षा ११ र १२ मा १२ जना शिक्षकहरू रहेका छन् । प्राविधिक धारमा १६ जना शिक्षकहरू रहेका छन् ।

जनगणना २०७८ अनुसार यस गाउँपलिकाको साक्षरताको अवस्था ७५.३ प्रतिशत रहेको छ । त्यसमा पुरुषको ८२.३ प्रतिशत रहेको छ भने महिलाको प्रतिशत ६९.१ रहेको छ । १० जोड २ वा सोसरह वा उच्च तह उत्तीर्ण गरेकाको अध्ययनको क्षेत्रअनुसारको जनसङ्ख्याको अवस्था हेर्दा सबैभन्दा बढी अध्ययन व्यवस्थापन विषय पढ्ने रहेकाछन् । प्राविधिक शिक्षातर्फ पहुँच अत्यन्त न्यून छ । समग्र अवस्था हेर्दा शिक्षा र व्यवस्थापन विषयको अध्ययन गर्नेको सङ्ख्या बढी देखिन्छ । यसको विस्तृत विवरण तलको ग्राफमा देखाइएको छ ।

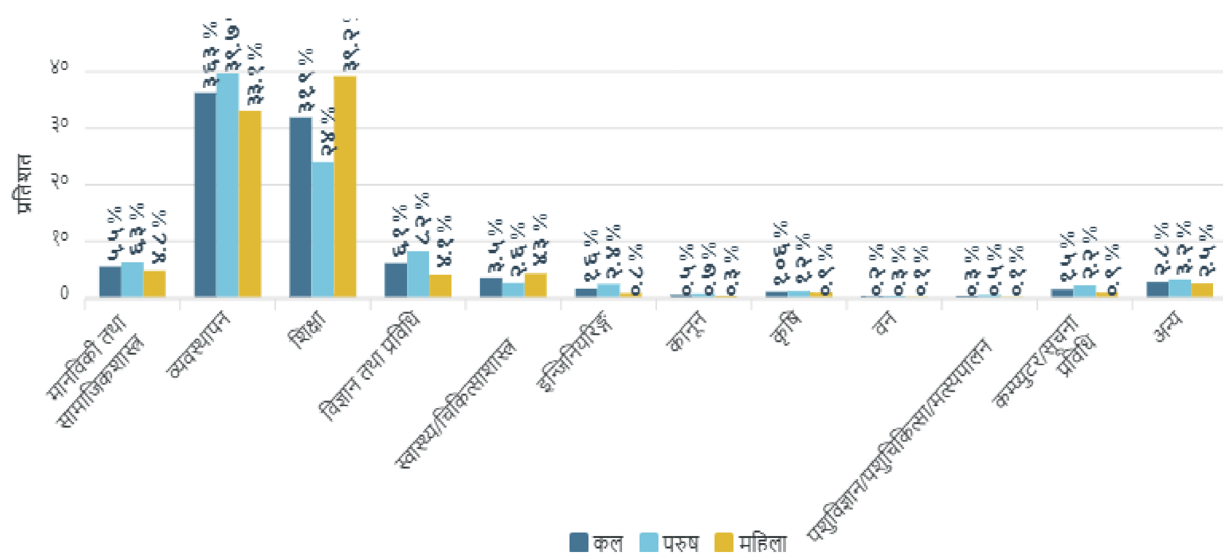

त्यसैगरी खजुरा गाउँपालिकाको विद्यार्थी भर्नाको अवस्था तलको तालिममा प्रस्तुत छ ।

इसिडिको कुल भर्नादर	छात्रा	१०८.४
	छात्र	११२.०
	जम्मा	११०.५
इसिडिको खुद भर्नादर	छात्रा	७६.४
	छात्र	८६.८
	जम्मा	८२.४
कुल प्रवेशदर कक्षा १	छात्रा	१६६.१
	छात्र	२१४.७
	जम्मा	१८८.६
खुद प्रवेशदर कक्षा १	छात्रा	९२.६
	छात्र	९२.०
	जम्मा	९२.३
कुल भर्नादर कक्षा १ बाट ५	छात्रा	१३३.१
	छात्र	१२६.०
	जम्मा	१२९.४
खुद भर्नादर कक्षा १ बाट ५	छात्रा	९२.१
	छात्र	९१.७
	जम्मा	९१.९
कुल भर्नादर कक्षा ६ बाट ८	छात्रा	१०९.०
	छात्र	१०८.३
	जम्मा	१०८.६
खुद भर्नादर कक्षा ६ बाट ८	छात्रा	९४.६

	छात्र	९३.८
	जम्मा	९४.१
कुल भर्नादर कक्षा १ बाट ८	छात्रा	१२५.५
	छात्र	१२०.२
	जम्मा	१२२.७
खुद भर्नादर कक्षा १ बाट ८	छात्रा	९२.९
	छात्र	९२.४
	जम्मा	९२.६
कुल भर्नादर कक्षा ९ बाट १०	छात्रा	९७.०
	छात्र	९६.३
	जम्मा	९६.६
खुद भर्नादर कक्षा ९ बाट १०	छात्रा	८५.३
	छात्र	८०.६
	जम्मा	८२.८
कुल भर्नादर कक्षा ११ बाट १२	छात्रा	४८.४
	छात्र	५१.१
	जम्मा	४९.७
खुद भर्नादर कक्षा ११ बाट १२	छात्रा	२७.१
	छात्र	२९.२
	जम्मा	२८.१
कुल भर्नादर कक्षा ९ बाट १२	छात्रा	६९.९
	छात्र	७२.५
	जम्मा	७१.२
खुद भर्नादर कक्षा ९ बाट १२	छात्रा	५२.८

	छात्र	५३.६
	जम्मा	५३.२

कक्षा ५ सम्मको टिकाउदर	छात्रा	८९.७
	छात्र	८९.३
	जम्मा	८९.५
कक्षा ८ सम्मको टिकाउदर	छात्रा	८८.८
	छात्र	८८.५
	जम्मा	८८.६
कक्षा १० सम्मको टिकाउदर	छात्रा	६५.४
	छात्र	६७.४
	जम्मा	६६.४

स्रोत:Flash Report २०८१: www.cehrd.gov.np

माथिको तालिकाको विश्लेषण गर्दा आधारभूत तहको कक्षा १-८ को कुल भर्ना दर १२२.७ र कक्षा ९-१२ हेर्दा ७१.२ देखिन्छ । यसरी हेर्दा सही उमेरमा बालबालिकाहरू भर्ना नहुने देखिएको छ । समयमा नै विद्यालय भर्ना गराउनु पर्ने यस पालिकाको प्रमुख चुनौती देखिन्छ । त्यसैगरी आधारभूत तहमा खुद भर्ना दर ९२.६ र माध्यमिक तहमा खुद भर्ना दर ५३.२ रहेको छ । यसरी हेर्दा अझै पनि आधारभुत तहमा ७.४ र माध्यमिक तहमा ४६.८ प्रतिशत बालबालिकाहरू विद्यालय बाहिर रहेका छन् । त्यसमा पनि छात्राको पहुँच छात्र भन्दा कम रहेको छ । यस गाउँपालिकाको कक्षा उत्तीर्ण दर राम्रो भए पनि कक्षा छोड्ने तथा दोहोऱ्याउने दर उच्च रहेको छ । त्यसमा पनि कक्षा १ बाट ५ सम्मको कक्षा छोड्ने दर उच्च रहेको छ । विद्यार्थीको कक्षा अनुसारको उमेर मिल्दो छैन । माथिल्लो उमेर समूहको विद्यार्थी तल्लो कक्षामा अध्ययन गरिरहेको अवस्थाका कारण सहजै देखिने भर्नादर बढी छ । कक्षा छोड्ने दरमा

छात्रा भन्दा छात्रको दर उच्च रहेको छ । तर कक्षा दोहोऱ्याउने दरमा छात्राको भन्दा छात्रको उच्च रहेको छ । त्यसैले अबको योजनामा बालबालिकाहरूलाई कक्षा छोड्ने र दोहोऱ्याउने दरलाई पनि कम गर्नु पर्ने र प्रत्येक कक्षामा तोकिएको उमेर अनुसारको विद्यार्थी राख्ने क्रियाकलापहरूलाई प्राथमिकता दिनु पर्ने देखिन्छ । यस गाउँपालिकाको आन्तरिक सक्षमतालाई हेर्दा कक्षा ८ को टिकाउ दर ८८.६ र कक्षा १० को टिकाउ दर ६६.४ रहेको छ । यसरी हेर्दा बालबालिकाहरूको टिकाउदर ज्यादै कमजोर रहेको छ । लैगिङ्गरुपमा हेर्दा पनि छात्राको भन्दा छात्रको टिकाउदर कम रहेको छ । शैक्षिक सत्र २०८१ को सामुदायिक विद्यालयको कक्षा ५ को सिकाइ उपलब्धिको जिपिए१.६७रहेको छ । त्यसैगरी कक्षा ८ को सिकाइ उपलब्धिको जिपिए २.१रहेको छ ।

१.२ मुख्य समस्या तथा चुनौतीको विश्लेषण

समग्रमा यस गाउँपालिकाको सिकाइ उपलब्धि कमी हुनु प्रमुख समस्या रहेको छ । छलफलबाट प्राप्त प्रमुख समस्यालाई तल राखिएको छ ।

मुद्दाहरु

- मातृभाषा, शिक्षणको माध्यम भाषा,
- आवासीय विद्यालय सञ्चालन,
- विद्यालय समायोजन,
- एकल पथीय पाठ्यक्रम कि बहुलपथीय
- उच्च विद्यार्थी सिकाइ उपलब्धि
- प्रविधिमैत्री विद्यालय
- शिक्षकमा विषगत दक्षता वृद्दि गर्नु
- विषयशिक्षक दरबन्दी मिलान गर्नु

समस्या

- विषयगत शिक्षकको अभाव हुनु ।
- पाठ्यक्रममा आधारित सिकाइ उपलब्धि अनुसार सिकाइ सहजीकरण नगर्नु ।
- शैक्षिक सामग्रीको प्रयोगमा पर्याप्तता नहुनु ।
- पाठ्यक्रममा आधारित सिकाइ मूल्याकन प्रभावकारी नहनु ।
- अति सिमान्तकृतसिमान्तकृत समुदायका बालबालिका एवम् अपाङ्गता / बालबालिकाहरूको सिकाइ उपलब्धिको स्तर न्यून रहनु भएका,
- प्रविधिमैत्री शिक्षण सिकाइ वातावरणको निर्माणमा कमी हुनु,
- अपेक्षित शैक्षिक गुणस्तर सुधार गर्न नसक्नु,
- शिक्षकको पेशागत क्षमताको विकासका अवसरहरूको कमी,
- शिक्षाप्रति सरोकारवालहरूको चासो र सहभागितामा कमी,
- विद्यार्थीको सिकाइप्रति अभिभावक सचेत नहुनु,
- विद्यालय विद्यार्थीको सिकाइप्रति सचेत नहुनु,
- शैक्षिक संस्थाको नक्शाङ्कनको हुन नसक्नु,
- शैक्षिक विकासको लागि आवश्यक वित्तीय स्रोतको कमी,
- बालमैत्री, अपाङ्ता मैत्री, सिकाइ वातावरणको निर्माणमा कमी,
- विद्यार्थीहरूलाई स्वास्थ्य, पोषण र दिवाखाजाको व्यवस्थापनमा कमी,
- विद्यार्थीको कक्षा दोहोर्‍याउने र कक्षा छाड्ने प्रवृत्ति कायमै रहनु,
- शैक्षिक सुशासन पद्धति कमजोर हुनु ।
- चुस्त अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणालीको अभाव रहनु ।
- शिक्षक पेशागत सहयोग प्रणालीको अभाव रहनु ।
- अभिभावक शिक्षा कार्यक्रमको व्यवस्था नहुनु ।
- विद्यालयको शैक्षिक गतिविधिको अभिलेखीकरण प्रभावकारी नहुनु ।
- समयमा तथ्याङ्क अद्यावधिक नहुनु ।
- तोकेको समयमा विद्यालयले रिपोर्टिङ नगर्नु ।

- विद्यालय नेतृत्वको क्षमतामा अपर्याप्तता रहनु ।

१.३ शिक्षा क्षेत्रका चुनौतीको SWOT विश्लेषण

यस गाउँपालिकाको शिक्षाको मुख्यचुनौतीहरूलाई को SWOT विश्लेषणलाई तल प्रस्तुत गरिन्छ ।

सवल पक्ष	अवसर
• शिक्षाको कानुन नीति तथा योजनाको अभ्यास, • शिक्षा क्षेत्रमा स्थानीय सरकारबाट बजेट विनियोजनको सुरुआत, • विद्यालय सुपरीवेक्षण तथा निरीक्षणमा स्रोत विज्ञको नियुक्ति र परिचालन, • नियमित प्रअ बैठक र छलफलको अभ्यास, • पालिकागत शैक्षिक क्यालेन्डरको अभ्यास, • स्थानीय तहबाट विद्यालयहरूको नजिकबाट प्रशासनिक निरीक्षणको सुरुआत	• संविधानले नै स्पष्ट रुपमा कानुनी आधार प्रदान गरेको, • विद्यालय शिक्षामा गर्ने भूमिकाको विषयमा स्पष्ट रहेको, • सङ्घीय सरकारबाट स्थानीय सरकारलाई नियमित प्राविधिक सहयोग तथा क्षमता विकासका कार्यक्रमहरू सञ्चालन भइरहेका, • स्थानीय सरकारलाई ससर्तका साथै समपुरक बजेटको समेत व्यवस्था गरेको, वार्षिक रुपमा शिक्षाको बजेटको रकममा वृद्धि हुँदै गरेको
सुधारका पक्ष	**चुनौति**
• शिक्षाका कर्मचारीहरूमा प्रशासनिक तथा शैक्षणिक क्षेत्रमा अपेक्षाकृत सिप जिम्मेवारीबोधको	• अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षा नीति कार्यन्वयन गर्नु • सबै बालबालिकाहरूलाई

अभाव • शिक्षामा क्षेत्रमा कम लगानी र छुट्याएको बजेटको पनि सिकाइ केन्द्रित भन्दा भौतिक निर्माणमा बढी रुची तथा जोड, • कार्यक्रम कार्यान्वयनमा समयमा अभाव र कार्यान्वयन गरिएका कार्यक्रमहरूको नतिजामा आधारित प्रमाणिकरण प्रक्रियाको अभाव, • उचित दस्तावेजीकरण वा अभिलेख प्रणाली अभाव,	शिक्षाको अवसर प्रदान गर्नु । • सबै बालबालिकालाई गुणस्तरीय शिक्षाको सुनिश्चितता गर्नु । • विषयगत र कक्षागत शिक्षक दरबन्दी उपलब्ध गराउनु । • विद्यालयमा सिकाइ वातावरण सुनिश्चित गर्नु । • विद्यालय बाहिरको उमेर समूहलाई अनौपचारिक शिक्षा पद्धतिमा ल्याउनु । • सङ्घीय शिक्षा ऐन जारी नहुँदा स्थानीय तहले पनि पुरानै कानुनमा टेकेर मात्र कानुन बनाउनु पर्ने बाध्यता रहनु, • स्थानीय तहको शिक्षा शाखामा सरकारले तोके अनुसारको दरबन्दीमा कर्मचारी नहुनु

१.४ अवसरहरू

संविधानमै शिक्षालाई मौलिक हकको रूपमा स्थापित गर्दै आधारभूत तथा माध्यमिक शिक्षाको अधिकार र जिम्मेवारी स्थानीय तहलाई दिने व्यवस्थाले शिक्षामा सहभागिता र पहुँचमा वृद्धि गरी गुणस्तर सुधार गर्न सकिने अवसर सिर्जना हुनु, साक्षरता दरमा भएको वृद्धि, विद्यालय तहको खुद भर्नादर र लैङ्गिक समता सूचकाङ्कमा प्रगति देखिनु, समावेशी सहभागिता बढ्दै जानु, सामुदायिक विद्यालयप्रतिको चासो र जनअपेक्षा बढ्दै जानु, प्राविधिक तथा व्यावसायिक

शिक्षाको प्रारम्भ हुनु जस्ता विषयहरू शिक्षा क्षेत्रका अवसरहरू हुन । यसका साथै अन्य थप अवसरहरूलाई निम्नानुसार बुँदागत गर्न सकिन्छ ।

- आधारभूत तहमा अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षा र माध्यमिक तहमा निःशुल्क शिक्षाको लागि संवैधानिक, कानुनी र नीतिगत प्रवन्ध भएको,
- स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ ले विद्यालय शिक्षा सम्बन्धी २३ ओटा अधिकार प्रदान गरेको,
- सङ्घ र प्रदेशका शिक्षा नीति कार्यक्रमहरूसँग तालमेल हुने गरीपथरी शनिश्चरे गाउँपालिका शिक्षा ऐन २०७७, शिक्षकादरबन्दी मिलान कार्यविधि, बालविकास शिक्षक मिलान कार्यविधि लगायत विभिन्न कानुनी र नीतिगत प्रबन्ध तयार भएको,
- विभिन्न गैर सरकारी सङ्घ संस्थाहरूको क्रियाशीलता रहेको तथा स्थानीय शिक्षा क्षेत्रमा लगानी अभिवृद्धि गर्न तथा कार्य साझेदारी गर्ने वातावरण तयार भएको,
- गुणस्तरीय शिक्षाप्रति आम अभिभावक एवम् सरोकारवालाहरूको चासो चिन्ता एवम् मोहमा बढोत्तरी भएको,
- विद्यालयमाभौतिकपुर्वाधारनिर्माण ।
- विद्यार्थी संख्याको आधारमा विषयगत शिक्षक व्यबस्थापन ।
- विद्थार्थीको विद्यालयमा पहुच बृद्धि गर्नको लागि ३ वटा विद्यालयलाई बस खरिद गर्न अनुदान प्रदान ।
- SEE र कक्षा ८ माउत्कृष्ट नतिजा ल्याउने सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयका छात्र/छात्रालाई पुरस्कार वितरण ।
- जिल्लामा तथा राष्ट्रमा खजुरा गाउँपालिकालाई खेलकुद मार्फत चिनाउनको लागि मेयर रनिङ्गसिल्ड खेदकुद प्रतियोगिता संचालन ।
- शैक्षिक मोहत्सव (शैक्षिक सामाग्री प्रदर्शनी तथा अतिरिक्त क्रियाकलाप) संचालन गरिएको ।

- पुर्व प्राथमिककक्षा देखि कक्षा १-३ मा कक्षाकोठा सवलिकरण तथा छापामय वातावरण निर्माण
- समुदायमा आधारित बालविकासकेन्द्रलाई विद्यालयमा मर्ज गरिएको ।
- आधारभूत र माविका १/१ जना शिक्षकलाई ३ महिने ICT तालिम दिएको र १८ वटा विद्यालयलाई ICT व्यबस्थापन ।
- आधारभूततह सम्म अनिवार्य आधारभूत शिक्षा घोषणा ।
- कक्षा ५ को स्तर निर्धारण परीक्षा संचालन साथै कक्षा ८ को पालिका स्तरीय परीक्षा संचालन
- कक्षा १-३ सम्म कक्षाकोठामा आधारित परिक्षण गरिएको ।
- ८ वटा मावि र ३ वटा आधारभूत विद्यालमया सेनटरी प्याडको व्यबस्था सहित छात्रामैत्री शौचालयको व्यबस्थापन ।
- मधेसी तथा मुस्लिम समुदायमा प्राविधिक शिक्षा संचालन गर्न पालिकाले भौतिक संरचना तथा अन्य आवश्यक व्यबस्थापन गरेको ।
- मधेसी तथा मुस्लिम समुदायमा छात्राको शिक्षामा पहुच बृद्धि गर्नको लागि छात्रा विद्यालय यसै शैक्षिक शत्र २०७७ बाट संचालन गर्ने तयारी भएको ।
- जिल्लामा दोस्रो पालिकाको रुपमा मिति २०७६।०४।१४ गते साक्षर पालिका घोषणा ।
- शिक्षा कार्यविधि २०७५ निर्माण गरि शैक्षिक गतिविधि संचालन गरिएको ।
- शैक्षिक व्यालेन्डर निर्माण गरि सो अनुसार शैक्षिक गतिविधमा एकरुपता गरिएको ।
- शिक्षणका लागि शिक्षक डायरी निर्माण गरि सबै सामुदायिक तथा संस्थागतका शिक्षकलाई वितरण गरिएको ।

- शैक्षिक गुणस्तर अभिबृद्धि गर्न सबै विद्यालयको प्र.अ लाई ३२ बुदे करार सम्झौत गरिएको ।
- बृहत खजुरा सम्मेल सम्पन्न गरि शिक्षा लगायत अन्य विषयमा २१ बुदे प्रतिबद्धता पत्र जारी गरिएको ।

१.५ योजना निर्माण प्रक्रिया

कुनै पनि कार्य सम्पन्न गर्न गरिने परिकल्पनाको स्वरूपलाई कार्यान्वयन तहसम्म पुऱ्याउनगरिन्नकार्यहरूको समिश्रण नै योजना हो । योजना पालिकाको सपना हो । पालिको शिक्षा कस्तो बनाउने भन्ने विषयमा जनप्रतिनिधिले सपना देख्नु पर्छ । योजना आफैमा निर्मित हुने विषय होइन र यो एउटा जटिल र चुनौतीपूर्ण कार्य पनि हो । यस कार्यलाई व्यवस्थित रुपमा अगाडि बढाउनको लागि तपसिलका चरण र प्रक्रियाहरूलाई अनुसरण गरिएको छ ।

- गाउँ शिक्षा योजना निर्माण समितिले मिति २०८१।०३।१७ गते गाउँ शिक्षा योजना निर्माण तथा लेखनका लागि एक कार्यदल (लेखन समिति) गठन गरेको थियो।
- त्यसपश्चात योजना लेखनपूर्व पालिकाको शैक्षिक अवस्था तथा शैक्षिक तथ्याङ्कहरूको विश्लेषण सहितको कार्यशाला मिति २०८२।०८।१६ र १७ गते सम्पन्न गरिएको थियो।
- उक्त कार्यशालापछि विभिन्न चरणमा कार्यदलको बैठकहरू बसी शिक्षा योजनाको मस्यौदा तयार गरिएको तथा वडा, विद्यालय र पालिका स्तरका सरोकारवालाहरूबीच छलफल गरी सुझाव सङ्कलन गरिएको थियो।
- त्यसपछि मिति २०८२।१२।०१ गते शिक्षा क्षेत्रका सरोकारवालाहरूको सहभागितामा अन्तिम मस्यौदामाथि छलफल तथा अन्तरक्रिया गरी आवश्यक संशोधनसहित अन्तिम रूप दिइएको थियो।

- प्राविधिक विज्ञमार्फत शिक्षा योजनाको प्राविधिक समीक्षा (technical review) गरी आवश्यक सुझावहरू सङ्कलन गरिएको थियो।
- तयार भएको अन्तिम मस्यौदालाई लेखन समितिले शिक्षा योजना समितिमा पेश गरेको र सो समितिले कार्यपालिकामा पेश गरेको थियो।
- अन्ततः कार्यपालिकाबाट उक्त शिक्षा योजनाको अन्तिम मस्यौदा प्रमाणित गरिएको थियो।

परिच्छेद २ः दूरदृष्टि, उद्देश्य, रणनीति तथा लक्ष्य निर्धारण

२.१ स्थानीय तहमा शिक्षा योजना निर्माण गर्दा लिइएका आधार

नेपालको संविधानद्वारा प्रत्याभूत शिक्षा प्राप्त गर्ने मौलिक हकलाई व्यवहारमा उतार्न, सरल, सहज र समतामूलक पहुँच सुनिश्चित गर्न समयानुकूल स्थानीय शिक्षा योजना निर्माण गर्नु अपरिहार्य बनेको छ । राज्यको बदलिंदो शासकीय स्वरूपसँगै स्थानीय, राष्ट्रिय र विश्वव्यापी परिवेश, सामाजिक माग, आवश्यकता तथा सन्दर्भलाई सम्बोधन गर्न राष्ट्रले तय गरेका नीतिगत उद्देश्य, आधार, मापदण्ड र स्तर निर्धारणले योजना निर्माणमा मार्गदर्शन प्रदान गर्दछ । यस्तै, प्रदेशस्तरमा परिभाषित क्षेत्रगत उद्देश्य, रणनीति र मापदण्डहरू भित्र रही स्थानीय स्तरमा तयार पारिने योजनाले आफ्नो विशेषता प्रस्तुत गर्दछ । तीनै तहका योजनाहरूबीचको अन्तरसम्बन्धले योजना अपेक्षित उपलब्धिमूलक, व्यावहारिक तथा कार्यान्वयन योग्य बन्ने सुनिश्चितता प्रदान गर्दछ ।संविधानमा व्यवस्था गरिएका समन्वय, सहअस्तित्व, सहकार्य र सामञ्जस्यताका सिद्धान्तहरूले योजना निर्माण र कार्यान्वयन प्रक्रियामा मार्गदर्शन गर्ने गर्दछन् । यस्ता समन्वयात्मक प्रयासले स्रोत साधनको उपलब्धता तथा प्रभावकारी प्रयोगलाई सम्भव बनाउँछन् ।यस योजनाको आधार नेपाल सरकारको सोह्रौ योजना, अन्तर्राष्ट्रिय प्रतिबद्धता, प्रचलित शिक्षा नीति तथा ऐनहरूर स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन हुन् ।

२.२ दूरदृष्टि

“समतामूलक, गुणस्तरीय, प्रविधिमैत्री र जीवनउपयोगी शिक्षा सहितको नमूना खजुरा”

२.३ध्येय

आधुनिक पूर्वाधार, प्रविधिमैत्री शिक्षण र स्थानीय पहिचानसहितको गुणस्तरीय शिक्षामार्फत खजुराका प्रत्येक बालबालिकालाई दक्ष, चरित्रवान र आत्मनिर्भर बनाउने।

२.४ लक्ष्य

समतामूलक पहुँचसहित समावेशी शिक्षा सुनिश्चित गर्दै गुणस्तरीय सिकाइ उपलब्धिमा सुधार गर्ने, प्राविधिक तथा जीवनोपयोगी र डिजिटल सीप विकासमा जोड दिने, शिक्षकको पेशागत दक्षता र सुशासन सुदृढ गर्ने तथा स्थानीय पाठ्यक्रम र पहिचानका आधारमा आवश्यक जनशक्ति उत्पादन र विकास गर्ने।

२.५उद्देश्य

- प्रारम्भिक बालविकासदेखि माध्यमिक शिक्षाको पहुँचमा वृद्धि गर्नु ।
- विद्यालय शिक्षाको सबै कक्षाको सिकाइ उपलब्धिमा वृद्धि गर्नु ।
- विद्यालयलाई आवश्यक पर्ने न्यूनतम भौतिक पुर्वाधारको सुधार गरी सिकाइ वातावरणमा सुधार ल्याउनु ।
- विद्यालय शिक्षा र शिक्षणमा प्रविधिको प्रयोगमा विस्तार गर्नु ।
- विद्यालय व्यवस्थापनमा सुशासनकायम गर्न नेतृत्व व्यवस्थापन, जवाफदेहिता र उत्तरदायित्वमा सुधार गर्नु ।
- अनौपचारिक शिक्षा तथा जीवनपर्यन्त सिकाइका अवसरहरूलाई विस्तार गर्नु ।

- विद्यालयहरूलाई वातावरणमैत्री, सुरक्षित तथा दिगो अभ्यास अपनाउने हरित विद्यालयका रूपमा विकास गर्ने।

२.६ रणनीतिहरू

उद्देश्य	रणनीति	कार्यनीति
प्रारम्भिक बालविकासदेखि माध्यमिक शिक्षाको पहुँचमा वृद्धि गर्नु ।	• बाल विकास केन्द्रलाई थप प्रभावकारी बनाउने । • विद्यालय तहको भर्ना अभियानलाई थप प्रभावकारी बनाइ पहुँचमा सुधार गर्ने । • बालबालिकाहरूको पुहँचमा सुधार ल्याउन अभिभावक शिक्षा, विद्यार्थी सहयोग कार्यक्रम लागु गर्ने ।	• हरेक शैक्षिक सत्रको पहिलो महिनाभित्र विद्यालय व्यवस्थापन समिति (वि.ब्य.स.) र शिक्षक अभिभावक सङ्घ (शि.अ.स.) को नेतृत्वमा कार्यदल गठन गरी भर्ना अभियानलाई प्रभावकारी बनाइनेछ । • विद्यालय जान नसक्ने वा भर्ना हुन नसकेका बालबालिकाको तथ्याङ्कको आधारमा पालिकास्तरमा सघन भर्ना सहयोग कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ । • अभिभाबकविहिन बालबालिकाहरुक लागि पालिकाले अभिभाबकत्व ग्रहण गरी आबासको व्यवस्थापन सहित सबै प्रकारको सेवासुविधाहरु सहित रोजगारीमूलक सुनिश्चित सहित उनीहरुको सामाजिक तथा सांस्कृतिक पक्षलाई संरक्षण गरिनेछ । • सबै बालबालिकाहरूको पहुँचमा वृद्धि गर्न विद्यालय मार्फत आमा समूह गठन र परिचालन गर्ने व्यवस्था गरिनेछ । • विद्यालयमा भर्नामा हुँदा स्वागत गर्ने अभ्यासको सुरुआत

उद्देश्य	रणनीति	कार्यनीति
		गरिनेछ । • सीमान्तकृत विपन्न बालबालिकाहरूको लागि शैक्षिक सामग्री उपलब्ध गराइनेछ । यथोचित पहिचानको आधारमा “बालबालिका शैक्षिक सहयोग कार्यक्रम” लागु गरिनेछ, जसले सीमान्तकृत तथा पछाडि पारिएका वर्गका बालबालिकाको शिक्षामा समावेशी सहभागिता सुनिश्चित गर्नेछ । • वार्षिक रुपमा विद्यार्थी सङ्ख्याको आधारमा विद्यालय समायोजन कक्षा कटौती गर्न प्रबन्ध गरिनेछ । • आवश्यकसुविधासामग्रीसहितकोन्यूनतमसिकाईवातावरणसुनिश्चितगरीवडातथाटोलहरूमानमूनाबालविकासकेन्द्रस्थापनातथासञ्चालनकोलागिविभिन्नसङ्घसंस्थातथादाताहरूसँगसहजीकरणरसहकार्यगरिनेछ । • बालविकासशिक्षकमाकक्षा१२उत्तीर्णरतालिमप्राप्तव्यक्तिलेमात्रशिक्षक हुनेनीतिकार्यन्वयनमाल्याइनेछ । • बालबालिकामैत्री विद्यालय वातावरण सुनिश्चित गर्न सम्बन्धित वडा, स्थानीय सङ्घ संस्था र

उद्देश्य	रणनीति	कार्यनीति
		समुदायसँगसमन्वय गरिनेछ । • प्रारम्भिकबालविकासउमेरसमूहकासबैबालबालिकाहरूलाईप्रारम्भिकबालविकासतथाशिक्षाकोअनुभवलिएरमात्रकक्षाएकमाभर्नाहुनेव्यवस्थामिलाइनेछ । • अनिवार्यआधारभूतशिक्षाकार्यक्रमकार्यन्वयनगर्नसकारात्मकविभेदकोनीतिलागुगरिनेछ । • बालबालिकाविद्यालयमाभर्नानगराउने,नियमितविद्यालयनपठाउनेअभिभावकहरूकोपहिचानगरीवडातथापालिकास्तरबाटप्रवाहहुनेसेवासुविधाबाटवञ्चितगर्नेगरीनीतिक्रमशःलागुगरिनेछ । • वडा तथा पालिका तहमा शतप्रतिशत विद्यालय पहुँच सुनिश्चित गर्न लक्षित घोषणा कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ । • शैक्षिक सत्रको प्रारम्भमै भर्ना अभियानसँगै विद्यालय वा समुदायमा निश्चित तालिम प्याकेजअनुसार अभिभावक शिक्षाका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरिनेछ । • जनप्रतिनिधि, सार्वजानिक पद तथा सरकारी सेवासुविधा प्राप्त गर्ने सबैले सामुदायिक विद्यालयमा नै

उद्देश्य	रणनीति	कार्यनीति
		बालबालिकाहरू अध्ययन गर्न वार्षिक रुपमा सूचना जारी गर्ने व्यवस्था मिलाइनेछ ।
विद्यालयलाई आवश्यक पर्ने न्यूनतम भौतिक पुर्वाधारको विकासरसिकाइ वातावरणमा सुधार ल्याउनु ।	• सिकाइ वातावरण सुनिश्चित गरी विद्यालय सुधार योजना कार्यान्वयनगर्ने । • न्यूनतम सिकाइ मापदण्डलाई चरणबद्ध कार्यान्वयन गर्ने । • सिकाइ वातावरण सुधारको लागि बहुपक्षीय साझेदारीमा आधारित शैक्षिक सुधार कार्यक्रम	• हरेक विद्यालमा आवश्यक वातावरण अनुकुल भौतिक संरचना बनाइनेछ । • क्षेत्रगत स्मार्ट विद्यालयको अवधारणा ल्याइनेछ । • आवश्यकताको मूल्याङ्कन तथा विद्यालय सुधार योजनाको प्रस्तावनामा आधारित रही "गाउँपालिका शैक्षिक गुणस्तर सुधार कार्यक्रम" सञ्चालन गरिनेछ । • शिक्षण सिकाइ क्रियाकलापलाई सशक्त बनाउनका लागि बालमैत्री, सुरक्षित, समावेशी र सिकाइकालागिउपयुक्तकक्षाकोठानिर्माणमासरकारीएवंअन्यनिकायकोसहयोगकोनीतिलिइनेछ । • हरेक विद्यालयले वर्षको सुरुमा आफ्नो भौतिक, शैक्षिक र व्यवस्थापन पक्षको आन्तरिक मूल्याङ्कन गरी सुधारका प्राथमिकता तय गरी विद्यालय शिक्षा क्षेत्र योजना(SESP)ले तोकेका न्यूनतम मापदण्डहरू क्रमशः ५ वर्षभित्र पुरा गरिनेछ ।

उद्देश्य	रणनीति	कार्यनीति
	लागु गर्ने ।	• हरेक शैक्षिक वर्षको प्रारम्भमा विद्यालयहरूको न्यूनतम मापदण्ड (शिक्षक सङ्ख्या, कक्षा कोठा, पिउने पानी, शौचालय, शैक्षिक सामग्री आदि) को अवस्थाको पहिचान गरी विद्यालयको अवस्थाअनुसार प्राथमिकतामा आधारित पालिकाको वार्षिक कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ । • सिकाइ वातावरणको गुणस्तर सुधारका लागि अभिभावक, समुदाय, स्थानीय सरकार, NGO/INGOलगायत सरोकारवालासँग समन्वयएवंसाझेदारीगरिनेछ । • विद्यालय व्यवस्थापन समिति, शिक्षक अभिभावक सङ्घ र समुदायबीचको सहकार्यमा स्थानीय स्रोतको परिचालन गरी सिकाइ सुधार कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ । • सबै विद्यालयहरुमा एक कार्यक्रमको ढाँचाको विकास गरी **टीनरहितको विद्यालय** बनाइनेछ । • अपाङ्गता भएका बालबालिकाका लागि स्रोत कक्षाहरुको सुदृढीकरण र पहुँचयुक्त संरचनाहरुको विकास गरिने छ ।
	• विद्यार्थीको	• बालबालिकाहरूको टिकाउका लागि खाजा कार्यक्रमलाई

उद्देश्य	रणनीति	कार्यनीति
	टिकाउमा सुधार ल्याउने ।	थप प्रभावकारी बनाइनेछ । • टिकाउको लागि विद्यार्थी प्रोत्साहन कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।
विद्यालय शिक्षाको सबै कक्षाको सिकाइ उपलब्धिमा वृद्धि गर्नु ।	• शिक्षकको पेशागत विकास मार्फत विद्यार्थी सिकाइ सहजीकरणमा सुधार ल्याउने र शिक्षकलाई विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धि र सक्षमता प्रति जिम्मेवार र उत्तरदायी बनाउने ।	• प्रारम्भिक बालविकास केन्द्रको पाठ्यक्रम २०७७ सहित विद्यालयको पाठ्यक्रमलाई पूर्ण कार्यान्वनयन गर्ने व्यवस्था मिलाइनेछ । • कक्षा १ बाट ५ सम्ममा अङ्ग्रेजी, गणित र विज्ञान तथा प्रविधि विषयको फोकल शिक्षक तयार गरी क्षमता विकास गरिनेछ । • तहगत तथा विषयगत शिक्षकको तालिमको व्यवस्था गरिनेछ । • शिक्षकको पेशागत विकास टिपीडीको तालिम पालिकाबाट नै सुरुआत गरिनेछ । • सबै विद्यालयहरूमा प्रविधिमैत्री कक्षाकोठा व्यवस्थापन गरी सिकाइ सहजीकरणको वातावारण मिलाइनेछ । • कक्षा १—३ मा थिमगत मूल्याङ्कन र कक्षा ४—१२ मा पाठ्यक्रमलेतोकेअनुसारकोपरियोजना तथा प्रयोगात्मक

उद्देश्य	रणनीति	कार्यनीति
		मूल्याङ्कनलाई पूर्ण रुपमा लागु गरिनेछ । • कक्षा ४ बाट १२ सम्मको आन्तरिक मूल्याङ्कनमा अभिभापकले गर्ने मूल्याङ्कनलाई समेत जोड्ने व्यवस्था गरिनेछ । • कक्षा५ र ८ को पालिका स्तरीय परीक्षा थप व्यवस्थित गरिनेछ । • कक्षा ३, ५, ८ र १० मा विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धी परीक्षणका लागि स्तरकृत परीक्षण गरी कमजोर विद्यालयलाई सुधारात्मक शिक्षण तथा मेन्टरिङ सहयोग गरिनेछ । • विद्यालय र पालिका स्तरमा सिकाइ उपलब्धि विश्लेषण र वार्षिक अन्तरक्रिया कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ । • शिक्षण सुधार योजना (TIP) पूर्ण कार्यान्वयनमा ल्याइनेछ । • कक्षा १-३मा पढ्नको लागि सिक्ने अवधारणामा आधारित क्रमिक सिकाइ सहजीकरण रणनीति लागु गरिनेछ ।

उद्देश्य	रणनीति	कार्यनीति
		• विद्यार्थी केन्द्रित क्रियाकलापमा आधारित सिकाइर प्रविधिमैत्री शिक्षण विधिहरूलाई प्राथमिकताका दिई कार्यन्वयन गरिनेछ । • शिक्षकलाई Low cost, no cost शिक्षण सामग्रीको प्रयोगगरी अर्थपूर्ण, व्यवहारिक र प्रविधिमैत्रीशिक्षण गर्न प्रेरित गरिनेछ । • छापामय कक्षाकोठाहरू व्यवस्थापन गरिनेछ । • प्रत्येक शिक्षकले आफ्ना विषयका पाठ्यपुस्तक, पाठ्यक्रम र निर्देशिका प्रयोग गरेर नवीनतम विधि र प्रविधिमा आधारित शिक्षण गर्ने व्यवस्था गरिनेछ । • विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धि सुधारको लागि अनिवार्य रुपमा विद्यालयले विद्यालयमा शिक्षण नभएको समयमा विद्यालयमा वा समुदाय स्तरमा नै मूख्य विषयहरूको वा सुधारको क्षेत्रहरू आधारमा उपचारात्मक वा सुधारात्मक कक्षा सञ्चालन गरिनेछ । उक्त कार्यको लागि सम्बन्धित विद्यालयले विद्यार्थीका अभिभावकहरू र पालिकाबाट साझेदारीमा आर्थिक स्रोत व्यवस्थापन हुने व्यवस्था

उद्देश्य	रणनीति	कार्यनीति
		मिलाइने छ । • पालिकास्तरबाट हरेक वर्ष शिक्षकलाई पाठ्यक्रमअनुसार छोटो अवधिको तालिम उपलब्ध गराइनेछ । तालिम प्राप्त शिक्षकले विद्यालयमा पुनः तालिम (cascade training) दिने व्यवस्था अनिवार्य गरिनेछ । • महिनामा कम्तिमा एक दिन विद्यालयमा नै विषयगत शिक्षकको आवश्यकतामा आधारित क्षमता विकास कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ । • पालिकास्तरमा विषयगत शिक्षकहरूको पेशागत सहयोगको लागि बैठक, छलफल/अन्तरक्रिया कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ । • विद्यालय सुपरीवेक्षण तथा शिक्षक पेशागत सहायताको लागि विषयगत समिति तथा शिक्षक सहयोगकोलागिविज्ञसेवापरिचालन गरिनेछ । • कार्यवधि बनाई शिक्षकको पेशागत सहयोगको लागि पालिकास्तरको शिक्षण सिकाइ समन्वयकर्ताको व्यवस्था गर्ने प्रबन्ध गरिनेछ ।

उद्देश्य	रणनीति	कार्यनीति
		• आफूलेपठनपाठनगरेकोविषयकोसिकाइउपलब्धिकोजिम्मेवारी सम्बन्धितशिक्षकलाईबनाइनेछ ।विद्यार्थीलेप्राप्तसिकाइउपलब्धिकोआधारमाशिक्षकलाईप्रोत्साहनपुरस्काररअन्यवृत्तिविकासकोअवसरउपलब्धगराइनेछ । • विद्यालय स्तरमा कक्षागत/तहगत सहभागी सङ्ख्याको कम्तिमा वर्षको दुई पटक अभिभावक परामर्श/ अन्तरक्रिया/छलफल कार्यक्रमको आयोजना गरिनेछ । • प्रत्येक विद्यालयमा महिनाको अन्तिम शुक्रवार सिकाइ केन्द्रित शिक्षक/स्टाफ बैठक गरी पठनपाठनको समीक्षा गर्ने व्यवस्था मिलाइनेछ । • हरेक दुई महिनामा पालिका सभाहलमा वा क्लस्टर स्तरीय घुम्ती रुपमा प्रअ शिक्षक बैठक सञ्चालन गरी पठनपाठनको समीक्षा गरिनेछ । • राम्रो अभ्यास भएका विद्यालयको अवलोकन/शैक्षिक भ्रमणका लागि विव्यस, प्रअ, शिक्षक र कर्मचारीलाई प्रोत्साहन गर्न कार्यक्रम ल्याइनेछ ।

उद्देश्य	रणनीति	कार्यनीति
		• सबै प्रकारका विद्यालयहरुमा सरकारले तोकेका पाठ्यक्रम कार्यान्वयनलाई पुर्ण रुपमा लागु गरिनेछ र त्यसको अनुगमनलाई स्थानीय पाठ्यक्रम तथा पाठ्यपुस्तक समन्वय समन्त्रलाई थप प्रभावकारी बनाक्कइनेछ । • एक माध्यमिक विद्यालय एक उघम कार्यक्रम: माध्यमिक विद्यालयहरुमा उघमशीलता सिकाउन साना परियोजनाहरु शुरु गरिनेछ ।
स्थानीय पाठ्यक्रमलाई पूर्ण कार्यान्वयन गर्नु ।	स्थानीय आवश्यकता सहभागिता र सिपमा आधारित पाठ्यक्रमको परिमार्जन तथा विकास गरी कार्यान्वयन गर्ने ।	• स्थानीय आवश्यकतामा आधारित व्यवसायिक तथा सिपमूलक जनशक्ति उत्पादनका लागि स्थानीय पाठ्यक्रमलाई परिवर्तन तथा परिमार्जन गरिनेछ । • स्थानीय पाठ्यक्रममा अतिरिक्त क्रियाकलापहरूका विषयवस्तुहरू जोडेर परिमार्जन तथा परिवर्तन गरिनेछ । • पाठ्यक्रम पुस्तकलाई परिमार्जन गरिने र शिक्षक निर्देशिका विकास गरी लागु गरिनेछ । • शिक्षकहरूलाई स्थानीय पाठ्यक्रम कार्यान्वयन सम्बन्धी तालिम प्रदान गरिनेछ । • स्थानीय पाठ्यक्रम लागु गरिएका कक्षाहरूको सुपरीवेक्षण

उद्देश्य	रणनीति	कार्यनीति
		र सहजीकरण पालिका शिक्षा शाखाको समन्वयमा गरिनेछ । • हरेक शैक्षिक वर्षको अन्त्यमा स्थानीय पाठ्यक्रमको कार्यान्वयनको प्रभावकारिता मूल्याङ्कन गरिनेछ । • प्राप्त नतिजा र सुझावका आधारमा पाठ्यक्रममा आवश्यक परिमार्जन/सुधार गरिनेछ । • खजुरामा रहेको कृषी अनुसन्धान केन्द्र र पशु प्रजनन केन्द्रसँग समन्वय गरी आधुनिक खेती पशुसेवा विकास र माटो परीक्षण सम्बन्धी जानकारी दिइनेछ ।
विद्यालय व्यवस्थापनमा सुशासनकायम गर्न नेतृत्व व्यवस्थापन, जवाफदेहिता र उत्तरदायित्वमा सुधार गर्नु ।	• विद्यालय व्यवस्थापन समिति, शिक्षक अभिभावक सङ्घ र प्रधानाध्यापकको नेतृत्व र संरचनाको संस्थागत सुधार गर्ने ।	• ऐन बनाई सामुदायिक विद्यालयका पालिका स्तरमा प्र.अ. को खुला प्रतिस्पर्धाबाट नियुक्ति प्रणाली कार्यान्वयन गरिनेछ । • प्र.अ. नियुक्तिसँगै ५ वर्षे कार्यसम्पादन मूल्याङ्कन र करार सम्झौता व्यवस्था गरिनेछ । • हरेक शैक्षिक वर्ष प्रारम्भमा प्र.अ.सँग कार्यसम्पादन करार गरिनेछ र मासिक प्रअ भत्तालाईवृद्धि गरिनेछ । • वि.व्य.स. गठन प्रक्रिया सुधार गर्न गाउँपालिकाको शिक्षा

उद्देश्य	रणनीति	कार्यनीति
	• विद्यालयहरूको अनुगमन, मूल्याङ्कन र जवाफदेहिता प्रणाली सुदृढ पार्ने । • विद्यालय नेतृत्व र शिक्षक क्षमताको विकास गर्ने । • लेखा व्यवस्थापनलाई प्रविधिमा आधारित प्रभावकारी बनाउने • स्रोत व्यवस्थापन र प्रोत्साहन प्रणाली सुधार गर्ने । • विद्यालयमा सम्पादित समग्र	ऐन संशोधन गरी सङ्घीय सरकारको कानुन बमोजिम गरिनेछ र विद्यालय सुधारप्रति जवाफदेही बनाइनेछ । • शिक्षक अभिभावक सङ्घलाई क्रियाशील बनाउन अभिभावक शिक्षा र समुदाय परिचालनका साथै मासिक रुपमा विद्यालय अभिभावक छलफल कार्यक्रमको नेतृत्व गर्ने व्यवस्था गरिनेछ । • वडास्तरीय अनुगमन समितिले विद्यालयको बजेट, कार्यान्वयन र प्रगति स्थलगत रूपमा मूल्याङ्कन गरिनेछ । • विद्यालयले कार्यसम्पादन मूल्याङ्कन, सामाजिक परीक्षण, लेखा परीक्षण समयमै पूर्णरूपमा कार्यान्वयन गर्ने र यी मूल्याङ्कनहरूलाई विद्यालयमा जाने निकासासँग जोडिने गरी कार्यान्वयन गरिनेछ । • समयमा तथ्याङ्कअद्यावधिक नगर्ने र अभिलेख नराख्ने विद्यालयहरूलाई विद्यालयमा जाने निकासा वा प्रोत्साहनका कार्यमा कटौती गरिनेछ । • विद्यालयले भरेको इमिस तथ्यांकलाई सत्यापन कार्य अभ्यास गरिनेछ ।

उद्देश्य	रणनीति	कार्यनीति
	कार्यहरूको जिम्मेवारी बाँडफाँड र कार्य विभाजन गर्ने । • इमिसको सुदृढीकरण : तथ्यांकमा आधार योजना बनाउन Real Time मा अपडेड गर्ने व्यवस्था गर्ने । • दिवाखाजा तथा पोषणलाई थप प्रभावकारी बनाइने । • शुद्द खानेपानी स्वाथ्यपरीक्षण	• विद्यालयको नेतृत्व क्षमताको अभिवृद्धि गर्न विशेष प्रशिक्षण कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ । • विद्यालयमा आचारसंहिता निर्माण र कार्यान्वयन अनिवार्य गरिनेछ । • वार्षिक रूपमा प्रअ र शिक्षकको कार्यसम्पादन मूल्याङ्कन गरिनेछ र सुधारका योजना बनाइनेछ । • वार्षिक रुपमा विद्यालयको कार्यसम्पादन परीक्षण गर्ने व्यवस्था गरिनेछ । • विद्यालयमा वार्षिक रुपमा सम्पादन गर्ने कामको विषयमा विभिन्न समिति उपसमिति निर्माण गरी कार्यविभाजन गरिनेछ । • "एक विद्यालय एक अक्षयकोष"नीति अन्तर्गतविद्यालयको नामबाट प्रोत्साहन तथा छात्रवृत्ति अक्षय कोषको स्थापना र सञ्चालनको लागि विद्यालयलाई प्रेरित गरिनेछ । • प्रोत्साहन तथा छात्रवृत्ति अक्षय कोषमा रहेको मुलधन नास्न, मास्न वा अन्य प्रयोजनमा खर्च गर्न नपाउँने तर व्याजबाट प्राप्त रकम ७० प्रतिशत प्रोत्साहन/छात्रवृत्तीमा,

उद्देश्य	रणनीति	कार्यनीति
	मनोपरामर्श मार्फत शिक्षामा स्वास्थ्य कार्यक्रमलाई जोड दिने ।	१० प्रतिशत व्यवस्थापन खर्च र बाँकी २० प्रतिशत मुलधनमा थप गर्ने नीति कार्यन्वयन गरिनेछ । • पूर्व विद्यार्थी सञ्जाल निर्माणगरी शैक्षिक सुधारका लागि स्रोत परिचालन गरिनेछ । • गाउँ शिक्षा समितिबाट निर्माण भएको मापदण्ड अनुसारउत्कृष्ट विद्यालय, शिक्षक, प्र.अ., विव्यस र शि.अ.सं.वार्षिक रूपमा छनोट गरीपुरस्कार/प्रोत्साहन कार्यक्रमसञ्चालन गरिनेछ । • **उत्कृष्ट शिक्षक र नविनत्तम प्रयोग गर्ने शिक्षकलाई खजुरा शिक्षा पुरस्कार मार्फत सम्मान गरिनेछ ।** • वार्षिक रुपमा पालिकाभित्र दरबन्दी मिलान र शिक्षक व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्य गरिनेछ । • शिक्षक अभाव भएका विद्यालयमा स्वयम्सेवक शिक्षकको व्यवस्था गरिनेछ । • कार्यविधि बनाई सुत्केरी विदामा रहेको शिक्षकको सट्टा शिक्षकको व्यवस्था गरिनेछ । • पालिकामा सङ्गीत र खेलकुदको विकास गर्न एक

उद्देश्य	रणनीति	कार्यनीति
		शिक्षकको व्यवस्था हुने प्रबन्ध गरिनेछ । • वार्षिक रुपमा विद्यालयको स्थलगतम भम्रण गरी असोज महिनामा विद्यार्थी प्रमाणीकरण प्रणाली लागु गरिनेछ । • शिक्षकले कक्षाकोठामा बिताएको समय कार्यविधि २०७४ लाई पूर्ण रुपमा कार्यान्वयन गरी शिक्षक उपस्थिति बढाइनेछ । • विद्यालयको नियमति अनुगमनलाई व्यवस्थित गर्न वडास्तरीय शिक्षा समितिलाई परिचालन गरिनेछ । • शिक्षक स्टाफ बैठक, विव्यस बैठक, शिअसंबैठक, अभिभावक भेला, सामाजिक परिक्षण, लेखापरीक्षण, सूचना अधिकारीको व्यवस्था, आर्थिक पारदर्शिता, विद्यालयको प्रगति समीक्षा एवं सार्वजनिक जस्ता विषयलाई विद्यालय सञ्चालन, व्यवस्थापन र सुशासनको आधार बनाइनेछ । • गुणस्तर सुधारका लागि लिडर विद्यालयको अवधारणालाई कार्यान्वयन गरिने छ र उक्त अवधारणा मार्फत अन्य आधारभूत विद्यालयहरूको क्षमता विकास र प्राविधिक सहयोग गरिनेछ ।

उद्देश्य	रणनीति	कार्यनीति
		• चौमासिक रुपमा सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयहरू बीच भएका सफल अभ्यासहरूका बारेमा अन्तरक्रिया, क्षमता विकासका कार्यक्रमहरूतथा शैक्षिक सुधारमा सहकार्य सञ्चालन गर्ने प्रबन्ध गरिनेछ । • सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयहरू बीच भएका शैक्षिक कार्यक्रमहरूमा एकअर्कोमा सहभागिता गर्ने गराउने प्रबन्ध गरिनेछ । • सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयहरूमा सार्वजानिक विदा र स्थानीय विदाहरूलाई एकरुपता गरिनेछ । • संस्थागत विद्यालयहरूले शिक्षक नियुक्ती गर्दा शैक्षिक योग्यताको न्यूनतम मापदण्ड लागु गर्ने प्रबन्ध गरिनेछ । • संस्थागत विद्यालयको अनुगन, शुल्क निर्धारण तथा छात्रवृती विवरणलाई एक कार्यदल बनाइ थप व्यवस्थित र प्रभावकारी बनाइनेछ । • परम्परागत शिक्षालाई आधुनिक पाठ्यक्रममा समायोजन गरी मुलप्रवाहीकरण गरिनेछ । • विद्यालय व्यवस्थापन समिति र शिक्षक अभिभावक

उद्देश्य	रणनीति	कार्यनीति
		संघलाई सक्रिय बनाइ विद्यालय अनुगमन र जवाफदेहीताको सुनिश्चित गर्ने कार्यको शुरुवात गरिनेछ । • खाजा कार्यक्रमको स्थानीय उत्पादनमा आधारित साप्ताहिक मेन्यू कार्यान्वयन गरिनेछ । • करेसाबारी प्रत्येक विद्यालयमा विद्यार्थीको सक्रियतामा तरकारीखेतीको अभ्यासको शुरुवात गरिनेछ । • पोषणशिक्षा सम्बन्धी हरेक विद्यालयमा विद्यार्थीको लागि पोषण कक्षा सञ्चालन गरिनेछ । • एक विद्यालय एक नर्स कार्यक्रमलाई प्रभावकारी बनाउदै विद्यार्थीको स्वाथ्य पहिचान र सहजीकरण किशोरी यौन तथा प्रजनन शिक्षा तथा परामर्शलाई जोड दिइनेछ । • बार्षिक रुपमा विशेषज्ञको उपस्थितिमा आँखा कान र दाँत को परीक्षण गरिनेछ । • बालबालिकाहरुमा बढ्दो डिजिटल लत घटाउनको लागि शिक्षकलाई मनोपरामर्श सम्बन्धित तालिम दिइनेछ । • विद्यालयमा हुने सबै प्रकारका हिंसा र दुर्व्यवहार, बालविवाह, लागुऔषध दुव्र्यसन, मानव बेचबिखन तथा

उद्देश्य	रणनीति	कार्यनीति
		आत्महत्यालाई शून्यमा झार्ने र पूर्णखोपयुक्त पालिका निर्माण गर्ने उद्देश्यले एकीकृत कार्यक्रम निर्देशिका तयार गरी कार्यान्वयन गरिनेछ। • ग्रुप हेन्ड वासिङ अभ्यास र खाना खानु पुर्व हात धुने अभ्यासलाई थप प्रभावकारी बनाइनेछ ।
• विद्यालय शिक्षा र शिक्षणमा प्रविधिको प्रयोगमा विस्तार गर्नु ।	• डिजिट खजुरा स्मार्ट शिक्षालाई उच्च प्राथमिकता दिइने ।	• विद्यालयहरूमा स्मार्ट कक्षा (Smart Classroom) स्थापना र विस्तार गर्न एक कार्यविधि बनाइ कार्यान्वयन गरिने छ । • शिक्षण—सिकाइ प्रक्रियामा डिजिटल उपकरण, ई—सामग्री र अनलाइन प्लेटफर्मको प्रयोगलाई प्रवर्द्धन गरिन्छ । • शिक्षकहरूलाई स्मार्ट शिक्षण विधि तथा ICT प्रयोग सम्बन्धी नियमित तालिम प्रदान गरिनेछ । • विद्यालयहरूमा भरपर्दो इन्टरनेट सेवा र आवश्यक प्रविधि पूर्वाधारको व्यवस्था गरिनेछ । • विद्यार्थीहरूमा डिजिटल साक्षरता र प्रविधि प्रयोग गर्ने सीप विकास कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ । • स्मार्ट शिक्षा कार्यान्वयनका लागि स्थानीय तह, निजी क्षेत्र

उद्देश्य	रणनीति	कार्यनीति
		र विकास साझेदारसँग सहकार्य बनाइनेछ । • विद्यालय व्यवस्थापन तथा शैक्षिक सूचना प्रणालीलाई डिजिटल प्रणालीमा आधारित बनाइनेछ ।
अनौपचारिक शिक्षा तथा जीवनपर्यन्त सिकाइका अवसरहरूलाई विस्तार गर्नु ।	• सामुदायिक सिकाइ केन्द्रहरूलाई जीवनपर्यन्त सिकाइको थलोको रूपमा संस्थागत र सुदृढ बनाउने। • औपचारिक र अनौपचारिक शिक्षाबीचको सहकार्य बढाउने । • सिप र रोजगारीमुखी शिक्षामा जोड दिने ।	• अनौपचारिक शिक्षा कार्यक्रमको माध्यमबाट २०८५ वैशाखभित्र विद्यालय उमेर समूह बाहिरको जनसङ्ख्यालाई आधारभूत तह कक्षा ८ सम्मको शिक्षाको अवसर उपलब्ध गराउने नीति लिइनेछ । • अनौपचारिक शिक्षा प्रयोजनको लागि अभियानको रुपमा वडागत रुपमा तथ्याङ्क सङ्कलन गरिनेछ । • अनौपचारिक शिक्षाको कार्यक्रम सञ्चालनमा सामुदायिक सिकाइ केन्द्र लगायतका स्थानीय सङ्घ संस्थाहरूलाई परिचालन गरिनेछ । • सामुदायिक सिकाइ केन्द्रहरूलाई स्थायी संरचना, मानवसंसाधन र कार्यक्रमसहित स्थानीय सरकारमार्फत पुनः सशक्तीकरण गरिनेछ । • सामुदायिक सिकाइ केन्द्रमा साक्षरता, वित्तीय साक्षरता, प्राविधिक सिप, स्वास्थ्य, लैङ्गिक समानता, कृषि, वातावरण

उद्देश्य	रणनीति	कार्यनीति
	• जीवनपर्यन्त सिकाइको मूल्याङ्कन, अभिलेख र प्रवर्धन प्रणाली विकास गर्ने । • विद्यालय बाहिर रहेका बालबालिकाहरुको पहिचान गरी खजुरा उज्यालो अभियान मार्फत कक्षा ८ सम्ममा सतप्रतिशत भर्ना र टिकाउ सुनिश्चित गर्ने ।	जस्ता विषयमा छोटो तालिमहरू सञ्चालन गरिनेछ । • विद्यमान स्रोत र समुदायको विशेषज्ञता प्रयोग गर्दै विविध उमेर र पृष्ठभूमिका व्यक्तिका लागि उपयुक्त सिकाइ कार्यक्रमहरू तयार गरिनेछ । • सिकाइ केन्द्रहरूमार्फत ICT (सूचना प्रविधि) आधारित सिकाइ कार्यक्रम सुरु गरिनेछ । • माध्यमिक विद्यालयका विद्यार्थीहरूलाई कुनै एक विषयको प्रयोगात्मक सिकाइका लागि अनिवार्य गरिनेछ । • विशेष गरी युवा, महिला, सीमान्तकृत समुदायका लागि उद्यमशीलता, प्राविधिक शिक्षा र व्यावसायिक तालिमहरू सञ्चालन गरिनेछ । • वार्षिक रूपमा सिकाइ मेला वा प्रदर्शनी आयोजना गरी अनौपचारिक सिकाइको उपलब्धि सार्वजनिक गरिनेछ । • विद्यालय बाहिर रहेका बालबालिकाहरुको पहिचान र उनीहरुको शिक्षाको लागि विद्यालय बाहिर रहेको बालबालिकाहरु सम्बन्धी अभ्यास नोट निर्देशिका विकास गरी प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वनय गरिनेछ ।

उद्देश्य	रणनीति	कार्यनीति
विद्यालयहरूलाई वातावरणमैत्री, सुरक्षित तथा दिगो अभ्यास अपनाउने हरित विद्यालयका रूपमा विकास गर्ने।	• विद्यालय शिक्षामा जलवायु परिवर्तन तथा वातावरण संरक्षणसम्बन्धी ज्ञान, सीप र व्यवहारको समावेश र सुदृढीकरण गर्ने। • विद्यालयलाई वातावरणमैत्री र दिगो अभ्यास अपनाउने हरित विद्यालयको रूपमा विकास गर्ने।	• विद्यालयको पाठ्यसामग्री, सहपाठ्यक्रम गतिविधि तथा — परियोजनामूलक सिकाइमा जलवायु परिवर्तन र वातावरण संरक्षणसम्बन्धी विषयवस्तु समावेश गरिनेछ । • विद्यार्थी, शिक्षक तथा विद्यालय व्यवस्थापन समितिका सदस्यहरूलाई जलवायु परिवर्तन, विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा हरित अभ्याससम्बन्धी तालिम र अभिमुखीकरण सञ्चालन गरिनेछ । • विद्यालय परिसरमा वृक्षरोपण, विद्यालय बगैंचा, जैविक खेती, पानी संरक्षण तथा सरसफाइ प्लाष्टिकमुक्त विद्यालय अभियान कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ । • विद्यालयस्तरमा फोहोर व्यवस्थापन)Reduce, Reuse, Recycle) प्रणाली विकास गर्दै ऊर्जा दक्षता र नवीकरणीय ऊर्जाको प्रयोगलाई प्रवर्द्धन गरिनेछ ।

२.६ःतत्कालका प्रमुख प्राथमिकताकाट क्षेत्रहरु

• शिक्षणसिकाइ प्रक्रियामा डिजिटल प्रविधिको उच्चतम प्रयोग गर्ने।—

- पढ्दै“ कमाउँदैकार्यक्रममार्फत विद्यालयलाई आर्थिक रूपमा सक्षम बनाउने।”
- सबै विद्यालयलाई टिनको छानोमुक्त बनाउँदै सुरक्षित र दिगो भवन निर्माण गर्ने।
- हरेक विद्यालयमा शिक्षकहरूकै क्षमता विकासमार्फत ICT शिक्षकको सुनिश्चितता गर्ने।
- सरकारी सेवासुविधा लिने व्यक्तिका सन्तानलाई अनिवार्य रूपमा सरकारी विद्यालयमा भर्ना गराउने व्यवस्था गर्ने।
- विद्यालय बाहिर रहेका बालबालिकाको संख्या शून्यमा झार्ने।
- अभिभावकविहीन बालबालिकाका लागि अभिभावकत्व ग्रहण गर्ने व्यवस्था गर्ने।
- हरित)Green) विद्यालयको निर्माण तथा प्रवर्द्धन गर्ने।

२.७ मुख्य कार्यसम्पादन सुचकहरू

मुख्य कार्यसम्पादन सुचक					
क्रस	तह	सुचांक	२०७५	२०७५	२०७९
१.१	प्रारम्भिकबाल विकास	प्रारम्भिकबालविकास र शिक्षामा कूल भर्ना दर(%)	११० .५	१० ५	१ ० ०
१.२		प्रारम्भिकबालविकास र शिक्षामा खुद भर्ना दर (%)	८२. ४	१० ०	१ ० ०
१.३		न्यूनतमयोग्यता पुरा भएका शिक्षकको प्रतिशत	७२	८२	१ ० ०
१.४		आधारभूततालिम प्राप्त शिक्षकको प्रतिशत	१५	५०	१ ० ०
१.५		प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षाको अनुभव लिई कक्षा १ मा नयाँ भर्नाभएका बालबालिका (%)	७०. ८	८०	९ ०
२.१	आधारभुततह	कक्षा १ मा नयाँ भर्ना भएका बालबालिकाको खुद प्रवेश दर (%)	९२. ३	१० ०	१ ० ०
२.२		कक्षा १ मा नयाँ भर्ना भएका बालबालिकाको कूल प्रवेश दर (%)	१८८ .६	१३ ०	१ ०

मुख्य कार्यसम्पादन सुचक					
क्रस	तह	सुचांक	२०७८	२०७८	२०७९
					५
२.३		आधारभूत तह (कक्षा १-५) मा खुद भर्ना दर (%)	९१.९	१००	१००
२.४		आधारभूत तह (कक्षा १-५) मा कूल भर्ना दर (%)	१२९.४	११५	१००
२.५		आधारभूत तह (कक्षा ६-८) मा खुद भर्ना दर (%)	९४.१	१००	१००
२.६		आधारभूत तह (कक्षा ६-८) मा कूल भर्ना दर (%)	१०८.६	१०४	१००
२.७		आधारभूत तह (कक्षा १-८) मा खुद भर्ना दर (%)	९२.६	१००	१००
२.८		आधारभूत तह (कक्षा १-८) मा कूल भर्ना दर (%)	१२२.७	११२	१००
२.९		आधारभूततह(कक्षा १-८) खुद भर्ना दरमा लैङ्गिक समता सूचक	१.०	१	१
२.१		आधारभूततहको कक्षा ८ सम्मको	८८.	९२	९

मुख्य कार्यसम्पादन सुचक					
क्रस	तह	सुचांक	२०८१	२०८३	२०९८
०		टिकाउ दर (%)	६		६
२.१ १		विद्यालयबाहिर रहेका बालबालिका (%) कक्षा १-८	७.४	०	०
३.१	माध्यमिकतह	माध्यमिक तह (कक्षा ९-१०) मा खुद भर्ना दर (%)	८२. ८	९२	९ ६
३.२		माध्यमिक तह (कक्षा ९-१०) मा कूल भर्ना दर (%)	९६. ६	९८	१ ० ०
३.३		माध्यमिक तह (कक्षा ११-१२) मा खुद भर्ना दर (%)	२८. १	४०	४ ९
३.४		माध्यमिक तह (कक्षा ११-१२) मा कूल भर्ना दर (%)	४९. ७	६३	६ ९
३.५		माध्यमिक तह (कक्षा ९-१२) मा खुद भर्ना दर (%)	५३. २	५७	६ २
३.६		माध्यमिक तह (कक्षा ९-१२) मा कूल भर्ना दर (%)	७१. २	७९	८ ७
३.७		कक्षा १-१२को खुद भर्ना दरमा लैङ्गिक समता सूचक	०.९ ९	१	१
४	साक्षरता	५ वर्षमाथिको साक्षरता दर	७५. ३	८०	८ ४
५.१	महिलाशिक्षक	आधारभूत तह (कक्षा१-८)	४८	५०	५

मुख्य कार्यसम्पादन सुचक					
क्रस	तह	सुचांक	२०८१	२०८३	२०९०
	प्रतिशत				५
५.२		माध्यमिकतह (कक्षा९-१२)	२६	२८	३०
६.१	**BLC पुरा गरेका विद्यालयको प्रतिशत**	बालविकास	६०	७०	८०
६.२		आधारभुत	६५	७५	८५
६.३		माध्यमिक	७०	८०	९०
७	**बजेट प्रतिशत**	कूल बजेटकोशिक्षा क्षेत्रमा विनियोजित बजेट(%)	६.६७	८.५	१०
८	**सिकाइउपलब्धि दर**	कक्षा ८ मा समग्र जीपीए	२.१	३.२	३.६
Source: Census 2078, Flash Report 20८1, CEHRD and IEMIS 2082					

परिच्छेद ३:विद्यालय शिक्षाका मुख्य उपक्षेत्रहरू

३.१. प्रारम्भिक बाल विकास तथा शिक्षा

३.१.१. परिचय

विद्यालयशिक्षाक्षेत्रयोजना२०७७–२०८८लेविद्यालयशिक्षालाईछप्रमुखक्षेत्रमाविभाजनगरेकोछ: प्रारम्भिकबालविकास, आधारभूततह, माध्यमिकतह, जीवनपर्यन्तशिक्षातथाअनौपचारिकशिक्षा, प्राविधिकतथाव्यावसायिकशिक्षा, रसीपविकासतालिम। यीक्षेत्रहरूकोसुधारकालागियोजनालेविभिन्नलक्ष्यहरूनिर्धारणगरेकोछ। यसपरिच्छेदमाविशेषगरीप्रारम्भिकबालविकासक्षेत्रकोवर्तमानअवस्था, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीतिअपेक्षितनतिजारमुख्यकार्यसम्पादनसूचकहरूकोविवरणप्रस्तुतगरिएकोछ।

प्रारम्भिक बाल विकासप्रारम्भिकबालविकासतथाशिक्षाकार्यक्रमबालबालिकालाईआधारभूतशिक्षाकालागितयारपार्नेउद्देश्यलेसञ्चालनगरिन्छ। यसकार्यक्रममार्फतविद्यालयजानेउमेरनपुगेकाबालबालिकाकोशारीरिक, मानसिक, बौद्धिक, सामाजिकतथासंवेगात्मकविकासमासहयोगपुर्याइन्छ। अनिवार्यतथानिःशुल्कशिक्षाऐन

२०७५ रराष्ट्रियशिक्षानीति२०७६लेचारवर्षउमेरपुगेकाबालबालिकाकालागिएकवर्षको प्रारम्भिकबालविकासतथाशिक्षाकार्यक्रमसञ्चालनगर्नेव्यवस्थागरेकाछन्। यसैसन्दर्भमाप न्ध्रौंयोजनालेपनिप्रारम्भिकबालविकासतथाशिक्षालाईविशेषप्राथमिकतादिएकोछ। सोहीअ नुसारखजुरागाउँपालिकाकोपाँचवर्षीयगाउँशिक्षायोजनामासमेतयसकार्यक्रमलाईउच्चप्रा थमिकताकासाथसमावेशगरिएकोछ। यसकार्यक्रमलाईसबैबालबालिकाकोपहुँचमापुर्या उनसरकारीतथागैरसरकारीसंस्था, स्थानीयसरकार, समुदाय, विद्यालयतथाअन्यसरोकारवालाबीचसहकार्यरसमन्वयआवश्यकहुन्छ।

३.१.२ वर्तमान अवस्था

यस गाउँपालिकाअन्तर्गतहालकुल६७वटाबालविकासकेन्द्रसञ्चालनमारहेकाछन्। जसमा सामुदायिक ७५६ छात्रा ९२२ छात्र गरी १६७८ जना सामुदायिक तिर रहेकाछन् । त्यसैगरी संस्थागत १००४ छात्रा १४८६ छात्र गरी २४९० रहेकाछन् । त्यसैगरी धार्मिकमा ११ छात्रा १५ छात्र गरी २६ जना रहेकाछन् । विद्यालयमाआधारितबालविकासकेन्द्रहरूकोअवस्थासन्तोषजनकदेखिएपनिसमुदायमाआ धारितकेन्द्रहरूकोव्यवस्थापनअपेक्षाकृतकमजोररहेकोपाइन्छ। साथैबालविकासकेन्द्र काबालशिक्षकहरूकोसेवा–सुविधासम्बन्धीव्यवस्थापनिअझस्पष्टरव्यवस्थितगर्नुपर्नेआवश्यकतादेखिएकोछ। सुनौला हजारदिनकार्यक्रम, बहुक्षेत्रीयपोषणकार्यक्रम, दिवाखाजाकार्यक्रमलगायतकाकार्यक्रमतथास्थानीयसरकारसञ्चालनऐन२०७४रअनिवा र्यतथानिःशुल्कशिक्षाऐन२०७५जस्ताकानुनीव्यवस्थाहरूलेप्रारम्भिकबालविकासतथाशि क्षाकोप्रवर्द्धनमासहयोगपुर्याइरहेकाछन्। बालविकास सहजकर्ताको न्यूनतम योग्यता एसएलसी/एसईई र अधिकतम योग्यता कक्षा १२ उत्तीर्ण रहेको छ। हाल

सञ्चालनमा रहेका अधिकांश बालविकास केन्द्रहरूले आवश्यक न्यूनतम मापदण्डहरू पूर्ण रूपमा पूरा गर्न सकेका छैनन्।

बालविकास केन्द्र बालबालिकाको घरबाट करिब १० देखि १५ मिनेटको पैदल दूरीमा हुनुपर्ने व्यवस्था भए पनि धेरै स्थानमा यस्तो व्यवस्था प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन हुन सकेको छैन। कतिपय स्थानमा बालबालिकाहरूलाई बालविकास केन्द्रमा पुग्न आधा घण्टाभन्दा बढी समय लाग्ने गरेको पाइन्छ, जसका कारण उनीहरूको प्रारम्भिक बालविकास कार्यक्रममा नियमित सहभागिता हुन नसकेको देखिन्छ।भौगोलिक अवस्था, जनसङ्ख्या वितरण तथा बस्तीको अवस्थालाई मध्यनजर गर्दै नक्साङ्कनका आधारमा बालविकास केन्द्रहरूको समायोजन तथा आवश्यकतानुसार स्थानान्तरण गर्नुपर्ने आवश्यकता देखिएको छ। साथै, आवश्यक परेमा नयाँ बालविकास केन्द्र स्थापना गर्नका लागि विस्तृत अध्ययन तथा आवश्यकता पहिचान गर्न पनि जरुरी रहेको छ।बालविकास शिक्षाको गुणस्तर सुधारका लागि सुधार योजना निर्माण गरी मूल्याङ्कन फारममार्फत बालबालिकाको सिकाइ तथा समग्र विकासको वार्षिक चार पटक मूल्याङ्कन गर्ने व्यवस्था गरिएको छ। साथै गाउँपालिकाभित्रका सबै बालविकास केन्द्रहरू सम्बन्धित विद्यालयमार्फत व्यवस्थापन हुने व्यवस्था समेत गरिएको छ।

३.१.३ उद्देश्यहरू

यस गाउँपालिकाको प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाको क्षेत्रमा देहाय बमोजिमको उद्देश्यहरू रहेका छन्

- ४-५ वर्षका सबै बालबालिकाहरूलाई प्रारम्भिक बालविकास शिक्षाको पहुँचमा सुनिश्चित गर्नु ।
- बालविकास केन्द्रहरूलाई प्रारम्भिक बालविकास केन्द्रको राष्ट्रिय न्यूनतम मापदण्ड आधारमा गुणस्तरीय बनाउनु ।

- सबै बालबालिकाहरूलाई प्रारम्भिक बाल शिक्षाको अनुभव सहित कक्षा १ मा प्रवेश गराउनु ।
- बालबालिकालाई उनिहरुको सर्वाङ्गिण शारिरिक, मानसिक, बौद्धिक र सामाजिक ज्ञानको विकासमा सहयोग पुग्ने खालको क्रियाकलाप गराई ४ बर्ष उमेर पुरा भए पछि बालबिकासमाभर्नागराउनु।

३.१.४ रणनीति

यसगाउँपालिकालेउल्लेखितउद्देश्यहासिलगर्नकालागिअपनाउनेरणनीतिनिम्नानुसारछन :

- चारवर्षउमेरसमूहकासबैबालबालिका, विशेषगरीसीमान्तकृतरअपाङ्गताभएकाबालबालिकाकोपहिचानगर्ने।
- सबैबालबालिकालाईप्रारम्भिकबालविकासतथाशिक्षामाभर्नारनिरन्तरताकालागिप्रोत्साहनगर्ने।
- अभिभावकशिक्षामार्फतबालबालिकाकोसंरक्षण, स्याहार, पोषणरसमग्रविकासमासहयोगगर्ने।
- प्रारम्भिकबालविकासक्षेत्रमाकार्यरतसंघ–संस्थासँगसहकार्य, साझेदारीरसमन्वयसुदृढगर्ने।
- भौगोलिकअवस्थारजनसंख्याकाआधारमाबालविकासकेन्द्र/कक्षाकोसमायोजनरपुनर्वितरणगर्ने।
- प्रारम्भिकबालसिकाइमापदण्डलागूगरीसिकाइसामग्रीरसिकाइकुनाकोव्यवस्थापनगर्ने।
- बालविकासशिक्षकहरूकोपेशागतक्षमताविकासगर्दैसूचनातथासञ्चारप्रविधिकोप्रयोगबढाउने।
- विपद्–उत्थानशीलभौतिकपूर्वाधारविकासगरीबालविकासकक्षालाईबालमैत्रीबनाउने।

- विद्यालयउमेरकाबाहिररहेकाबालबालिकाहरूकोपहिचानतथाविवरणसङ्कलनगरी उनीहरूकोशिक्षामापहुँचसुनिश्चितगर्नेउपायहरूअवलम्बनगर्ने ।

३.१.५ उपलब्धि, नतिजाहरू, प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा लक्ष्य

प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा लक्ष्य

क्र.सं.	कार्यक्रम/क्रियाकलाप	एकाइ	भौतिकलक्ष्य ५ बर्ष						भौतिक लक्ष्य १० बर्ष	कैफियत
			१	२	३	४	५	**जम्मा**		
१	समुदायभम्रण र विद्यार्थी विवरण संकलनमा आधारित सघन भर्ना अभियान सञ्चालन	विद्यालय	६७	६७	६७	६७	६७	३३५	६७०	
२	विद्यालयमार्फत अभिभाबक शिक्षा कार्यक्रम सञ्चालन	विद्यालय	६७	६७	६७	६७	६७	३३५	६७०	
३	अतिविपन्न तथा पछाडिएका वर्गका बालबालिकाहरुको लागि शैक्षिक सहयोग कार्यक्रमसञ्चालन	समय	१	१	१	१	१	५	१०	
४	प्रस्ताबनाकोआधारमा न्यूनतम मापदण्ड सहितको बालविकासको सुनिश्चतको	विद्यालय	७	७	७	७	६	३४	६७	

	लागि सहयोग कार्यक्रमसञ्चालन									
५	बालविकासकोसहजकर्ताको पारिश्रमीकमा थप प्रोत्साहन भत्ताको ब्यवस्था	जना	६७	६७	६७	६७	६७	३३५	६७०	
६	योग्यतानपुगेका सहजकर्ताहरुको ९० घण्टा बराबरको सहजकर्ता तालिम सञ्चालन	जना	०	१९	०	०	०	१९	१९	
७	बालविकाससहजकर्ताको क्षमता विकासको लागि बार्षिक रुपमा क्षमताविकास तालिम कार्यक्रमसञ्चालन	जना	४६	४६	४६	४६	४६	२३०	४६०	
८	बर्षकोकम्तिमा १ पटक सहजकर्ताहरुसँग पालिका स्तरीय समीक्षा बैठकसञ्चालन	जना	६७	६७	६७	६७	६७	३३५	६७०	

९	सिकाइकाछ्र कुनाको स्थापना र सहयोग	विद्यालय	७	७	७	७	६	३४	६७	
१०	बालविकास तथा शिक्षाको पाठ्यक्रमको पुर्ण कार्यान्वयन	विद्यालय	६७	६७	६७	६७	६७	३३५	६७०	
११	वडागतनमुना बालविकास केन्द्रको स्थापना कार्यक्रम	वडा	१	१	१	१	१	५	८	
१२	ECED कक्षाका सहयोगी कार्यकर्ता/शिक्षकको तलब भत्ता	जना	६७	६७	६७	६७	६७	३३५	६७०	
१३	ECED कक्षाका सहयोगी कार्यकर्ता/शिक्षकका लागि पोशाक भत्ता	जना	६७	६७	६७	६७	६७	३३५	६७०	
१४	प्रतिविद्यार्थी अनुदान सहयोग	जना	१७०४	१७०४	१७०४	१७०४	१७०४	१७०४	३४०८	

३.२ आधारभुत शिक्षा

३.२.१ परिचय

विद्यालय मानवजीवनयापनकालागिआवश्यकज्ञानरसीपप्राप्तगर्न, आफ्नाविचारहरूपरिवारतथासमुदायमाअभिव्यक्तगर्नरसामाजिकपरिवेशमासहजरूपमाघुलमिलभईसामाजिककरणहुनसहयोगपुर्‍याउनेमूल थलोहो। शिक्षाऐन२०२८लेआधारभूतशिक्षालाईअनिवार्यरनिःशुल्कहुनेव्यवस्थागर्दैप्रारम्भिकबालविकासदेखिकक्षा८सम्मकोशिक्षालाईआधारभूतशिक्षाकोरुपमानिर्धारणगरीनेपालकोसंविधान२०७२कोधारा३१मापनि यसलाईमौलिकअधिकारकारूपमासुनिश्चितगरेकोछ। तरशिक्षामासबैकोपहुँचसुनिश्चितगर्नेगरिएकोप्रतिबद्धताप्रभावकारीरूपमाकार्यान्वयनभएकोअवस्थापर्याप्तरूपमादेखिँदैन। एकातर्फसीमितसिकाइउपलब्धिलाईमात्रगुणस्तरकोमापदण्डमान्नेप्रवृत्तिरअर्कोतर्फकागजीप्रक्रियालाईमात्रजिम्मेवारीठान्नेअवस्थालेशिक्षाप्रणालीमाअपेक्षितसुधारल्याउनचुनौतीसिर्जनागरेकोछ। यसपरिस्थितिलाईध्यानमाराख्दैव्यवहारिकपरिवर्तन, श्रमप्रतिसम्मान, जीवनोपयोगीज्ञानतथाअनुसन्धानमारुचि, संस्काररसंस्कृतिप्रतिलगाव, नैतिकआचरणतथाजिम्मेवारीबोधविकासगर्नेतथाविज्ञानकोव्यावहारिकप्रयोगगर्नसक्नेक्षमताअभिवृद्धिगर्नेलक्ष्यसहितगुणस्तरीयआधारभूतशिक्षाप्रदानगर्नेउद्देश्यलिइएकोछ। यहीउद्देश्यलाईकेन्द्रमाराखीकक्षा१देखि८सम्मकोआधारभूतशिक्षासम्बन्धीआगामी१०वर्षभित्रप्रत्येकनागरिकलाईव्यवहारिकशिक्षाप्रदानगर्दैउनीहरूकोसीपरदक्षताअभिवृद्धिगरीसक्षम, गतिशीलतथासभ्यनागरिकतयारपार्नविशेषजोडदिएकोछ।

३.२.२ वर्तमान अवस्था

यस खजुरागाउँपालिकामा सामुदायिक विद्यालय १४ संस्थागत १६ धार्मिक १८ गरी ४८ विद्यालय रहेका छन्। ३७९९ छात्रा ४०४४ छात्र गरी ७८८१ सामुदायिक रहेका छन् । त्यसैगरी संस्थागत विद्यालयमा २०९८ छात्रा ३००१

छात्र गरी ५९०० रहेकाछने । धार्मिक विद्यालयमा ८६६ छात्रा ६६८ छात्र गरी १५३४ रहेकाछन् । कतिपय स्थानमा अझै पनि विद्यालय उमेर समूहका बालबालिकाहरू विद्यालय बाहिर रहेको पाइन्छ। आधारभूत तहको शिक्षामा पहुँचमा भौगोलिक, सामाजिक, सांस्कृतिक, आर्थिक तथा अन्य विविध कारणहरूले प्रभाव पारिरहेको देखिन्छ। सरोकारवालाहरूको प्रभावकारी अनुगमन, नियमन तथा सहयोग सुनिश्चित भएमा बीचमै पढाइ छोड्ने (dropout) तथा कक्षा दोहोर्याउने दर घटाउन सकिने देखिन्छ। साथै, यसले सामुदायिक विद्यालयमा विद्यार्थी सङ्ख्या वृद्धि गर्न पनि सहयोग पुग्ने अपेक्षा गरिएको छ।

विद्यालयलाई बालमैत्री बनाउँदै सबैको सहभागिता अभिवृद्धि गरी समग्र रूपमा मैत्रीपूर्ण वातावरण सुनिश्चित गर्नु, सिकाइ उपलब्धिमा सुधार ल्याउनु तथा आधारभूत तहको शिक्षामा प्रविधिको प्रयोग विस्तार गर्नु आवश्यक देखिन्छ। त्यसका साथै कक्षा कोठासम्म सबैको समतामूलक पहुँच सुनिश्चित गर्न शिक्षकहरूको नियमित पुनःवितरण, कक्षा उन्नति तथा आवश्यकतानुसार कक्षा घटाउने जस्ता व्यवस्थापनात्मक कार्यहरू पनि आवश्यक देखिन्छन्। आधारभूत तहका सबै कक्षाकोठामा सूचना तथा प्रविधिको प्रयोग अभिवृद्धि गर्ने, विपद् जोखिम न्यूनीकरण योजनामा विद्यार्थीहरूको सहभागिता बढाउने, विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणालीलाई प्रभावकारी बनाउने तथा आधारभूत तहको परीक्षालाई व्यवस्थित गर्ने कार्यहरू अझै चुनौतीका रूपमा रहेका छन्। समग्रमा आधारभूत तहलाई शैक्षिक गुणस्तरको सुदृढ आधारका रूपमा विकास गर्न थप प्रयास आवश्यक देखिन्छ।

३.२.३ उद्देश्यहरू

- ९-
१२वर्षउमेरसमूहकासबैबालबालिकाहरूलाईआधारभूतशिक्षमासमतामूलकपहुँचरसहभागितामावृद्धिगर्नु।

- आधारभूततहकाबालबालिकाहरूमान्यूनतमसिकाइउपलब्धिसुनिश्चितगरी व्यवहारिकजीवनसंगमेलखानेकिसिमकाआवश्यकज्ञानसीपरदक्षतामासक्षमबनाउने।
- न्यूनतमभौतिकसंरचनासहितसरकारलेतोकेकोन्यूनतमसिकाइवातावरणकोसुनिश्चिततागर्नु।
- विद्यार्थीसिकाइप्रतिउत्तरदायीविद्यालयकोव्यवस्थापनतथाप्रबन्धमाउल्लेखनीयसुधारल्याउनु।

३.२.४ रणनीतिहरू

उल्लेखितउद्देश्यहासिलगर्नकालागिअपनाउनेरणनीतिनिम्नानुसारछन :

- विद्यालयनक्साङ्कन, पुनर्वितरणरसमायोजनगर्नेतथाशिक्षकदरबन्दीव्यवस्थापनगर्ने।
- शैक्षिकसुशासन
- अनिवार्यतथानिःशुल्कआधारभूतशिक्षाकालागिकानुनतर्जुमागर्नेरआवश्यकस्रोतसुनिश्चितगर्ने।
- सिकाइक्रियाकलापकोलागिस्रोतव्यवस्थापनरकार्यान्वयनगर्ने।
- विद्यालयबाहिररहेकाविद्यालयउमेरकाबालबालिकाकोविवरणसङ्कलनगरीशिक्षापहुँचसुनिश्चितगर्ने।
- न्यूनतमसिकाइउपलब्धिसुनिश्चितगर्नआवधिकमूल्याङ्कनगर्नेरशिक्षण–सिकाइविधिसुधारगर्ने।
- शिक्षकलाईप्रधानाध्यापकरप्रधानाध्यापकलाईस्थानीयतहप्रतिजवाफदेहीबनाउने, साथैशिक्षकतालिमरक्षमताविकासकार्यक्रमसञ्चालनगर्ने।

- विद्यालयमाबालमैत्री, समावेशी, सुरक्षितवातावरणनिर्माणगर्नेरन्यूनतमभौतिकसुविधा (खानेपानी, शौचालय, सरसफाइ) सुनिश्चितगर्ने।
- विद्यार्थीकोपोषण, स्वास्थ्यरमनोसामाजिकपरामर्शकाकार्यक्रमसञ्चालनगर्ने; दिवाखाजाव्यवस्थापनव्यवस्थितगर्ने।
- स्थानीयपरिवेश, भाषिकतथासामाजिक–साँस्कृतिकविविधतालाईसमेट्दैजीवनोपयोगीसिकाइरव्यवहारकुशलसिपसिकाइमा समावेशगर्ने।
- विद्यालयशिक्षालाईप्रकोप, संकटरमहामारीप्रतिकोउत्थानशीलबनाउनेयोजनाबनाउनेरसूचनातथाप्रविधिकोप्रयोगविस्तारगर्ने।

३.२.५ उपलब्धि, नतिजाहरू, प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा लक्ष्य

प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्यहरू

क्र.स.	प्रमुख क्रियाकलापहरु	एकाइ	भौतिकलक्ष्य ५ बर्ष						भौतिकलक्ष्य १० बर्ष	कैफियत
			१	२	३	४	५	जम्मा		
१	समुदाय भम्रण र विद्यार्थी विवरणसंकलनमा आधारित सघन भर्ना अभियान सञ्चालन	विद्यालय	४८	४८	४८	४८	४८	२४०	४८०	
२	विद्यालय मार्फतअभिभावक शिक्षा कार्यक्रम सञ्चालन	विद्यालय	४८	४८	४८	४८	४८	२४०	४८०	

३	अति विपन्न तथापछाडिएका वर्गका बालबालिकाहरुको लागि शैक्षिक सहयोग कार्यक्रम सञ्चालन	समय	१	१	१	१	१	५	१०	
४	विद्यालय नक्शाङ्कन, पुनर्वितरण र समायोजन	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
५	शिक्षक दरबन्दीमिलान	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
६	स्यमसेवक शिक्षककोव्यवस्था	जना	५	५	५	५	५	२५	५०	
७	विद्यालयमा न्यूनतमभौतिक पूर्वाधार विकासका लागि मर्मत तथा पुनस्थापना (भवन तथा कक्षाकोठा, फर्निचर, शौचालय, खानेपानी, खेलमैदान, घेराबारा, खाजा घर)	विद्यालय	४	४	४	४	४	२०	४८	
८	सिकाइका लागिन्युनत्तम वातावरणमा आधारित विद्यालय सुधार योजनामा रही प्रस्ताबना केन्द्रितविद्यालय सहयोग कार्यक्रम	विद्यालय	४	४	४	४	४	२०	४८	
९	शैक्षिक सामग्रीकोविकास वितरण तथा ब्यवस्थापन	वि	४	४	४	४	४	२०	४८	

		द्यालय								
१०	छापामय कक्षाकोठाव्यवस्थापन	विद्यालय	४	४	४	४	४	२०	४८	
११	शिक्षण सिकाइ सुधारकालागि शिक्षकको पेशागत विकास सम्बन्धि शिक्षक क्षमता कार्यक्रम	जना	२५	२५	२५	२५	२५	१२५	२५०	
१२	नयाँ पाठ्यक्रम तथामूल्यांकन सम्बन्धी प्रवोधीकरण कार्यक्रम र कार्यान्वयन	विद्यालय	४	४	४	४	४	२०	४८	
१३	अभिभावकको साझेदारीमासिकाइका लागि उपचारात्मक तथा सुधारात्मक कक्षा सञ्चालन	विद्यालय	४	४	४	४	४	२०	५६	

१४	विद्यालय स्तरीय तथापालिका स्तरीय पढाइ प्रतियोगिता पढाइ उत्सब सहित शैक्षिक प्रदशनी मेला सञ्चालन	विद्यालय	४	४	४	४	४	२०	५६	
१५	एक वडा एक नमुनाआधारभुत विद्यालय निर्माण कार्यक्रम	पटक	१	१	०	१	१	४	८	
१६	शैक्षिक सुशासन तथासिकाइ उपलब्धी वृद्दिका लागि छलफल तथा अन्तरक्रिया	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
१७	सामुदायिक आधारभूत बिद्यालयमा (कक्षा १-५) स्वीकृत र राहतदरबन्दीमा कार्यरत शिक्षकका लागि तलब भत्ता (दुर्गम भत्ता सहित)	जना	१६७	१६७	१६७	१६७	१६७	८३५	१६७०	
१८	सामुदायिक आधारभूत बिद्यालयमा (कक्षा ६-८) स्वीकृत र राहतदरबन्दीमा कार्यरत शिक्षकका लागि तलब भत्ता (दुर्गम भत्ता सहित)	जना	७४	७४	७४	७४	७४	३७०	७४०	
१९	सामुदायिक आधारभुत तह (कक्षा १-८) बिद्यालयहरुमा कार्यरत कर्मचारीर साहयक कर्मचारीहरूका लागि तलब भत्ता (पोशाक र दुर्गम भत्ता सहित)	जना	३५	३५	३५	३५	३५	१७५	३५०	

२०	सामुदायिक आधारभुत तह (कक्षा १-८) बिद्यालयहरुका लागिव्यवस्थापन/सन्चालन खर्च (शिक्षण सिकाई समाग्री, कम्तिमा १ सेट पाठ्यक्रम, शिक्षक निर्देशिका र Book corner समेतका लागि)	जना	९४१५	९४१५	९४१५	९४१५	९४१५	४७०७५	९४१५०	
२१	आधारभूत तह (कक्षा १-८) का लागि प्र.अ.भत्ता	जना	३२	३२	३२	३२	३२	१६०	३२०	
२२	आधारभूत बिद्यालय (कक्षा १-८) का लागि सन्चालन र व्यवस्थापन बापतएकमुष्ठ अनुदान (SIP निर्माण/अद्यावधिक, SMC का सदस्यहरूको क्षमता विकास, अभिभावक शिक्षा, अतिरिक्त क्रियाकलाप, सामाजिक परीक्षण, EMIS व्यवस्थापन, School report card विकास र प्रयोग, School bulletin प्रकाशन, आदिका लागि)	विद्यालय	३२	३२	३२	३२	३२	१६०	३२०	
२३	Early Grade Learning (EGL) program को न्युनतम package कार्यक्रमव्यवस्थापन र संचालनका लागि बिद्यालयहरुलाई बजेट अनुदान	विद्यालय	४	४	४	४	४	२०	४८	
२४	आधारभूत तह (कक्षा १-८) का लागि पाठ्यपुस्तक खरिब र बितरणअनुदान	विद्या	९४	९४	९४	९४	९४	४७०७	९४१५	

		र्थी	१५	१५	१५	१५	१५	५	०	
२५	आधारभूत तह (कक्षा १-५) का बालबालिकाका लागि दिवा खाजा व्यवस्थापनर सन्चालन अनुदान	विद्यार्थी	६२६५	६२६५	६२६५	६२६५	६२६५	३१३२५	६२६५०	
२६	आधारभूत तहमा अध्ययनरत बिद्यार्थीमध्ये करिब २०%बिद्यार्थीलाई मागमा आधारित साधारणछात्रवृत्ति (सबै कर्णाली क्षेत्रका बिध्यार्थीलाई समेत) बापतको बजेटअनुदान	विद्यार्थी	१५००	१५००	१५००	१५००	१५००	७५००	१५०००	
२७	आवासीय सुबिधा प्राप्त गर्ने बाहेकका बिभिन्न अपाङ्गता भएकाबिद्यार्थीहरुलाई थप सुबिधा बापतको बजेट अनुदान	विद्यार्थी	५०	५०	५५	६०	६०	२७५	५५०	
२८	कक्षा ६-८ का छात्राहरूलाई Sanitary Pad बितरण बापतको बजेटअनुदान	विदयार्थी	१५०६	१५०६	१५०६	१५०६	१५०६	७५३०	१५०६०	

२९	विद्यार्थी प्रतिभा पहिचान कार्यक्रम	विद्यालय	६	६	७	७	६	३२	६४	
३०	आधारभूत तहको अन्तिम परीक्षा (कक्षा ८) व्यवस्थापन र सन्चालन	विद्यार्थी	११३६	११३६	११३६	११३६	११३६	५६८०	११३६०	

३.३ माध्यमिक शिक्षा

३.३.१ परिचय

नेपालको माध्यमिकशिक्षा (कक्षा९–१२) लेकला, विज्ञानरप्रविधिसम्बन्धीज्ञान, सीप, दृष्टिकोणरव्यवहारयुक्तजनशक्तिविकासगर्नेलक्ष्यराखेकोछ। यसलेनागरिकलाईउच्चशिक्षाहासिलगर्नरविश्वबजारमाप्रतिस्पर्धीबन्नसक्षमबनाउनेआधारतयारगर्छ। विद्यालयशिक्षाकोराष्ट्रियपाठ्यक्रमप्रारूप२०७६अनुसार२०७७देखिनयाँपाठ्यक्रमकार्यान्वयनगरिएकोछभनेनेपालकोसंविधान२०७२लेमाध्यमिकशिक्षानिःशुल्कपाउनेअधिकारसुनिश्चितगर्दैससैनागरिकका लागिगुणस्तरीयशिक्षासरकारकातीनैतहकोजिम्मेवारीबनाएकोछ। वर्तमान संरचनाअनुसारमाध्यमिकतहकक्षा९–१२सम्मसञ्चालनहुन्छरयसलाईकक्षा९–
१०तथाकक्षा११–
१२माविभाजनगरिएकोछ। माध्यमिकतहमासाधारणरप्राविधिकधारकोशिक्षाप्रदानगरिन्छ।

यद्यपिगाउँपालिकाकोसामाजिकरआर्थिकपरिवेशकाकारणमाध्यमिकतहकोशिक्षाअपेक्षितरूपमाउपलब्धिस्तरअभिबृद्धिगराउनचुनौतीदेखिन्छ। वर्तमानश्रमबजारकोमागअनुसार प्राविधिकजनशक्तितयारगर्नप्राविधिकशिक्षाकोक्षेत्रलाईअझैफराकिलोरप्रभावकारीबनाउनुआवश्यकरहेकोछ।

३.३.२ वर्तमान अवस्था

आधारभूततहकोअध्ययनपूरागरेपछिविद्यार्थीलेआफ्नोरुचिरक्षमताअनुसारमाध्यमिकतहमाप्राविधिकवासाधारणधाररोज्नेअवसरपाउनुपर्छ। माध्यमिकशिक्षाजीवनोपयोगी,
उत्पादनमूलक,
प्रविधियुक्तरव्यवहारिकहुनआवश्यकछ। खजुरागाउँपालिकामामाध्यमिकतहमासामुदायिक१६, संस्थागत९, खुल्ला१गरी २६ वटा माध्यमिक विद्यालयहरु रहेकाछन् । ३नमुना विद्यालयसञ्चालनमाछन्।सामुदायिक छात्रा १३७८ छात्र १२४७ गरी

२६२५ त्यसैगरी संस्थागत तर्फ २११ छात्रा र ३५० गरी ५६१ जना रहेका छन् ।

माध्यमिक तहको शिक्षामा विषयगत शिक्षकको अभाव, शिक्षक क्षमता विकासका अवसरको कमी, समयानुकूल तालिम तथा प्रोत्साहनको अभाव, अपाङ्गता तथा अन्य दृष्टिले मैत्रीपूर्ण भौतिक संरचनाको कमी, पर्याप्त शैक्षिक तथा सन्दर्भ सामग्रीको अभाव, सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको पहुँच र प्रयोगमा सीमितता, साथै विद्यालय अनुगमन तथा निरीक्षण प्रणालीको कमजोरी जस्ता समस्याहरू र चुनौतीहरू देखिएका छन्।यसका अतिरिक्त माध्यमिक तहमा व्यवहारिक शिक्षणको अभाव तथा विद्यार्थीहरूलाई पढ्दै सिक्दै आत्मनिर्भर बन्ने सीप विकास गर्ने कार्यक्रमहरू पर्याप्त रूपमा कार्यान्वयन हुन सकेका छैनन्। विशेष गरी कक्षा ११—१२ का विद्यार्थीहरूलाई विभिन्न सीपमूलक कार्यक्रमहरूमा आबद्ध गराई प्रोत्साहन गर्न सकिएमा पालिकाले लिएको दूरदृष्टिअनुसार सक्षम, दक्ष तथा प्रतिस्पर्धी शैक्षिक जनशक्ति उत्पादन गर्न सहयोग पुग्ने देखिन्छ।

३.३.३ उद्देश्यहरू

- माध्यमिक शिक्षालाई निःशुल्क बनाई समतामुलक पहुँच तथा सहभागिता सुनिश्चित गर्नु
- माध्यमिक शिक्षाको सान्दर्भिकता र गुणस्तरमा सुधार गर्नु
- माध्यमिक तहको भौतिक तथा शैक्षिक वातावरण बालमैत्री, सिकाइमैत्री, समावेशी र सुरक्षित बनाउनु

३.३.४ रणनीतिहरू

उल्लेखितउद्देश्यहासिलगर्नकालागिअपनाउनेरणनीतिनिम्नानुसारछन :

- माध्यमिकतहकासबैबालबालिकाकोपहुँचसुनिश्चितगर्नविद्यालयनक्साङ्कनगरीआवश्यकअनुसारस्थापना, समायोजनरपुनर्वितरणगर्ने।
- विपन्न, संकटग्रस्त, सीमान्तकृतरअपाङ्गबालबालिकालाईनिःशुल्कशिक्षा, भर्ना, निरन्तरतारछात्रवृत्तिसहितसहयोगउपलब्धगराउने।
- अवसरबाटवञ्चित, छात्रारअपाङ्गबालबालिकालाईलक्षितछात्रवृत्तिरसहयोगमार्फतशिक्षानिरन्तरतासुनिश्चितगर्ने।
- बालबालिकाकोअपाङ्गताअनुसारआवश्यकसिकाइव्यवस्थापनरसहयोगसुनिश्चितगर्ने।
- शिक्षण–सिकाइगुणस्तरीयबनाउनेउद्देश्यलेआन्तरिकमूल्याङ्कनप्रणालीसुदृढपार्नेरसूचना–प्रविधिप्रयोगगर्ने।
- जीवनोपयोगीसिकाइकोअनुभवदिन "पढ्दैकमाउँदै" कार्यक्रम, परियोजनाकार्यरसामुदायिकक्रियाकलापकार्यान्वयनगर्ने।
- शिक्षकतयारी, विकासरव्यवस्थापनप्रणालीपुनर्संरचनागर्दैसंघ, प्रदेशरस्थानीयतहसँगसहकार्य, समन्वयरसाझेदारीवृद्धिगर्ने।
- विद्यालयलाईविपद्, संकट, महामारीरजलवायुपरिवर्तनजस्ताचुनौतीमाप्रतिरोधी, सुरक्षित, बालमैत्रीरप्रभावकारीबनाउने।
- प्राविधिक/व्यवसायिकपाठ्यक्रमकार्यान्वयनगर्दैगुणस्तरीयशिक्षारजवाफदेहितासुनिश्चितगर्ने।
- गुणस्तरीयशिक्षाकालागिसिर्जनात्मक, नवप्रवर्तनात्मककार्यक्रमरआवश्यकपूर्वाधार (ई–पुस्तकालय, कम्प्युटरप्रयोगशाला, भवन) कार्यान्वयनगर्ने।
- शिक्षकव्यवस्थापन, प्रधानाध्यापककोउत्तरदायित्वसुनिश्चितगर्दैप्राविधिक/व्यवसायिकधारकोपाठ्यक्रमकार्यान्वयनगर्नेरविद्यालयकार्यसम्पादनमूल्याङ्कनमार्फतजवाफदेहिताकायमगर्ने।

३.३.५ उपलब्धि तथा प्रमुख नतिजाहरू

प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

क्र.स.	प्रमूख क्रियाकलापहरु	एकाइ	भौतिकलक्ष्य ५ बर्ष						भौतिक लक्ष्य १० बर्ष	कैफियत
			१	२	३	४	५	जम्मा		
१	समुदाय भम्रण र विद्यार्थी विवरणसंकलनमा आधारित सघन भर्ना अभियान सञ्चालन	विद्यालय	१६	१६	१६	१६	१६	८०	१६०	
२	विद्यालय मार्फतअभिभाबक शिक्षा कार्यक्रम सञ्चालन	विद्यालय	१६	१६	१६	१६	१६	८०	१६०	
३	अति विपन्न तथापछ्याडिएका वर्गका बालबालिकाहरुको लागि शैक्षिक सहयोग कार्यक्रम सञ्चालन	समय	१	१	१	१	१	५	१०	
४	विद्यालय नक्शाङ्कन, पुनर्वितरण र समायोजन	पट	१	१	१	१	१	५	१०	

		क								
५	शिक्षक दरबन्दीमिलान	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
६	स्यमसेवक शिक्षककोव्यवस्था	जना	५	५	५	५	५	२५	५०	
७	विद्यालयमा न्यूनतमभौतिक पूर्वाधार विकास (भवन तथाकक्षाकोठा, फर्निचर, शौचालय, खानेपानी, खेलमैदान, घेराबारा, खाजा घर)	विद्यालय	३	३	३	३	४	१६	३२	
८	सिकाइका लागिन्युनत्तम वातावरणको लागि विद्यालय सुधार योजनामा आधारित विद्यालय सहयोगकार्यक्रम	विद्यालय	३	३	३	३	४	१६	३२	
९	शैक्षिक सामग्रीकोविकास वितरण तथा ब्यवस्थापन	विद्यालय	३	३	३	३	४	१६	३२	
१०	पुस्तकालय विज्ञानप्रयोगशाला तथा आइसीटी ल्याबको थप व्यवस्थापन तथा सहयोग	विद्यालय	३	३	३	३	४	१६	३२	

१ १	शिक्षण सिकाइ सुधारकालागि शिक्षकको पेशागत विकास सम्बन्धि शिक्षक क्षमता कार्यक्रम	वि द्या लय	२ ५	२ ५	२ ५	२ ५	२ ५	१२ ५	२५ ०	
१ २	नयाँ पाठ्यक्रम तथामूल्यांकन सम्बन्धी प्रवोधीकरण कार्यक्रम र कार्यान्वयन	वि द्या लय	१ १	१ १	१ १	१ १	१ १	५५	११ ०	
१ ३	अभिभाबकको साझेदारीमासिकाइका लागि उपचारात्मक तथा सुधारात्मक कक्षा सञ्चालन	वि द्या लय	१ ६	१ ६	१ ६	१ ६	१ ६	८०	१६ ०	
१ ४	पालिका स्तरीयप्रविधिमा आधारित शिक्षा मेला तथा प्रतियोगिता सञ्चालन	पट क	१	१	१	१	१	५	१०	
१ ५	नमुना विद्यालयनिर्माण कार्यक्रम	पट क	१	१	१	१	१	५	६	
१ ६	शैक्षिक सुशासन तथासिकाइ उपलब्धी वृद्दिका लागि छलफल तथा अन्तरक्रिया	वि द्या लय	१ ६	१ ६	१ ६	१ ६	१ ६	८०	१६ ०	
१	घुम्ति शिक्षक बैठक	पट	१	१	१	१	१	८०	१६	

७		क	६	६	६	६	६		०	
१८	पढ्दैकमाउदै कार्यक्रम	विद्यालय	१६	१६	१६	१६	१६	८०	१६०	
१९	सामुदायिक आधारभूत बिद्यालयमा (कक्षा ९-10) स्वीकृत र राहतदरबन्दीमा कार्यरत शिक्षकका लागि तलब भत्ता (दुर्गम भत्ता सहित)	जना	६६	६६	६६	६६	६६	३३०	६६०	
२०	सामुदायिक आधारभूत बिद्यालयमा (कक्षा ११-१२) स्वीकृत र राहतदरबन्दीमा कार्यरत शिक्षकका लागि तलब भत्ता (दुर्गम भत्ता सहित)	जना	१७	१७	१७	१७	१७	८५	१७०	
२१	सामुदायिक आधारभुत तह (कक्षा ९-१२) बिद्यालयहरुमा कार्यरत कर्मचारीर साहयक कर्मचारीहरूका लागि तलब भत्ता (पोशाक र दुर्गम भत्ता सहित)	जना	३०	३०	३०	३०	३०	१५०	३००	
२२	सामुदायिक आधारभुत तह (कक्षा ९-१२) बिद्यालयहरुका लागिव्यवस्थापन/सन्चालन खर्च (शिक्षण सिकाई समाग्री, कम्तिमा १ सेट पाठ्यक्रम, शिक्षक निर्देशिका र Book corner समेतका लागि)	जना	२६२५	२६२५	२६२५	२६२५	२६२५	११७४	२३४८	

२३	माध्यमिक तह (कक्षा १-१२) का लागि प्र.अ.भत्ता	विद्यालय	१६	१६	१६	१६	१६	८०	१६०	
२४	माध्यमिक तह बिद्यालय (कक्षा १-१२) का लागि सन्चालन र व्यवस्थापनबापत एकमुष्ठ अनुदान (SIP निर्माण/अद्यावधिक, SMC का सदस्यहरूको क्षमता विकास, अभिभावक शिक्षा, अतिरिक्त क्रियाकलाप, सामाजिक परीक्षण, EMIS व्यवस्थापन, School report card विकास र प्रयोग, School bulletin प्रकाशन, आदिका लागि)	विद्यालय	१६	१६	१६	१६	१६	८०	१६०	
२५	माध्यमिक तह (कक्षा ९-१२) का लागि पाठ्यपुस्तक खरिब र बितरणअनुदान	विद्यार्थी	२६२५	२६२५	२६२५	२६२५	२६२५	१३१२५	२६२५०	
२६	माध्यमिक तहमा अध्ययनरत बिद्यार्थीमध्ये करिब २०%बिद्यार्थीलाई मागमा आधारित साधारणछात्रवृत्ति (सबै कर्णाली क्षेत्रका बिध्यार्थीलाई समेत) बापतको बजेटअनुदान	विद्यार्थी	५०	७०	८०	९०	१००	३९०	७८०	
२	विद्यार्थी प्रतिभा पहिचान कार्यक्रम	वि	१	१	१	१	१	५५	११	

७		द्यालय	१	१	१	१	१		०	
२८	कक्षा ९-१२ का छात्राहरूलाई Sanitary Pad बितरण बापतको बजेटअनुदान	विदयार्थी	१३७८	१३७८	१३७८	१३७८	१३७८	६८९०	१३७८०	

३.४ प्राविधिकशिक्षातथाव्यावसायिकशिक्षा

३.४.१ परिचय

प्राविधिकतथाव्यावसायिकशिक्षाव्यक्तिलाईआवश्यकज्ञान, सीपरदक्षतासिकाएरआयआर्जनरआत्मनिर्भरबन्नसहयोगगर्नेशिक्षाहो। यसलेव्यक्तिलाई "बोलिखानेभन्दागरिखाने" बनाउँछरघर–परिवार, समाज, समुदायतथाराष्ट्रकोविकासमायोगदानपुर्याउँछ। यस नगरपालिकामाकृषिपशुपालन, उद्योग, व्यापाररव्यवसायक्षेत्रमाप्राविधिकज्ञानकोआवश्यकतालाईध्यानमाराखेरशिक्षादिइँदैआएकोछ। कृषकधान, गहुँ, तोरी, तरकारीरफलफुलउत्पादनगर्दैस्थानीयतथाअत्तरियाबजारमाबिक्रीवितरणगर्छन्भनेपशुपालनमादुधरमासुउत्पादनमाआधुनिकप्रविधिप्रयोगगर्नप्राविधिकज्ञानआवश्यकछ। आधुनिकप्रविधिरसैद्धान्तिकज्ञानकोसंयोजनलेदक्षरयोग्यजनशक्तिउत्पादनगर्न, स्थानीयतथाराष्ट्रियस्तरमाआर्थिकरसामाजिकप्रगतिसुनिश्चितगर्नप्राविधिक–व्यावसायिकशिक्षाकोआवश्यकताबढेकोछ। यसलेव्यक्तिकोरुचिरक्षमताअनुसारआयआर्जनगर्नसिकाउँछ, स्वरोजगारलाईप्रवर्द्धनगर्छरजीवनोपयोगीशिक्षाप्रदानगर्दछ। मुख्यचुनौतीभनेकोतालिमरसिपसिकाउनेक्रममाआवश्यकआर्थिकस्रोतव्यवस्थापनगर्नुहो।

३.४.२ वर्तमान अवस्था

यसपालिकामाप्राविधिकतथाव्यावसायिकशिक्षापढाइ हुने विद्यालय२ वटा छन् । बालि विज्ञान र सिभिल इन्जिनरिङ पढाइ हुन्छ । यसरीनैकक्षा९देखि१२सम्मप्राविधिकशिक्षामा २८१ जना अध्ययनरत रहेकाछन् । समाजमागरिब, आर्थिकरुपमाविपन्न, सबैनेपालीलेप्राविधिकशिक्षाकोपहुँचमारहुनभनिनेपालसरकारलेसामुदायिकविद्यालयमाप्रा

विधिकशिक्षाकोलागुगरिप्राविधिकशिक्षालाईनैआजकोआवस्यकताभन्नेउदेश्यकासाथउक्तकार्यक्रमसंचालनगरिरहेकोछ। माध्यमिक तहमा प्राविधिक शिक्षालाई आकर्षक बनाउनु आवश्यक देखिन्छ। यसको लागि शैक्षिक पूर्वाधारको विकास र विस्तार गर्नुका साथै विभिन्न वडाहरू मार्फत विद्यार्थीहरूमा आकर्षण बढाउने उपायहरू अपनाउनुपर्ने देखिन्छ। गाउँपालिकाका लागि सान्दर्भिक प्राविधिक शिक्षाका क्षेत्रहरू जस्तै कृषि, पशुपालन र इन्जिनियरिङमा प्राविधिक शिक्षा स्थापना र विस्तार गर्न पहल आवश्यक देखिन्छ। खजुरा गाउँपालिकाले कृषि र पशुपालन क्षेत्रमा विशेष सम्भावना बोकेको हुनाले यस क्षेत्रसँग सम्बन्धित तथा अन्य सीपमूलक तालिमहरूको पनि व्यवस्थापन गरी विद्यार्थीहरूलाई सिपयुक्त बनाउनु अपरिहार्य छ। यसरी, गाउँपालिकाले प्राविधिक शिक्षा तथा सीपमूलक तालिममा विशेष पहल गर्दै सिपयुक्त र रोजगारमुखी जनशक्ति निर्माणमा अहम् भूमिका निर्वाह गर्न सक्ने देखिन्छ। साथै, पालिकाले अन्य तवरका सीपमूलक तालिमहरू सञ्चालन गरी विद्यार्थी र युवाहरूलाई व्यावहारिक सीपसँग सुसज्जित बनाउने दिशामा काम गर्नुपर्ने आवश्यकता रहेको छ।

३.४.३ उद्देश्य

- सबै नागरिकका लागि प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिमका अवसर सुनिश्चित गर्ने
- प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा तथा तालिमको क्षेत्रमा उत्पादन हुने जनशक्तिका लागि स्थानीय स्तरमा रोजगारी तथा स्वरोजगारीका उपलब्ध अवसर गराउने

३.४.४ रणनीतिहरू

उल्लेखितउद्देश्यहासिलगर्नकालागिअपनाउनेरणनीतिनिम्नानुसारछन :

- स्थानीयतहमाप्राविधिकतथाव्यावसायिकशिक्षा (TVET) काअवसरहरूसिर्जनागर्ने।
- बहुप्राविधिकशिक्षालयरतालिमकेन्द्रस्थापना, सञ्चालनतथानियमनगर्ने।
- सरकार, निजीक्षेत्ररसरोकारवालासँगसमन्वयगरीगुणस्तर, पहुँचरप्रभावकारितावृद्धिगर्ने।
- व्यापाररउद्योगक्षेत्रमासहभागीताबढाउने।
- सक्षम, दक्षररोजगारयोग्यजनशक्तितयारगर्ने।
- आयमुखीगतिविधिमार्फतसंस्थागतक्षमताविकासगरीआत्मनिर्भरताअभिवृद्धिगर्ने।
- महिला, दलित, आदिवासी/जनजाति, अपाङ्गताभएकाव्यक्तिरविपन्नसमुदायजस्तापछाडिपरेकावर्गलाईप्राथमिकतादिनेरपहुँचविस्तारगर्ने।
- कृषि, पर्यटन, उर्जा, जलस्रोत, सम्पदा, खेलकूद, जलवायुपरिवर्तनआदिक्षेत्रअनुकूलसीपविकासमाकेन्द्रितकार्यक्रमसञ्चालनगर्ने।
- स्थानीयतहमासञ्चालितसंस्थाहरूलाईआवश्यकसहयोगप्रदानगर्ने।

३.४.५ प्रमुख उपलब्धि तथा नतिजा

- प्राविधिकशिक्षामासीमान्तकृतरसमाबेशीसमूहकावालवालिकाहरुकोपहूँचमाअभिबृद्धिगर्नअवसरहरुसुनिश्चितगर्ने।
- पालिकाभित्रतथाबिश्ववजारमाखपतहुनेखालकाक्षेत्रमाप्राविधिकतथाव्यावसायिक शिक्षाअध्ययनगर्नीबिद्यार्थीहरुलाईपरामर्शदिनेरत्यस्ताप्राविधिकधारकाविधालयखोल्नअभिप्रेरितगर्ने।

३.४.६ प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

क्रस	प्रमूखक्रियाकलापहरू	एकाइ	भौतिकलक्ष्य ५ बर्ष						भौतिक लक्ष्य १० बर्ष	कैफियत
			१	२	३	४	५	जम्मा		
१	प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा र सिपका लागि आवश्यक नीति तर्जुमा	पटक	१	०	०	०	०	१	१	
२	प्राविधिक धारका माध्यमिक विद्यालयहरू स्थापना र सञ्चालन	वडागत	२	२	२	२	२	१०	२	
३	विविध कारणले पछाडि परेका समूह र वर्गलाई प्राविधिक तथा व्यावसायिकशिक्षा र सिपमा सहज पहुँका लागि छात्रवृत्ति लगायतका प्रोत्साहनमूलक कार्यक्रमसञ्चालन (गणित र विज्ञान विषयसमेत)	जना	२०	२०	२०	२०	२०	१००	२००	
४	सीप र आयआर्जनमा आधारितएकविद्यालय एक उद्यम कार्यक्रम कार्यान्वयन	विद्यालय	२	२	२	३	२	११	२२	
५	पढ्दै कमाउँदै कार्यक्रम कार्यान्वयन	विद्यालय	२	२	२	३	२	११	२२	

६	कक्षा ९-१२ मा प्राबिधिक धार सन्चालन भएका बिद्यालयमा कार्यरतशिक्षक, प्रशिक र सहायक प्रशिक्षकका लागि तलब र भत्ता बापतको बजेट अनुदान	जना	१६	१६	१६	१६	१६	८०	१६०	
७	कक्षा ९-१२ मा प्राबिधिक धार सन्चालन भएका बिद्यालयमा प्रयोगशालास्थापना, औजार/सामग्री खरिद र व्यवस्थापन बापतको बजेट अनुदान	जना	२	२	२	२	२	१०	२०	

३.५ अनौपचारिक शिक्षा र आजीवन सिकाइ

३.५.१ परिचय

शिक्षासमाजरूपान्तरणकोएकप्रभावकारीमाध्यमहो, जसलेव्यक्तिलाईजीवनोपयोगीज्ञान, सीपरक्षमताविकासगर्नमद्दतगर्दछ। अनौपचारिकशिक्षाजन्मदेखिमृत्युसम्मअनुभव, अवलोकन, अभ्यासरसमयसापेक्षसिकाइमार्फतप्राप्तहुन्छ। यसलेव्यक्तिगतरुचि, क्षमतारआवश्यकताअनुसारज्ञान, विज्ञानरप्रविधिकोनिरन्तरविकाससुनिश्चितगर्दछ। आधुनिकसमाजमाज्ञानरसीपस्थिरनहुनेभएकालेसमयसँगैयसमानिरन्तरतारअपडेटआवश्यकछ। यसरीशिक्षामात्रऔपचारिकपाठ्यक्रमकोसीमामासीमितनरहेको, बरुजीवनभरअभ्यासहुने, व्यवहारिकरसिर्जनात्मकसिकाइकोमाध्यमबन्नेकुरामहत्त्वपूर्णछ।

३.५.२ वर्तमान अवस्था

आधारभूत तथा माध्यमिक शिक्षाको जिम्मेवारी स्थानीय तहमा हस्तान्तरण भएपछिको अवस्थालाई ध्यानमा राख्दै स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ ले अनौपचारिक तथा आजीवन शिक्षाको व्यवस्थापन, संरचना, लगानी र स्वामित्वको जिम्मेवारी स्थानीय तहलाई प्रदान गरेको छ। शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्र (२०७६) का तथ्यांकअनुसार राष्ट्रिय स्तरमा १५—२४ वर्ष उमेर समूहको युवा साक्षरता दर ९२ प्रतिशत र १५ वर्षमाथिको प्रौढ साक्षरता दर ५८ प्रतिशत रहेको देखिन्छ। राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार नेपालमा ५ वर्षमाथिको साक्षरता दर ७६.३ प्रतिशत रहेको छ भने खजुरा गाउँपालिकाको साक्षरता दर ७५.३ प्रतिशत मात्र रहेको छ। इमिसको तथ्यांकअनुसार करिब ३६९ केटी र ४११ केटा गरी जम्मा ७८० जना विद्यालय बाहिर रहेका बालबालिकाहरू रहेको अनुमान गरिएको छ। यस सन्दर्भमा, गाउँपालिकाले समर्थ कार्यक्रमको सहयोगमा हालै विद्यालय बाहिर रहेका बालबालिकाहरूको पहिचान गर्न पालिका स्तरीय

अभ्यास नोट तथा निर्देशिका विकास गरेको छ र विद्यालय बाहिर रहेका बालबालिकाहरूको पहिचानका लागि आवश्यक साधन पनि परिचालन गरेको छ। त्यसैगरी, खजुरा गाउँपालिकामा हाल ५ वटा सामुदायिक सिकाइ केन्द्रहरू सञ्चालनमा रहेका छन्, जसले अनौपचारिक र साक्षरता सम्बन्धी गतिविधिहरूमा योगदान पुर्याइरहेको छ।

सामुदायिक सिकाइ केन्द्रलेसामुदायिक सिकाइ केन्द्र कार्यविधिबमोजिम सञ्चालन हुनुका साथै आवश्यक परे पुनः गठन गरी कार्यलाई प्रभावकारी रूपमा अगाडि बढाउनुपर्ने देखिन्छ।समुदायस्तरमा साक्षरतासम्बन्धी क्रियाकलापहरू निरन्तर सञ्चालन गर्न आवश्यक छ। यसका लागि समुदायमा रहेका उत्पादनमूलक आमा समूह र बचत समूहहरूलाई क्षमता विकास गरी परिचालन गर्नुपर्ने देखिन्छ। सामुदायिक सिकाइ केन्द्रहरूलाई क्रियाशील रूपमा सञ्चालन गर्दै औपचारिक शिक्षाबाट बाहिर रहेका सबै व्यक्तिलाई अनौपचारिक शिक्षामा पहुँच पुर्याउनु तथा सबैलाई कार्यमूलक साक्षर बनाउनु प्रमुख चुनौतीको रूपमा विद्यमान छ।यसका साथै, सामुदायिक सिकाइ केन्द्र, विद्यालय, स्थानीय गैरसरकारी संघसंस्था, नागरिक समाज, सञ्चार माध्यम तथा अभिभावकहरूको समन्वयमा साक्षरता दर वृद्धि गर्नुपर्ने आवश्यकता देखिन्छ। सामुदायिक सिकाइ केन्द्र सञ्चालन तथा व्यवस्थापन सम्बन्धीमापदण्ड, २०७८लाई प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्नुका साथै सबैका लागि आजीवन सिकाइ कार्यक्रमहरू प्रभावकारी रूपमा सञ्चालन गर्ने व्यवस्था आवश्यक रहेको छ।

३.५.३ उद्देश्य

यस योजनाले अनौपचारिक शिक्षा तथा आजिवन सिकाइ सम्बन्धी निम्नलिखित उद्देश्यहरू राखेको छः

- गाउँपालिकालाई पूर्ण साक्षर गाउँपालिका घोषणा गर्नु ।

- सामुदायिक सिकाइ केन्द्रलाई थप ब्यवस्थित गरी निरन्तर सिकाइ तथा आयआर्जनमा परिचालन गर्नु ।
- निरन्तर सिकाइका अवसरहरूको विस्तार गर्नु ।
- न्यूनतम रूपमा डिजिटल गतिविधि सम्बन्धी ज्ञान प्रदान गर्नु ।

३.५.४ रणनीतिहरू

यस योजनाका उद्देश्यहरू हासिल गर्न निम्नलिखित रणनीतिहरू अवलम्बन गरिने छः

- साक्षरतासम्बन्धीतथ्याङ्क (डाटाबेस) नियमितरूपमाअद्यावधिकगरीसाक्षरतातथाउत्तरसाक्षरताकार्यक्रमलाईअभियानका रूपमासञ्चालनगर्ने।
- सरोकारवालासँगसमन्वयरसाझेदारीगर्दैअनौपचारिकप्रौढ, वैकल्पिक, खुलातथापरम्परागतशिक्षाकाकार्यक्रमलाईसुदृढबनाउने।
- सामुदायिकसिकाइकेन्द्रलाईशैक्षिकसूचनाकेन्द्रतथाआजीवनसिकाइकोकेन्द्रकारूपमाविकासगर्ने।
- सिकाइकर्ताकोआवश्यकताअनुसारतहगतपाठ्यक्रम, सिकाइमोड्युलरभाषिकविविधताअनुरूपकासामग्रीप्रयोगगर्ने।
- सामुदायिकसिकाइकेन्द्रमार्फतसीपविकास, आयआर्जनतथाविभिन्नसीपमूलककार्यक्रमसञ्चालनरविस्तारगर्ने।
- सामुदायिकसिकाइकेन्द्रकासञ्चालक, व्यवस्थापनसमितिरपरिचालकहरूकोक्षमताविकासमानिरन्तरजोडदिने।
- दैनिकजीवनसँगसम्बन्धितज्ञानरसीपसँगजोडेरअनौपचारिक, निरन्तरतथाआजीवनसिकाइकालागिउपयुक्तसिकाइसामग्रीविकासरप्रयोगगर्ने।

- अनौपचारिकमाध्यमबाटप्राप्तज्ञानरसीपकोपरीक्षणतथाप्रमाणीकरणगरीराष्ट्रिययोग्यताप्रारूपअनुसारप्रमाणपत्रकोव्यवस्थागर्ने।
- विद्यालयबाहिररहेकाविद्यालयउमेरकाबालबालिकाकोपहिचानगरीद्रुतसिकाइतथावैकल्पिकशिक्षामार्फतऔपचारिकशिक्षामाभर्नाहुनेअवसरप्रदानगर्ने।
- सूचनातथासञ्चारप्रविधि, स्थानीयसञ्चारमाध्यम, पुस्तकालयरसामुदायिकसिकाइकेन्द्रकोप्रयोगगर्दैनागरिककोव्यक्तित्वविकासरआजीवनसिकाइकाअवसरविस्तारगर्ने।

३.५.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

उपलब्धि

- सिकाइ केन्द्रहरू थप ब्यवस्थित भएको हुनुका साथै पूर्ण साक्षर पालिका घोषणा भएको हुने
- सिकाइ केन्द्रहरू थप व्यवस्थित भई साक्षरता, निरन्तर सिकाइतथा आयआर्जनका गतिविधिहरूमा क्रियाशील भएको हुने ।

प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा लक्ष्य

क्रस	प्रमूखक्रियाकलापहरू	एकाइ	भौतिकलक्ष्य ५ बर्ष						भौतिक लक्ष्य १० बर्ष	कैफियत
			१	२	३	४	५	जम्मा		
१	पुर्ण साक्षरता घोषणाको लागि कार्यदल गठन तथा परिचालन	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
२	सामुदायिक सिकाइ केन्द्र मार्फत पुर्ण साक्षरता कार्यक्रमहरुसञ्चालन	वडागत	५	५	५	५	५	२५	५०	
३	पुर्ण साक्षरता घोषणा कार्यक्रम तथा अनिवार्य तथा निशुल्ककार्यक्रम	पटक	०	०	१	०	०	१	१	
४	सामुदायिक सिकाइ केन्द्रको बार्षिक परीक्षण र समीक्षा कार्यक्रम	केन्द्र	५	५	५	५	५	२५	५०	
५	सामुदायिक सिकाइ केन्द्र सञ्चालन तथा व्यवस्थापन सहयोग	जना	५	५	५	५	५	२५	५०	
६	सामुदायिक सिकाइ केन्द्र परिचालकको क्षमता विकास तालिम	जना	३५	३५	३५	३५	३५	१७५	३५०	
७	मा.वि. तहका विद्यार्थी तथा युवालाई निरन्तर सिकाइका लागि परिचालनगर्ने	विद्यालय	१६	१६	१६	१६	१६	८०	१६०	

८	प्रस्तावनाको आधारमा सामुदायिक सिकाइ केन्द्रलाई साक्षरता रआयआर्जन कार्यक्रम	संख्या	५	५	५	५	५	२५	५०	
९	एक निरन्तर सिकाइका लागि सूचना प्रविधि सहितको अध्ययन केन्द्रकोस्थापना	वडागत	२	१	२	१	२	८	१६	
१०	हाल सन्चालनमा रहेका सामुदायिक अध्ययन केन्द्रहरुमा कम्तिमा १२कक्षा उत्तीर्ण पूर्णकालिक परिचालकको व्यवस्था गर्न सोको तलबभत्ता बापतको बजेटअनुदान	जना	५	५	५	५	५	२५	५०	
११	विकसितनिर्देशिका अनुसार विद्यालय बाहिर रहेका बालबालिकाहरुको पहिचान गरी सबैलाईविद्यालय भित्र ल्याइ आधारभूत तहमा अनिवार्य तथा निशुल्क शिक्षा लागु गर्ने	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
१२	हालसन्चालनमा रहेका सामुदायिक अध्ययन केन्द्रहरुमा कम्तिमा १२ कक्षा उत्तीर्णपूर्णकालिक परिचालकको व्यवस्था गर्न सोको तलबभत्ता बापतको बजेट अनुदान	जना	५	५	५	५	५	२५	५०	

परिच्छेद ४:अन्तरसम्बन्धित विषय तथा क्षेत्र

४.१ पाठ्यक्रम, पाठ्यपुस्तक, सिकाइ सामग्री तथा मूल्याङ्कन

४.१.१ परिचय

पाठ्यक्रमशिक्षण–सिकाइकोयोजनाबद्धरूपहो, जसलेशिक्षकरविद्यालयमार्फतविद्यार्थीलेकेसिक्ने, कतिसिक्नेरकिनसिक्नेभन्नेस्पष्टपार्छरराष्ट्रिय, तहगततथाकक्षागतउद्देश्यपूरागर्नमुख्यमाध्यमकोरूपमाकार्यगर्दछ। समयसापेक्षपाठ्यक्रमपरिमार्जनहुँदैजान्छरयसकोप्रभावकारीकार्यान्वयनकालागिआवश्यकसाधनरस्रोतपरिचालनगरिन्छ। पाठ्यक्रमअनुसारतयारपारिनेव्यवस्थितविषयगतसामग्रीलाईपाठ्यसामग्रीभनिन्छ, जसमाक्रियाकलापरशिक्षणविधिसमावेशहुन्छ। पाठ्यपुस्तककोप्रयोगबिनाशिक्षण–सिकाइअधुरोरहन्छ, रपाठ्यक्रमकोउद्देश्यअनुसारशिक्षण–सिकाइलाईसिर्जनात्मकतथाउपलब्धिमूलकबनाउनेसामग्रीलाईसिकाइसामाग्रीभनिन्छ। मूल्याङ्कनभनेकोविद्यार्थीकोसिकाइप्रगतिलाईमापन, अवलोकनरविश्लेषणगर्नेप्रक्रियाहो, जसलेशिक्षण–सिकाइकोसमग्रपरिणामकोलेखा–जोखाप्रदानगर्दछ। कक्षा१–३मालागुभएकोएकीकृतपाठ्यक्रमअनुसारस्थानीयपाठ्यक्रमनिर्माणभइसकेकोछरनगरपालिकाकोआवश्यकताअनुसारस्थानीयपाठ्यसामग्रीतयारगरीकार्यान्वयनगरिनेछ। शिक्षकहरूलाईप्रबोधीकरणतालिमदिईपाठ्यक्रमअनुसारशिक्षण–सिकाइसुनिश्चितगरिनेछ। अंग्रेजीशब्द Curriculum बाटआएकोपाठ्यक्रमलेविद्यार्थीकोशारीरिक, मानसिक, बौद्धिक, सामाजिकतथासंवेगात्मकविकासलाईलक्षितगर्दछ।

४.१.२ वर्तमान अवस्था

पाठ्यक्रमविकासरपरिमार्जननिरन्तरहुनेप्रक्रियाहो। नेपालकोसंविधान, शैक्षिकसुधारकोआवश्यकतातथाविश्वस्तरमाभइरहेकानवीनअभ्यासलाईध्यानमाराख्दैराष्ट्रियपाठ्यक्रमप्रारूप२०७६काआधारमा२०७७देखिविद्यालयतहमानयाँपाठ्यक्रमकार्यान्वयनगरिएकोछ। यसपाठ्यक्रमकोउद्देश्यसामाजिकन्याय, सकारात्मकरूपान्तरणरविश्वप्रतिस्पर्धीसक्षमनागरिकतयारगर्नुहो। यसअन्तर्गतस्थानीयतहलाईस्थानीयपाठ्यक्रमनिर्माणगर्नेजिम्मेवारीदिइएकोछरमूल्याङ्कनप्रणालीमापनिसुधारगर्दैनिरन्तरविद्यार्थीमूल्याङ्कनकोव्यवस्थालागूगरिएकोछ। नयाँपाठ्यक्रमप्रभावकारीरूपमाकार्यान्वयनगर्नविषयगतशिक्षकव्यवस्था, शिक्षकअभिमुखीकरण, स्थानीयपाठ्यसामग्रीविकास, सूचनाप्रविधिकोप्रयोगतथाअपाङ्गताभएकाबालबालिकाकालागिअनुकूलसिकाइसामग्रीकोव्यवस्थाआवश्यकदेखिन्छ। साथैनिःशुल्कपाठ्यपुस्तकवितरण, पाठ्यक्रमविकासकेन्द्रकोसक्रियभूमिकारस्थानीयपाठ्यक्रमविकासकामार्गदर्शनजस्तापक्षहरूशिक्षासुधारकामहत्वपूर्णअवसरकारूपमारहेकाछन्।

हाम्रो पालिकामा स्थानीय पाठ्यक्रम तथा पाठ्यसामग्री तयार गरी लागु भैसकेको छ । स्थानीय पाठ्यक्रममा स्थानीय विषयहरू समावेश गरी तयार गरिएकोछ । तर पनि स्थानीय पाठ्यक्रमको पठन पाठ्न तथा मूल्याङ्कनलाई व्यवस्थित गर्नुपर्ने, विभिन्न थिमहरुमा सिकाइ उपलब्धि बढाउन शिक्षकलाइ मेन्टरिङ तथा कक्षाकोठामा आधारीत कार्यमूलक अनुसन्धानलाई प्रणालीवद्ध गर्नुपर्ने आवश्यकता छ ।आज पनि धेरै शिक्षकपाठ्यपुस्तक बोकेर मात्र कक्षामा प्रवेश गर्ने परम्परागत पद्धतिमासीमित छन्, जसले शिक्षण—सिकाइलाई प्रभावकारी बन्न दिँदैन। यसकारणशिक्षालाई व्यवहारिक, रुचिकर, परिणाममुखी र भविष्यमुखी बनाउन सबैको उत्तिकै दायीत्व रहेको छ ।

४.१.३ उद्देश्य

यस योजनाले पाठयक्रम तथा मूल्याङ्कन सम्बन्धी निम्नलिखित उद्देश्यहरू राखेको छ :

- विद्यालय तहमा तोकिएको पाठ्यक्रमलाई पूर्ण रुपमा कार्यान्वयन गर्नु ।
- स्थानीय परिवेश बमोजिम तोकिएका तहमा स्थानीय पाठ्यक्रम तथा पाठ्यपुस्तकको विकास तथा कार्यान्वयन गर्नु ।
- सिकाइका लागि मूल्याङ्कन प्रणालिका रुपमा रहेको तोकेको विद्यालय तहको मूल्याङ्कन प्रणाली लागु गर्नु ।
- सिकाइ उपलब्धिको विश्लेषण तथा छलफल गरी शिक्षण सुधार योजना बनाउने अभ्यास लागु गर्नु ।
- विद्यालय तहको परीक्षा प्रक्रिया तथा अभिलेखीकरणलाई थप प्रभावकारी बनाउनु ।
- पाठ्यक्रम तथा शैक्षिक सामाग्रीहरूको शिक्षक तथा विद्यार्थीको पहुँचमा वृद्धि गर्नु ।

४.१.४ रणनीतिहरू

यस योजनाका उद्देश्यहरू हासिल गर्न निम्नलिखित रणनीतिहरू अवलम्बन गरिने छः

- विद्यालयतहमातोकिएकोपाठ्यक्रमपूर्णरूपमाकार्यान्वयनगर्नेरनवनिर्देशितराष्ट्रियपाठ्यक्रमप्रारूपलागूगर्ने।
- शिक्षकहरूलाईपाठ्यक्रमकाउद्देश्य, संरचनारसामग्रीअनुसारप्रबोधनतालिमप्रदानगरीपेशागतक्षमतावृद्धिगर्ने।
- स्थानीयपरिवेशअनुसारस्थानीयपाठ्यक्रम, पाठ्यपुस्तकरपाठ्यसामग्रीविकासगरीकार्यान्वयनगर्ने।

- मातृभाषा, स्थानीयभाषारबहुभाषिकप्रयोगलाईआवश्यकतानुसारपाठ्यक्रममासमावेशगर्ने।
- विद्यालयमूल्याङ्कनप्रणालीलागूगरीनिरन्तरमूल्याङ्कन, परियोजनाकार्य, कक्षासहभागितारमूल्याङ्कननतिजामाआधारितशिक्षण–सिकाइसुधारसुनिश्चितगर्ने।
- परीक्षासञ्चालन, अभिलेखीकरणरअंकव्यवस्थापनलाईप्रभावकारीबनाउने।
- शिक्षकरविद्यार्थीदुवैलाईआवश्यकपाठ्यपुस्तक, पाठ्यसामग्री, स्वयं-अध्ययनसामग्रीरडिजिटलस्रोतउपलब्धगराउने।
- सामुदायिकपुस्तकालय, ई–पुस्तकालयरसिकाइकेन्द्रमार्फतसामग्रीकोपहुँचसुनिश्चितगर्ने।
- वातावरणीयचेतना, जलवायुपरिवर्तन, स्वास्थ्य, पोषणरअन्यप्रासंगिकविषयलाईस्थानीयपाठ्यक्रमरसामग्रीमासमायोजनगर्ने।
- विपद्, महामारीवाअन्यसंकटकोअवस्थामावैकल्पिकमाध्यममार्फतसिकाइनिरन्तरतासुनिश्चितगर्ने।
- विद्यार्थीकोसिकाइउपलब्धिविश्लेषणगरीसुधारयोजनातयारपार्ने, पाठ्यक्रमकार्यान्वयनकोगुणस्तरअनुगमनगर्नेरआवश्यकप्रशासनिकसहायताउपलब्धगराउने।
- पाठ्यक्रमरमूल्याङ्कनकार्यान्वयनमादेखापर्नेकमजोरीपत्तालगाएरशिक्षकरविद्यालयसँगसमन्वयगर्दैप्रभावकारीसुधारसुनिश्चितगर्ने।

४.१.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा लक्ष्य

क्र. सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरु	एकाइ	भौतिकलक्ष्य ५ बर्ष						भौतिक लक्ष्य १० बर्ष	कैफियत
			१	२	३	४	५	जम्मा		
१	स्थानीयपाठ्यक्रमको पुनरालोकन विकास र कार्यान्वयन	पटक	०	०	०	०	१	१	२	
२	स्थानीयपाठ्यक्रममा आधारित पाठ्यपुस्तक विकास र वितरण	कक्षा	२	२	२	१	१	८	१६	
३	पाठ्यक्रमसम्बन्धी प्रवोधिकरणमा आधारित क्षमता विकास कार्यक्रम	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
४	विद्यालयतहको मूल्याङ्कन सम्बन्धी क्षमता विकास तथा सहजीकरण	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
५	स्थानीयपाठ्यक्रम तथा शिक्षक निर्देशिकाको	विद्यालय	०	३२	०	०	०	३२	६४	

	वितरण									
६	बार्षिकरुपमा सिकाइ उपलब्धी विश्लेषणको प्रतिवेदन तयार र छलफल अन्तरक्रिया कार्यक्रम (विद्यालय तथा पालिका स्तरीय)	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
७	शिक्षणसुधार योजना तयार र कार्यान्वयन	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
८	पाठ्यक्रमकार्यान्वयन सम्बन्धि समीक्षाको लागि घुम्ति शिक्षक बैठक सञ्चालन	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
९	पालिकास्तरीय कक्षा ५ र ८ को परीक्षा सञ्चालन	जना	५०७९	५०७९	५०७९	५०७९	५०७९	२५३९५	५०७९०	
१०	कक्षाकोठामाआधारित कक्षा पढाइ तथा गणितीय सीप परीक्षण सञ्चालन	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	

११	नासापरीक्षण	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
१२	विद्यालयतह कक्षा १ बाट १२ सम्मको मूल्यांकन सहयोगी पुस्तिका तयार र वितरण	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
१३	सबैविद्यालयका एकै प्रकारको पाठ्यक्रम लागु तथा मूल्यांकन प्रणालीमा कार्यान्वयनकोलागि सहजीकरण तथा अनुगमन	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
१४	विद्यालयतहको मूल्याङ्कन प्रक्रियाको अनुगमन तथा सहजीकरण	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	

४.२ शिक्षक व्यवस्थापन र विकास

४.२.१ परिचय

शिक्षकसमाजरराष्ट्रकोआधारहुन्।उनीहरूकोज्ञान, लगनशीलता, दक्षतारसमर्पणलेविद्यार्थीकोशैक्षिकउन्नतिरव्यक्तित्वविकासमाप्रत्यक्षप्रभावपार्छ।योग्यरप्रेरणादायीशिक्षकलेजिम्मेवार, सक्षमरपरिवर्तनशीलनागरिकतयारपार्छन्।शिक्षककेवलकर्मचारीहोइनन्, उनीसमाजकानिर्मातारराष्ट्रनिर्माणकाआधारशिलाहुन्।पदव्यवस्थापनअन्तर्गतदरबन्दीनिर्धारण, रिक्तस्थानकोपहिचान, पदपूर्ति, मागनिर्धारण, दरखास्तआह्वान, जाँचरस्वीकृति, परीक्षासञ्चालन (लिखित, मौखिक, प्रयोगात्मक), उम्मेदवारमूल्याङ्कन, छनोट, परिणामप्रकाशन, नियुक्ति, पदस्थापनरकार्यविवरणतयारगर्नेकार्यहरूपर्दछन्।यसअन्तर्गतकर्मचारीमूल्याङ्कन, जिम्मेवारीनिर्धारण, बढुवा, स्थानान्तरण, तालिम, अवलोकनभ्रमण, अनुशिक्षण, सेवासुविधा, सामाजिकसुरक्षारअन्यविकासगतिविधिहरूसमेतसमावेशछन्।

४.२.२ वर्तमान अवस्था

खजुरा गाउँपालिकाको सामुदायिक विद्यालयको शिक्षक अवस्था दृष्टिगत गर्दा बालविकासमा ६७ जना महिला शिक्षकहरू रहेको देखिन्छ । आधारभूत तह (कक्षा १-५) मास्थायी दरबन्दी ११४, राहत ४४, पालिकाका ८ गरी समेत १६७ जना रहेका छन् । आधारभूत तह (कक्षा ६-८) मास्थायी दरबन्दी ३३, राहत ९, पालिकाका शिक्षण सहयोग अनुदान ६ गरी ७४ जना रहेका छन् । त्यसैगरी माध्यमिक तह (कक्षा ९-१०) मास्थायी दरबन्दी २८, राहत ७ पालिकाका १३ र शिक्षण सहयोग अनुदान १८ गरी समेत गरी ६६ जना रहेका छन् । कक्षा ११ र १२ मा १२ जना शिक्षकहरू रहेका छन् । प्राविधिक धारमा १६ जना शिक्षकहरू रहेका छन् ।

खजुरागाउँपालिकाभित्रकाधेरैविद्यालयहरूमाशिक्षकअभावगम्भीरसमस्याबनेकोछ। शिक्षकनहुँदाएकैशिक्षकलेबहुकक्षीयकक्षाहरूसञ्चालनगर्नबाध्यछन्, जसलेपठनपाठनकोगुणस्तरमाप्रत्यक्षअसरपारिरहेकोछ। विद्यार्थीहरूपाठ्यपुस्तकपूरानपरीपरीक्षादिनबाध्यछन्, रआवश्यकज्ञान, सीपतथाव्यवहारिकशिक्षाअभावलेउनीहरूकोशैक्षिकप्रदर्शनमानकारात्मकप्रभावपारिरहेकोछ। कतैशिक्षकबढीरविद्यार्थीकमछन्भनेकतैशिक्षकअपुगछ, जसलेसमग्रशैक्षिकनतिजामाकमील्याइरहेकोछ। प्राथमिकतहकाशिक्षकलाईमाध्यमिकतहकाविषयपढाउनलगाउनु, तालिमकोअभाव, बालमनोविज्ञानतथासमावेशीशिक्षाबुझ्ननसक्नुजस्ताचुनौतीहरूलेशिक्षककोदक्षतारविद्यार्थीकोसिकाइमानकारात्मकप्रभावपारिरहेकोछ।

समाधानकारूपमाशिक्षकदरबन्दीविद्यार्थीसङ्ख्याकोआधारमापुनःमूल्यांकनगरीसन्तुलितव्यवस्थापनगर्नुपर्छ। शिक्षकलाईआवश्यकतालिमप्रदानगर्नुपर्छ, विशेषगरीबालमनोविज्ञान, समावेशीशिक्षारआधुनिकसिकाइप्रविधिमा। बहुकक्षीयशिक्षणकोविकल्पखोजीगर्दैडिजिटलसामग्रीवासहायकशिक्षककोव्यवस्थागर्नसकिन्छ। विद्यालयकोनियमितनिरीक्षण, अनुगमनरमूल्याङ्कनप्रणालीविकासगरीगुणस्तरीयशिक्षासुनिश्चितगर्नुआवश्यकछ। शिक्षकव्यवस्थापनकेवलदरबन्दीपूर्तिमासीमितनभईदीर्घकालीनशैक्षिकसुधाररसमाजकोसमृद्धिनिर्माणकोआधारकोरूपमाहेरिनुपर्छ। यसरीप्रभावकारीशिक्षकव्यवस्थापनबिनाशिक्षासुधारसम्भवछैन, रशिक्षासुधारबिनासमाजकोसमग्रविकासअसम्भवछ।

३.२.३ उद्देश्य

यस पालिकाको शिक्षा क्षेत्रको योजनामा शिक्षक व्यवस्थापन रविकासका देहायबमोजिमका उद्देश्यहरू निर्धारण गरिएका छन्

- सिकाइ सुधारको लागि आवश्यक शिक्षकको क्रमश व्यवस्थापन गर्दै लैजानु।

- शिक्षकले गर्ने शिक्षण पुर्वको तयारी दरलाई वृद्धि गर्नु ।
- शिक्षकको पेशागत विकासका गतिविधिको हुने सहभागितामा वृद्धि गर्नु ।
- विद्यालय सुपरीवेक्षण तथा शिक्षकको पेशागत सहयोग प्रणालीको कार्यान्वयन गर्नु ।

४.२.४ रणनीतिहरू

यस योजनाका उद्देश्यहरू हासिल गर्न निम्नलिखित रणनीतिहरू अवलम्बन गरिने छः

- वार्षिक रुपमा विद्यार्थी सङ्ख्याको आधारमा र आवश्यकताको आधारमा दरबन्दी मिलान तथा शिक्षक सरुवामा नियमितता गर्ने ।
- शिक्षकव्यवस्थापनचुस्तबनाउने: शिक्षककोचयन, नियुक्ति, बढुवा, मूल्याङ्कन, तालिमरप्रोत्साहनप्रक्रियालाईपारदर्शी, अनुमानयोग्यरकानूनीरूपमासुनिश्चितगर्ने। उत्कृष्टशिक्षकरकर्मचारीलाईवार्षिकप्रमाणपत्ररपुरस्कारबाटसम्मानगर्ने।
- विद्यालयमाशिक्षककोअभावरोक्ने, आवश्यकविषयगतदक्षताअनुसारघुम्तीशिक्षकव्यवस्थापनगर्ने, रदरबन्दीअपुगभएमासंघ/प्रदेशसँगसमन्वयगरीथपशिक्षकउपलब्धगराउने।
- शिक्षकरप्रधानाध्यापककोपेशागतक्षमताविकास: अभिमुखीकरण, पुनरावृत्तितालिम, विषयगतसमूहसहयोग, सुपरिवेक्षणप्रणाली, गोष्ठीरकार्यशालाबाटदक्षताअभिवृद्धिगर्ने।
- डिजिटलसामग्रीविकास, अनलाइन/भर्चुअलतालिम, योग्यताअभिवृद्धिरखुलाविश्वविद्यालय/साझेदारीमार्फतशिक्षकतालिमउपलब्धगराउने।
- अनुगमन, मूल्याङ्कनरशिक्षकसहयोगप्रणालीकार्यान्वयनगरीगुणस्तरीयशिक्षण–सिकाइसुनिश्चितगर्ने।

- अध्ययन, अनुसन्धानरनवीनअभ्यासकोप्रयोगतथाशिक्षकहरूकोअनुसन्धानमूलककार्य, अनुभवसत्ररप्रकाशनमार्फतपेशागतविकासरज्ञानकोआदानप्रदानप्रवर्द्धनगर्ने।
- समावेशीतथाबहुभाषिकशिक्षाप्रवर्द्धनकातालिम, पाठ्यक्रमरसामग्रीविकासमामातृभाषा, स्थानीयभाषारबहुभाषिकअभ्याससमावेशगर्ने।
- विपद्, महामारीवाअन्यसंकटकोअवस्थामावैकल्पिकमाध्यम, डिजिटलसामग्रीरसहायकशिक्षककोव्यवस्थापनसुनिश्चितगर्ने।

४.२.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

उपलब्धि

- पेशागत विकास सक्रिय रहेका तालिमप्राप्त शिक्षकको व्यवस्था भई विद्यार्थीको सिकाइमा सुधार भएको हुने ।
- शिक्षकहरूनिरन्तरपेशागतविकासकाअवसरहरूप्राप्तगर्नेसुनिश्चितगरिने।

प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्यहरू

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरु	एकाइ	भौतिकलक्ष्य ५ बर्ष						भौतिक लक्ष्य १० बर्ष	कैफियत
			१	२	३	४	५	जम्मा		
१	बार्षिक रुपमा आवश्यकताको आधारमा दरबन्दी मिलान तथा शिक्षक सरुवा	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
२	स्यमसेवंक शिक्षको नियुक्ति	जना	१०	१०	१०	१०	१०	५०	१००	
३	पालिका स्तरीय शिक्षक पेशागत विकास तालिम	जना	२५	२५	२५	२५	२५	१२५	२५०	
४	पालिका स्तरीय शिक्षकको मागमा आधारित छोटो अवधिका तालिम	इभेन्ट	२	२	२	२	२	१०	२०	
५	मासिक सिकाइ केन्द्रित स्टाफ बैठक	विद्यालय	४८	४८	४८	४८	४८	२४०	४८०	
६	चौमासिक घुम्ति शिक्षक बैठक	पटक	३	३	३	३	३	१५	३०	
७	शिक्षकले कक्षाकोठामा विताउने समयको लागि लकबुक सञ्चालन	विद्यालय	४८	४८	४८	४८	४८	२४०	४८०	
८	शिक्षकको पेशागत सहयोग प्रणालीको कार्यान्वयनको लागि शिक्षण सिकाइसमन्वयकर्ता अधिकृत नियुक्ति र परिचालन	जना	१	१	१	१	१	५	१०	

९	शिक्षण सुधार योजनाको निर्माण तथा कार्यान्वयन	विद्यालय	४८	४८	४८	४८	४८	२४०	४८०	
१०	शैक्षिक सामग्रीको निर्माण बार्षिक (४० थान)	विद्यालय	४८	४८	४८	४८	४८	२४०	४८०	
११	दैनिक पाठयोजना वा पाठनोट को निर्माण	विद्यालय	४८	४८	४८	४८	४८	२४०	४८०	
१३	पालिका स्तरीय कार्यमूलक अनुसन्धानको नतिजा प्रस्तुत गर्न शिक्षकसम्मेलन	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
१४	निश्चत सूचकको आधारमा शिक्षक सम्मान कार्यक्रम	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
१५	विषयगत समिति परिचालन	पटक	४	४	४	४	४	२०	४०	
१६	राम्राअभ्यासहरुको लागि शिक्षक अध्ययन भम्रण	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	

४.३ शैक्षिक समता र समावेशीकरण

४.३.१ परिचय

स्रोतरपूर्वाधारकोअभावकाकारणसिकाइकोनिरन्तरतासुनिश्चितगर्नकठिनाइदेखिएकोछ। तरविद्यार्थीहरूलेपढाइछोडेकोअवस्थाकमदेखिएकोछ। सबैकोपहुँचसुनिश्चितगर्ननेपालकोसंविधान,
शिक्षाऐनरसम्बन्धितनियमावलीअनुसारव्यवस्थागरिएकोछ। हालकार्यान्वयनमारहेकाआधारभूत, प्राविधिकरप्राथमिकशिक्षाकार्यक्रम, नवदिर्षितलक्ष्यरसुधारयोजना, साथैगाउँपालिकाकोस्थानीययोजनामार्फतसबैवर्गकाबालबालिकासम्मशिक्षापहुँचपुर्‍याउने प्रबन्धगरिएकोछ। यस्तायोजनासमयसँगैनीतिरसंस्थागतसंरचनासहितव्यवस्थितरूपमाअगाडिबढाइएकाछन्।"

४.३.२ वर्तमान अवस्था

समाजमारहेकोलैङ्गिकअसमनता, महिलाहिंसा, महिलाउत्पीडनजस्ताविसङ्गतिलाईनिरुत्साहितगरीजातीयविभेदकोअन्त्य,आर्थिकतथासामाजिकरुपमापिछडिएकाहरुलाईसहयोगरशिक्षामासबैकोपहुँचपुर्याउनराज्यलेविभिन्नकार्यगर्दैआइरहेकोछ। लैङ्गिकसमानतारमहिलातथाजातीयहिंसाविरुद्धयसनगरपालिकामापनिविभिन्नकार्यहरुहुँदैआइरहेकाछन्। नेपालकोसंविधानतथाकानुनमाव्यवस्थाभएअनुरुपनगरकार्यपालिका, वडासमिति, नगरशिक्षासमिति, विद्यालयव्यवस्थापनसमिति, शिक्षकअभिभावकसंघ, सामाजिकपरीक्षणसमितिआदितथाविभिन्नसङ्धसंस्थामाजातजाती, महिलारदलितकोसहभागितात्मकउपस्थितिउल्लेख्यरहेकोछ। दलित, छात्रा तथा सीमान्तकृत समुदायका बालबालिकाहरूका लागि छात्रवृत्तिको व्यवस्था, जातीय, भाषिक, सांस्कृतिक तथा शारीरिक विविधताका बीच विद्यालयले सबैलाई समेट्ने वातावरण बनाउँदै जानु,पालिकाले कमजोर वर्गका बालबालिकालाई शिक्षामा पहुँच पुर्याउन बर्सेनि बजेट विनियोजन, छात्रवृत्ति वितरण, शिक्षण सामग्री उपलब्ध

गराउने, बालमैत्री विद्यालयको निर्माण आदि कार्य गर्नु रविभिन्न क्षेत्रमा आरक्षणको व्यवस्था गरिनुलेशिक्षामा सुधार भइरहेका मान्न सकिन्छ ।

यसगाउँपालिकाभित्ररहेकादृष्टिबिहीनन्यूनदृष्टियुक्त, बहिरा,सुस्तश्रवण, अटिज्म, बौद्धिकशारीरिकवाअन्यअपाङ्गताभएकाबालबालिकालाईश्रोतकक्षाबिशेषकक्षामासाथैसामान्यखालकोअपांङ्गताभएकाविद्यार्थीहरुलाईनियमितशैक्षिकपद्धतिकोअधीनमारहीशिक्षणसिकाइक्रियाकलापसञ्चालनगरीएकोछसाथैसामाजिकआर्थिकवाभौगोलिककारणलेपछाडिपारिएकाव्यक्तिलाईविभेदरहितवातावरणमाकक्षाकोठामाशिक्षणसिकाईक्रियाकलापसन्चालनगरिएकोछ। आर्थिकरूपमापछाडिपरेकातथाशारीरिकरूपलेअपाङ्गरअशक्तव्यक्तिहरूकालागिशिक्षामापहुचँविस्तारगरीसबैनागरिकलाईसबलरसक्षमबनाउनुमहत्त्वपूर्णकार्यहो। सामुदायिक बिधालयमा आधारभूत तह कक्षा १-८ सम्म अध्ययन गर्ने छात्राहरु ३७९९, छात्रहरु ४०८४ गरी ७८८३ अध्ययनरत छन। त्यसैगरी सन्स्थागत तर्फ २०९८ छात्राहरु र ३००१ छात्रहरु गरी ५०९९ जना अध्ययनरत छन भने धार्मिक बिधालयमा अध्ययनरत छात्राहरु ७६६ र छात्रहरु ६६८ गरी १५३४ रहेका छन।

त्यसैगरी माध्यमिक तहमा १३७८ छात्राहरु १२४७ छात्रहरु गरी २६२५ जना सामुदायिक बिधालयमा , २११ छात्राहरु, ३५० छात्रहरु गरी ५६१ सन्स्थागत तर्फ अध्ययनरत छन। समग्रमा आधारभूत तह र माध्यमिक तहमा गरेर ८३५२ छात्रा, ९३५० छात्र गरी १७७०२ जना अध्ययनरत छन। १७७१ छात्रा र २४२३ छात्र गरी ४१९४ जना बालबालिकाहरु बालबिकासमा अध्ययनरत छ। यसरी हेर्दा बालबिकास समेत १०१२३ छात्रा र ११७७३ छात्र समेत २१८९६ बालवालिकाहरु रहेका छन। बालबिकास देखि कक्षा १२ सम्म १८२५ दलित छात्रा र ११७७ दलित छात्र गरी ३७०२ जना सामुदायिक तर्फ, ५९५ छात्रा, ८५३ छात्र गरी १४४८ जना सन्स्थागत तर्फ, २० छात्रा१४छात्र

गरी३४जनाधार्मिकबिधालयमाअध्ययनरतछन। छात्रा १२२५, छात्र ११५८ गरी २३८३ जना सामुदायिक बिधालयमा अध्ययनरत जनजाति बिधार्थीहरु, ५९९ छात्रा८१४ छात्रगरी१४१३जनासन्स्थागततर्फर१९० छात्रा र १३२ छात्र गरी ३२२ जना धार्मिक बिधालयमा अध्ययनरत छन।४९ छात्रा, ५८ छात्र गरी १०७ जना अपाङता भएका बालबालिकाहरु अध्ययन रहेका छन ।

३.३.३ उद्देश्य

यस पालिकाको शिक्षा क्षेत्रको योजनामा शिक्षक व्यवस्थापन रविकासका देहायबमोजिमका उद्देश्यहरू निर्धारण गरिएका छन्

- महिला, दलित, जनजाती, लोपोन्मुखसमुदाय, अपाङ्गताभएका, कठिनभौगोलिकअवस्थामारहेका, जोखिममापरेका, आर्थिकरूपलेविपन्न, द्वन्द्वप्रभावितथासामाजिककारणलेबञ्चितिमापरेकाव्यक्तिहरूलाईशिक्षामापहुँचपुऱ्याउनु।
- लक्षितसमूहकाबालबालिकाहरूकोसिकाइमासहभागितावृद्धिगरीगुणस्तरसुनिश्चितगर्नु।
- विविधता, समताएवम्समावेशीशिक्षाकामूल्य, मान्यताअनुकुलगुणस्तरीयसेवाप्रवाहगर्नेजनशक्तिकोदक्षतारसक्षमतासुनिश्चितगर्नु।
- शैक्षिकसुशासनकालागिविद्यमानसंरचनालाईजवाफदेहीबनाउनु।
- पाठ्यक्रम, पाठ्यसामग्री, शिक्षणसिकाइक्रियाकलापलगायतसमग्रशैक्षिकप्रणालीमाविवधता, समतातथासमावेशीताअभिवृद्धिगरीविद्यालयलाईबालमैत्रीबनाउनु।
- विद्यालयमाकुनैपनिप्रकारकोविभेद, दुर्व्यवहार, हेपाइनहुनेसुनिश्चिततागर्नु।

४.३.४ रणनीतिहरू

माथिउल्लेखित उद्देश्यहरू हासिल गर्न निम्नलिखित रणनीतिहरू अवलम्बन गरिने छः

- विद्यालयबाहिररहेकाबालबालिकाकोस्थिति, कारणरआवश्यकतापहिचानगर्नेरप्राप्तविवरणकाआधारमाबालबालिकालाईविद्यालयमासमावेशगरीविशेषकार्यक्रमसञ्चालनगर्ने
- लैङ्गिकतथाअपाङ्गतामैत्रीभौतिकपूर्वाधार (जस्तैऱ्याम्प, छुट्टैशौचालय, सुरक्षितकक्षापिउनेपानी, पर्खाल) निर्माणगर्ने।
- विपन्न, दलित, अपाङ्गताभएका, तथासीमान्तकृतबालबालिकालाईपोशाक, स्टेशनरी, सिकाइसामग्रीकालागिछात्रवृत्तिउपलब्धगर्ने।
- सबैविद्यालयहरूमाभेदभावरहित, समावेशीरबालमैत्रीवातावरणसिर्जनागर्ने।
- बालमैत्रीशिक्षणविधिहरूमाशिक्षकलाईअभिमुखीकरणगर्ने।
- किशोरीशिक्षातथामनोसामाजिकसशक्तिकरणकार्यक्रमसञ्चालनगर्ने।
- प्रत्येकविद्यालयतथापालिकामालैङ्गिकसम्पर्कव्यक्तितोक्ने, जसलेलैङ्गिकमुद्दासम्बोधनरसमन्वयगर्ने।
- विद्यालयहरूमाअभिभावकबैठक, अभिमुखीकरणतथासमुदायसहकार्यकार्यक्रमनियमितगर्ने।
- विद्यालयकोसबैगतिविधिमावर्ग, जात, लिङ्ग, समुदाय, क्षमताआदिमाआधारितसमावेशीसहभागितासुनिश्चितगर्ने।

४.३.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा लक्ष्यहरू

उपलब्धि

क.सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरु	एकाइ	भौतिकलक्ष्य ५ बर्ष						भौतिक लक्ष्य १० बर्ष	कैफियत
१	बालमैत्रीप्रारुप सम्बन्धी विद्यालयको प्रतिनिधिलाई तालिम	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
२	साझेदारीमाआधारित प्रस्तावनाको आधारमा बालमैत्री प्रारुप कार्यान्वयन सहयोग कार्यक्रम	पटक	५	५	५	४	५	२४	४८	
३	लैङ्गिकसम्पर्क व्यक्तिको छनोट र क्षमता विकास	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
४	छात्रासमावेशी सञ्चालनको निर्माण र परिचालन	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
५	मनोपरामर्श, करियर तथा उत्प्रेरणा सम्बन्धि तालिम सञ्चालन	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
६	पहुँचयुक्ततालेखाजोखा	विद्यालय	४८	४८	४८	४८	४८	२४०	४८०	
७	पहुँचयुक्तालेखाजोखाको आधारमाभौतिक संरचनालाईपहुँचयुक्त बनाउन सहयोग कार्यक्रम	विद्यालय	४८	४८	४८	४८	४८	२४०	४८०	
८	प्रारम्भिकपहिचान र आवश्यक सहयोग	विद्यालय	४८	४८	४८	४८	४८	२४०	४८०	

	कार्यक्रम									
९	समावेशिशिक्षक शिक्षा तालिम	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
१०	विद्यालयजान नसक्ने बालबालिकाहरुको लागि घरमै विद्यालय कार्यक्रम सञ्चालन	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
११	पिछडिएकावर्गका वालवालिकाहरुका लागि सिकाइ प्रोत्साहन तथा छात्रवृति कार्यक्रम	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
१२	श्रवण/बहिरार बौद्धिक अपाङ्गता भएका बालबालिकाका लागि साथै अन्य प्रकारका अपाङ्गता भएकाबालबालिकाका लागि शिक्षण सिकाई सामग्री, ब्रेल किताब, श्रवण सामग्री र थपसामग्रीहरु बितरणका लागि बजेट अनुदानवासमावेशी सिकाइ सामग्री	विद्यालय	४८	४८	४८	४८	४८	२४०	४८०	
१३	अपाङ्गताभएका बालबालिकाहरुको लागि प्रारम्भिक सिकाइ केन्द्र (स्रोत कक्षा सञ्चालन तथाव्यवस्थापन)	विद्यालय	१	१	१	१	१	५	१०	

४.४विद्यालय पोषण तथा स्वास्थ्य कार्यक्रम

४.४.१ परिचय

बालबालिकाकोस्वास्थ्यरपोषणलेउनीहरूकोशारीरिक, मानसिक, सामाजिकविकासतथासिकाइमाठूलोप्रभावपार्छ। कुपोषण, सरसफाइकोकमीरसन्तुलितआहारकोअभावलेरोगबढाईशिक्षामानकारात्मकअसरपार्छ। त्यसैलेपोषणसँगैव्यक्तिगत, घरायसी, विद्यालयरवातावरणीयसरसफाइआवश्यकहुन्छ। विद्यालयमादिवाखाजा, स्वच्छखानेपानी, स्वास्थ्यजाँच, खोपरछात्राहरूकालागिमहिनावारीस्वच्छताव्यवस्थापनतथानिःशुल्कसेनिटरीप्याडवितरण जस्ताकार्यक्रमहरूमार्फतमानेपालसरकारलेसहयोगगर्दैआएकोछ।

४.४.२ वर्तमान अवस्था

बालबालिकाको विकास र सिकाइ स्वास्थ्य तथा पोषणसँग प्रत्यक्ष सम्बन्धित छ। राम्रो स्वास्थ्य र पोषणले बालबालिकाको बौद्धिक, मानसिक, सामाजिक र शारीरिक विकासमा सकारात्मक प्रभाव पार्दै सिकाइ उपलब्धिमा सुधार ल्याउँछ। तर कुपोषण, असन्तुलित आहार, सरसफाइको कमी र पोषणयुक्त खानाको अभावले बालबालिकामा रोग उत्पन्न गरी विद्यालय नियमित जान नसक्ने अवस्था सिर्जना गरेको छ, जसले शैक्षिक वातावरण र मानसिक स्वास्थ्यमा नकारात्मक असर पार्छ।

स्वच्छता र सरसफाइमा व्यक्तिगत, घरायसी, विद्यालय तथा वातावरणीय सरसफाइ सबै आवश्यक छन्। विद्यालयमा दिवा खाजा, स्वच्छ खानेपानी, महिनावारी स्वच्छता व्यवस्थापन, स्वास्थ्य जाँच, खोप र निःशुल्क सेनिटरी प्याड वितरण जस्ता कार्यक्रमहरूले बालबालिकाको स्वास्थ्य र पोषणमा सहयोग पुर्याउँछन्। सरसफाइ तथा पोषणका लागि नीति तथा कार्यक्रमहरू जस्तैसरसफाइ तथा स्वच्छता गुरुयोजना २०११, विद्यालय स्वास्थ्य र पोषण रणनीति २००६, विद्यालय क्षेत्र

विकास कार्यक्रम २०१६—२०२३, रबालमैत्री विद्यालय फ्रेमवर्कले स्पष्ट दिशानिर्देश दिएका छन्। यीमा युरिनलसहित फरक-फरक शौचालय, नियमित पानी र हातधुने व्यवस्था, स्वच्छ खानेपानी, वातावरणीय सरसफाइ, हरियाली, स्वच्छता शिक्षा र महिनावारी व्यवस्थापनको व्यवस्था समावेश छ।सारमा, विद्यालय र समुदायमा बालबालिकाको स्वास्थ्य शिक्षा, नियमित स्वास्थ्य परीक्षण, खोप, भिटामिन र पोषक तत्व वितरण नियमित रूपमा सञ्चालन गर्नु आवश्यक छ, जसले बालबालिकाको विकास, सिकाइ र समग्र पोषणमा सुधार ल्याउँछ।

यसखजुरागाउँपालिकामारहेका४८वटासामुदायिकविद्यालयहरुमारहेकाप्रारम्भिकबालविकासकक्षादेखिकक्षा५सम्मरहेकासबैबालबालिकाकालागिदिवाखाजाकार्यक्रमसंञ्चालनगरिएकोछ।दिवाखाजाअन्तर्गतबिद्यालयलेमेनुनिर्माणगरीपत्रुजङ्कफुडखाजानिरुत्साहितगर्नलागिस्थानीयस्तरमाउत्पादनभएकाअर्गानिकखाजाखुवाउनेव्यवस्थागरेकोछ।अझैकेहीबिद्यालयहरुलेजङ्कफुडखाजाखुवाउनेगरेकालेपालिकालेस्थानीयपरिवेशअनुसारकोखाजामेनुतयारगरीकार्यान्वयनगर्नआवश्यकछ।खजुरा गाउँपालिकाले माध्यमिक तहका सबै विद्यालयमा स्वास्थ्य र पोषणको महत्त्वलाई बढाउने उद्देश्यले स्वास्थ्य तथा पोषण सप्ताह (जेठ १—७ गते) नियमित रूपमा सञ्चालन गर्दै आएको छ। त्यसैगरी, महिनावारी स्वच्छता कार्यक्रम अन्तर्गत कक्षा ६—१२ का छात्रा—छात्राहरूलाई स्यानीटरी प्याड वितरण गर्ने कार्य पनि भइरहेको छ। हाल ८ वटा विद्यालयमा स्यानीटरी प्याड डिस्पोजलको व्यवस्था रहेको छ।विद्यालयमा शुद्ध खानेपानीको प्रयोग गर्ने २१ वटा विद्यालय रहेका छन् भने २७ वटा विद्यालयमा बालबालिकाको लागि प्राथमिक उपचार किटको व्यवस्थापन गरिएको छ। ३१ विद्यालयमा छात्रा—छात्रा शौचालय रहेको छ र २९ वटा विद्यालयमा शौचालयमा पानीको व्यवस्था पनि सुनिश्चित गरिएको छ।विद्यालय सरसफाइ अन्तर्गत कक्षाकोठा सरसफाइ, विद्यालयको वातावरणीय सरसफाइ, स्वच्छ खानेपानीको लागि फिल्टर र क्लोरिनेशन प्रणाली जस्ता कार्यहरू सञ्चालनमा छन्।

यसैगरी, विद्यालय स्वास्थ्य कार्यक्रम अन्तर्गत सबै विद्यालयमा प्राथमिक उपचार किट वितरण, नियमित स्वास्थ्य जाँच, विद्यालयमा पोषण कर्नर स्थापना, र माध्यमिक तहका सबै विद्यालयमा पोषणको महत्व, व्यवहार परिवर्तन, मानसिक स्वास्थ्य, तथा लागुऔषध/दुर्व्यसन सम्बन्धी सचेतनामूलक कार्यक्रमहरू समेत सञ्चालन भइरहेका छन्।

४.४.३ उद्देश्य

यस योजनाले दिवा खाजा सहित स्वास्थ्य तथा पोषण सम्बन्धी निम्नलिखित उद्देश्यहरू राखेको छः

- विद्यालयका बालबालिकाहरूलाई स्वस्थ्य तथा पोषणयुक्त आहारको सुनिश्चित गर्नु ।
- विद्यालयमा कार्यान्वयन रहेको खाजा कार्यक्रमको कार्यान्वयनमा सुधार ल्याउनु ।
- विद्यालयका बालबालिकाहरूको स्वास्थ्य पोषण तथा सरसफाई सम्बन्धी सकारात्मक व्यवहारको विकासमा सुधार ल्याउनु ।

४.४.४ रणनीतिहरू

योजनाका उद्देश्यहरू हासिल गर्न निम्नलिखित रणनीतिहरू अवलम्वन गरिनेछ ।

- दिवाखाजाकार्यक्रमलाईविस्तारगर्दैआधारभूततहकासबैबालबालिकालाईविद्यालयमाखाजाउपलब्धगराउने।
- अभिभावककोसहभागितामामाध्यमिकतहकाविद्यार्थीकालागिपनिखाजाकोव्यवस्थागर्ने।
- दिवाखाजासञ्चालनकालागिविद्यालयमाआवश्यकभौतिकतथाव्यवस्थापकीयसुविधाविस्तारगर्ने।
- विद्यार्थीसङ्ख्याअनुसारपर्याप्तपानी, साबुनरसरसफाइसामग्रीकोव्यवस्थागर्ने।

- छात्ररछात्राकालागिअलग–अलगशौचालयरयुरिनलनिर्माणगर्नेतथाहातधुनेठाउँकोव्यवस्थागर्ने।
- किशोरीहरूकालागिचेन्जरुम, प्रयोगभइसकेकासामग्रीव्यवस्थापनतथामहिनावारीस्वच्छताव्यवस्थापनकोसुविधाउपलब्धगराउने।
- विद्यालयमास्वच्छखानेपानी, कक्षाकोठातथाविद्यालयपरिसरकोसरसफाइरघेराबारकोव्यवस्थागर्ने।
- प्राथमिकउपचारकिट, आवधिकस्वास्थ्यजाँच, जुकाकोऔषधि, भिटामिनएरआइरनफोलिकएसिडवितरणगर्ने।
- छात्राहरूकालागिस्यानेटरीप्याडवितरणलाईस्वास्थ्यक्षेत्रसँगसहकार्यगरीनियमितरप्रभावकारीबनाउने।
- स्वास्थ्य, पोषण, सरसफाइरदिवाखाजाकार्यक्रमकोदिगोपनकालागितीनैतहकासरकार, निजीक्षेत्र, अभिभावकरविकाससाझेदारसँगसहकार्यगर्दैअनुगमनतथामूल्याङ्कनलाईप्रभावकारीबनाउने।

४.४.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा लक्ष्य

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरु	एकाइ	भौतिकलक्ष्य ५ बर्ष						भौतिक लक्ष्य १० बर्ष	कैफियत
			१	२	३	४	५	जम्मा		
१	दिवाखाजा कार्यक्रम कार्यान्वयन सम्बन्धी अभिमुखिकरण कार्यक्रम	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
२	दिवा खाजा कार्यक्रम संचालन तथा व्यवस्थापन	जना	६२६५	६२६५	६२६५	६२६५	६२६५	३१३२५	६२६५०	
३	आमा समूंह गठन गरी खाजा कार्यक्रमलाई व्यवस्थापन	विद्यालय	४८	४८	४८	४८	४८	२४०	४८०	
४	साप्ताहिक खाजा कार्यक्रमको अनुगमन तथा निरिक्षण	विद्यालय	४८	४८	४८	४८	४८	२४०	४८०	
५	एक विद्यालय एक फुलबारी वा हरित विद्यालय कार्यक्रम	विद्यालय	४८	४८	४८	४८	४८	२४०	४८०	
६	साप्ताहिक सरसफाइ कार्यक्रम	विद्यालय	४८	४८	४८	४८	४८	२४०	४८०	

७	स्वास्थ्य पोषण तथा सरसफाइ सम्बन्धित सचेतनामुलक कार्यक्रम	विद्यालय	४८	४८	४८	४८	४८	२४०	४८०	
८	चौमासिक रुपमा स्वास्थ्य परीक्षण तथा परामर्श कार्यक्रम	विद्यालय	४८	४८	४८	४८	४८	२४०	४८०	
९	एक विद्यालय एक स्वास्थ्य किट वा प्राथमिक उपचार बक्स व्यबस्थापन	विद्यालय	४८	४८	४८	४८	४८	२४०	४८०	
१०	छात्राको लागि सेनिटरी प्याड ब्यवस्थापन, वितरण तथा अनुगमन	जना	२७१८	२७१८	२७१८	२७१८	२७१८	१३५९०	२७१८०	

४.५विद्यालय सुरक्षा, विपद् न्यूनीकरण तथा उत्थानशीलता

४.५.१परिचय

विविध विद्यालयबालबालिकालेसुरक्षितरअनुकूलवातावरणमाशिक्षाप्राप्तगर्नेस्थानहो। त्यसैलेविद्यालयकोभौतिकसंरचना, वातावरणतथाव्यवस्थापनलाईसुरक्षितबनाउनुअत्यन्तआवश्यकहुन्छ। विद्यालयसुरक्षा भन्नालेविद्यार्थी, शिक्षकतथाकर्मचारीलाईविभिन्नजोखिमरखतराबाटजोगाईसुरक्षितवातावरणमाशिक्षण–सिकाइसञ्चालनगर्नेव्यवस्थाहो। नेपालमाभूकम्प, बाढी, पहिरो, आगलागी, महामारीजस्ताविभिन्नविपद्काजोखिमहरूरहेकाछन्। यस्ताघटनालेविद्यालयभवन, शैक्षिकगतिविधितथाविद्यार्थीकोसुरक्षामाअसरपार्नसक्छ। त्यसैलेसम्भावितजोखिमलाई कमगर्नविपद्न्यूनीकरणसम्बन्धीयोजनाबनाउनुआवश्यकहुन्छ। यसअन्तर्गतसुरक्षितविद्यालयभवननिर्माण, जोखिममूल्याङ्कन, आपतकालीनयोजनातयारी, प्राथमिकउपचारसामग्रीकोव्यवस्थातथाविपद्कासमयमाकसरीसुरक्षितरहनेभन्नेबारेसचेतनारअभ्यासकार्यक्रमसञ्चालनगरिन्छ। उत्थानशीलताभन्नालेविपद्वासंकटकोअवस्थामा पनिविद्यालयलेशिक्षण–सिकाइप्रक्रियालाईनिरन्तरतादिनसक्नेक्षमताहो। यसकोलागिवैकल्पिकसिकाइव्यवस्था, सरोकारवालानिकायसँगसहकार्यतथाआवश्यकस्रोत–साधनकोव्यवस्थापनगर्नुपर्छ। यसरीविद्यालयलाईसुरक्षितरव्यवस्थितबनाउँदैविपद्कासमयमापनिशिक्षानिरन्तरसञ्चालनगर्नसक्नेवातावरणनिर्माणगर्नुविद्यालयसुरक्षा, विपद्न्यूनीकरणतथाउत्थानशीलताकोमुख्यउद्देश्यहो।

४.५.२ वर्तमान अवस्था

यसगाउँपालिकामाआपतकालीनअवस्थामापनिसिकाइलाईनिरन्तरतादिन ReAL Plan कार्यान्वयनगरिएकोछ, जसलेअधिकार, समावेशीकरण, समानतारपहुँचसुनिश्चितगर्नसहयोगपुर्‍याउँछ। गाउँपालिकाकाकेहीविद्यालयपुरानासंरचनासहितरहेकाछन्; केहीभूकम्पप्रतिरोधकभवनभएपनिअन्यसुरक्षाउपकरण, आपतकालीनयोजनारप्रशिक्षितशिक्षकपर्याप्तछैनन्। विद्यालयहरूशितलहर, तातोहावा, डुबान, आगलागी, चटयाङरमहामारीजस्ताजोखिममाछन्। उत्थानशीलयोजनालेआपतकालीनअवस्थामाविद्यार्थी, किशोरी, गर्भवतीमहिला, अपाङ्गताभएकाव्यक्तिरबालबालिकाकोसंरक्षण, वैकल्पिकसिकाइकोव्यवस्था, सुरक्षितविद्यालयवातावरणरपुनःनिर्माणमासहयोगसुनिश्चितगर्नेप्रावधानराखेकोछ। कोभिड-१९कासमयमाअनलाइनकक्षा, टेलिभिजन/रेडियोकार्यक्रम, अध्ययनसामग्रीवितरण, सामुदायिकशिक्षणकेन्द्र, स्वास्थ्यसचेतनारअभिभावकसंलग्नताजस्ताउपायहरूअपनाइएकाथिए। यीउपायहरूले विद्यालयमासिकाइनिरन्तरतारसुरक्षितवातावरणसुनिश्चितगर्नमद्दतगरेकाछन्। २०७२ सालकोमहाभूकम्पर२०७६सालकोकोभिड-१९लेयसपालिकामाशिक्षाक्षेत्रमाठूलोअसरपारेकोछ। भूकम्पपछिकापुनर्निर्मितभवनहरू केहीभूकम्पप्रतिरोधीभएपनिसबैविद्यालयभवनहरूअझैपूर्णरूपमाबालमैत्रीरसुरक्षितनभएकाछन्। कोभिड-१९काकारणलामोसमयविद्यालयबन्दहुँदाशिक्षामाठूलोअवरोधउत्पन्नभयो। शिक्षापुनर्स्थापनाकार्यक्रमशिक्षक, अभिभावकरस्थानीयतहकोसाझेदारीमासञ्चालनभइरहेकोछभनेस्रोतव्यवस्थापनरआवश्यकसहयोगप्रदानगर्नेउपायहरूपनिअगाडिबढाइँदैछन्।

४.५.३ उद्देश्यहरू

यस योजनाले यस क्षेत्रसँग सम्बन्धी निम्नलिखित उद्देश्यहरू राखेको छः

- विपद् व्यवस्थापन प्रतिकार्यको संयन्त्र र कार्यढाँचा विकास गर्नु
- सम्भावित विपद्को व्यवस्थापन तथा उत्थानशीलता प्रणाली विकासका लागि भौतिक, मानवीय तथा आर्थिक स्रोतको व्यवस्थापन गर्नु ।
- आपतकालीन अवस्थामा वैकल्पिक सिकाइका विधि प्रयोग गरी बालबालिकाको सिक्न पाउने अधिकारको सुनिश्चित गर्नु ।
- विपद् व्यवस्थापन प्रतिकार्यको योजना विकास गर्नु ।

४.४.५ रणनीतिहरू

आपत्कालिन तथा संकटपूर्ण अवस्थामा शिक्षा सम्बन्धमा मुख्य रणनीतिहरू निम्नानुसार हुनेछन् ।

- विद्यालयरपालिकास्तरमाशिक्षाक्षेत्रमाप्रभावपार्नेविपद्वासंकटकोपूर्वानुमान, मूल्याङ्कनरविश्लेषणगरीप्रतिकार्ययोजनातयारगर्ने।
- नयाँविद्यालयभवनभूकम्पप्रतिरोधीनिर्माणगरिनेर२०८०मापदण्डअनुसारअनुगमन, लैङ्गिकसमतारसमावेशीकरणसुनिश्चितगर्ने।
- विद्यार्थीरशिक्षकलाईसम्भावितप्रकोपरविपद्प्रतिरोधकउपायबारेजानकारीदिनेरजनचेतनाकार्यक्रमसञ्चालनगर्ने।
- विपद्वामहामारीकाबेलाशिक्षण–सिकाइनिरन्तरतासुनिश्चितगर्न E-learning, अनलाइनप्लेटफर्मरअन्यवैकल्पिकसिकाइविधिअपनाउने।
- प्रत्येकवडामाआपतकालीनव्यवस्थापनसंयन्त्रनिर्माणगर्नेरप्रत्येकविद्यालयमाआपतकालीनकोषतथाप्राथमिकउपचारसामग्रीकोव्यवस्थासुनिश्चितगर्ने।

- रेडक्रससरसम्बन्धितनिकायसँगसमन्वयगरीउद्धार, राहतरप्राथमिकउपचारसम्बन्धीतालिमसञ्चालनगर्ने।
- स्थानीयतहरविद्यालयकोक्षमताविकासगरीपूर्वतयारी, प्रतिकार्य, पुनर्स्थापनारजोखिमन्यूनीकरणकाउपायकार्यान्वयनगर्ने।
- विपद्कासमयमाआवश्यकयन्त्र–सामग्री, खाद्यान्न, पोसाकरअन्यराहतसामग्रीकोव्यवस्थागरीशिक्षण–सिकाइनिरन्तरतासुनिश्चितगर्ने।
- Education Cluster निर्माणगरीस्थानीयतह, विद्यालयरसरोकारवालाबीचसमन्वयरजिम्मेवारीकोप्रणालीतयारगर्ने।
- हरितविद्यालयअभियान, जलवायुपरिवर्तन, शिक्षारदिगोविकासकार्यक्रमकार्यान्वयनगर्दैसुरक्षित, दिगोरसमावेशीविद्यालयवातावरणसुनिश्चितगर्ने।
- शिक्षकरविद्यार्थीलाईप्रकोप, महामारीवाअन्यसंकटकोसामनागर्नेपूर्वसावधानी, रोकथामरसुरक्षितअभ्यासमातालिमदिनेरबालमैत्री, सुरक्षितविद्यालयवातावरणनिर्माणगर्ने।

४.५.५ उपलब्धि, नतिजा र प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्यहरू

उपलब्धि

- आपत्कालीन तथा संकटपूर्ण परिस्थितिमा पनि बालबालिकाको सुरक्षा सहित शिक्षा प्राप्त गर्ने अधिकारमा सुधार आउने छ ।
- विपद् प्रतिकार्य योजना तयार हुने ।
- विद्यालय तथा पालिकाको विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी क्षमता विकास हुने ।
- विपतको समयमा पनि शिक्षणसिकाइ क्रियाकलाप निरन्तर सञ्चालन हुने ।

प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्यहरू

क्र.स.	प्रमुखक्रियाकलापहरु	एकाइ	भौतिकलक्ष्य ५ बर्ष						भौतिक लक्ष्य १० बर्ष	कैफियत
			१	२	३	४	५	जम्मा		
१	विपद सम्वन्धी विद्यालय तथा पालिका स्तरीय विपद प्रतिकार्य योजनानिर्माण	पटक	०	०	१	०	०	१	१	
२	पालिका स्तरिय विद्यालय शिक्षा सहयोग विपद कोष कार्यक्रम	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
३	वडास्तरीय प्रतिकार्य कार्यदलको गठन र परिचालन	निरन्तर	१	१	१	१	१	५	५	
४	संकटका बेलामा शिक्षा सम्बन्धी क्षमता विकास कार्यक्रम	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
५	स्काउट तथा जुरेसको जस्ता समूह गठन तथा परिचालन	विद्यालय	४८	४८	४८	४८	४८	२४०	१०	
६	विपद्सम्बन्धी सचेतना कार्यक्रम	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	

४.६ विद्यालय भौतिक पूर्वाधार विकास

४.६.१ परिचय

विद्यालयकोभौतिकसंरचनानिर्माणभएपछित्यसकोमर्मत, व्यवस्थापनरउचितप्रयोगसुनिश्चितगर्नुअहिलेकोअत्यावश्यकआवश्यकताहो। स्थानीयसरकारसञ्चालनऐन२०७४कोपरिच्छेद३, दफा११, उपदफा२ज (१३) अनुसारसामुदायिकविद्यालयकोशैक्षिकपूर्वाधारनिर्माण, मर्मत, सञ्चालनरव्यवस्थापनगाउँपालिकाकोजिम्मेवारी, अधिकाररकर्तव्यमापर्दछ। बालबालिकालेसुरक्षितवातावरणमाविद्यालयभर्नाहुनरगुणस्तरीयशिक्षाप्राप्तगर्नकालागिकक्षाकोठा, खेलमैदान, शौचालय, सफाइरपिउनेपानीजस्ताआधारभूतभौतिकपूर्वाधारआवश्यकछन्। प्रारम्भिकबालविकास तथाआधारभूततहकाकक्षाकालागिप्रतिविद्यार्थी०.७५वर्गमिटररउच्चआधारभूतरमाध्यमिकतहकालागि१.००वर्गमिटरक्षेत्रफलतोकिएकोछ (शिक्षानियमावली२०५९अनुसार) ।त्यसैगरी, राष्ट्रियनीति२०७६लेविद्यालयकाभवन, कक्षाकोठा, फर्निचर, प्रयोगशाला, शौचालय, पानी, पुस्तकालयरबुककर्नरजस्तापूर्वाधारनिर्माण, सुरक्षितरविपद्जोखिममुक्तबनाउने, साथैसबैविद्यालयलाईसुरक्षित, बालमैत्रीरहरितविद्यालयकोरूपमाविकासगर्नेनीतितयगरेकोछ।

४.६.२ वर्तमान अवस्था

खजुरा गाउँपालिकालेविद्यालय भौतिक सर्वेक्षण २०८२सञ्चालन गरेको थियो। सो सर्वेक्षण अनुसार कुल ४७४ वटा कक्षाकोठा रहेका छन् भने २४६ वटा कोठामा मर्मत आवश्यक देखिएको छ। पर्याप्त वातावरणयुक्त विद्यालय १४ वटा मात्र रहेका छन्। थप रूपमा १३७ वटा नयाँ कक्षाकोठा आवश्यक रहेको अनुमान गरिएको छ।हाल पालिकाभित्रका विद्यालयहरूमा पर्याप्त, सुरक्षित र

बालमैत्री भौतिक संरचना उपलब्ध छैनन्। इन्सिनेटरको व्यवस्था नभएको र अपाङ्गमैत्री शौचालय शून्य रहेको देखिन्छ। पुराना भवनहरू ट्रसयुक्त र कमजोर छन् भने नयाँ भवनहरूको भौतिक पूर्वाधार भूकम्प प्रतिरोधी र अपाङ्गमैत्री हुन आवश्यक छ। सर्वेक्षण अनुसार हालका विद्यालय भवनमध्ये करिब ६० प्रतिशतकच्ची संरचनार भूकम्प प्रतिरोधी नभएको देखिन्छ।

सुरक्षाका दृष्टिले अधिकांश विद्यालयमा घेरबार छैन र केही विद्यालयमा खेल मैदानको अभाव छ। करिब सबै विद्यालयमा छात्रा—छात्राका लागि छुट्टाछुटै शौचालयको व्यवस्था छ। तर केवल २९ प्रतिशत विद्यालयले प्रशोधित पानी प्रयोग गर्दै छन् भने ३ वटा विद्यालयमा अझै खानेपानीको सहज पहुँच छैन।समग्र रूपमा विद्यालय भौतिक पूर्वाधारको अवस्था सामान्य भए पनि सुधार गर्नुपर्ने धेरै ठाउँहरू विद्यमान छन्। यस्ता भौतिक संरचना निर्माण र सुधारमा गाउँपालिकाको एकल प्रयास पर्याप्त नहुने हुँदाप्रदेश सरकार, संघीय सरकार, समुदाय र विभिन्न संघसंस्थाको सहयोगलिन सकिएमा शिक्षण—सिकाइमा प्रभावकारी योगदान दिन सकिन्छ।भविष्यमा सबै विद्यालयका भौतिक पूर्वाधारअपाङ्गमैत्री, लैङ्गिकमैत्री र सुरक्षितबनाउने तथाभौतिक पूर्वाधार निर्माण निर्देशिकाअनुसार कार्यान्वयन गर्न स्थानीय तहले पनि आवश्यक कार्यविधि विकास गर्नु आवश्यक देखिन्छ।

४.६.३ उद्देश्यहरू

यस योजनाले भौतिक निर्माण सम्बन्धी निम्नलिखित उद्देश्यहरू राखेको छः

- विद्यालयमा न्यूनतम भौतिक संरचनाको सुनिश्चित गर्नु ।
- मापदण्ड अनुसारको भौतिक निर्माण गर्नु ।
- भौतिक निर्माण कार्यलाई गुणस्तरीय तथा पारदर्शी बनाउनु ।
- सबैलाई पहुँच हुने भौतिक संरचनाहरू तयारमा सुधार ल्याउनु ।

४.६.४ रणनीतिहरू

यस योजनाले भौतिक निर्माण सम्बन्धी निम्नलिखित रणनीतिहरू राखेको छः

- विद्यालयकोतह, विद्यार्थीसङ्ख्यारभौगोलिकक्षेत्रकोआधारमाभौतिकपूर्वाधारविकासकालागिमापदण्डतयारगर्ने।
- प्रत्येकविद्यालयमापूर्वाधारविकासकासबैकार्यएकैपटकसम्पन्नगर्दैपूर्णविद्यालयनिर्माणकोअवधारणाकार्यान्वयनगर्ने।
- संघीय, प्रदेशरस्थानीयतहकोलागतसाझेदारीतथासरोकारवालाकोसहभागितामास्रोतव्यवस्थापनगरीपूर्वाधारविकासकार्यान्वयनगर्ने।
- आवश्यकतानुसारविद्यालयलाईसुरक्षितबनाउनसुदृढीकरण, पुनर्निर्माणरमर्मत–सम्भारगर्ने।
- पूर्वाधारनिर्माणसँगैसुरक्षितविद्यालयरवातावरणीयपक्षलाईसमेटेरएकीकृतप्रणालीविकासगरीसंस्थागतक्षमताअभिवृद्धिगर्ने।
- विद्यालयकोतहरविद्यार्थीसङ्ख्याकाआधारमाभौतिकसंरचनाकोप्राथमिकतानिर्धारणगर्ने।
- विद्यालयकोजग्गाव्यवस्थापनकालागिजग्गादातालाईप्रोत्साहितगर्नेरऐलानीजग्गासमेतसदुपयोगगर्ने।
- पूर्वाधारविकासकालागिआवश्यकस्रोतजुटाउनसंघीय, प्रदेशसरकार, चन्दादातारसम्बन्धितसंघसंस्थासँगसमन्वयगर्ने।
- मास्टरप्लानअनुसारविद्यालयपूर्वाधारविकासकोयोजनातयारपार्नेरकार्यान्वयनगर्ने।
- आवश्यकतानुसारमर्मत, रंगरोगनररेट्रोफिटिङजस्ताकार्यसञ्चालनगर्ने।

- योजनाअवधिभित्रसबैविद्यालयमाजस्ताकोछानोनभएकाभवननिर्माणगरीराष्ट्रियमापदण्डरडिजाइनड्राइङहरूकोपालनगर्ने।

४.६.५ उपलब्धि, नतिजाहरू र प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्यहरू

उपलब्धि

- विपद्प्रतिरोधकरउत्थानशीलभौतिकसंरचनासुनिश्चितहुने।
- विपद्व्यवस्थापनकालागिनीति, नियमरसंयन्त्रनिर्माणहुने।
- संकटमापनिवैकल्पिकमाध्यमबाटशिक्षानिरन्तरताहुने।
- जोखिमन्यूनीकरणरउत्थानशीलताशिक्षामासंस्थागतगरिने।

प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्यहरू

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरु	एकाइ	भौतिकलक्ष्य ५ बर्ष						भौतिक लक्ष्य १० बर्ष	कैफियत
			१	२	३	४	५	जम्मा		
१	विद्यालयकोभौतिक अवस्थाको विश्लेषण तथा प्रतिवेदन तयार	विद्यालय	४८	४८	४८	४८	४८	२४०	१०	
२	नयाँ भौतिक संरचना निर्माण (भवन, शैचालय,घेराबारा,खानेपानीछात्रबास)	पटक	४	४	४	४	४	२०	१६	
३	शुद्ध खानेपानीको व्यवस्था	विद्यालय	४८	४८	४८	४८	४८	२४०	३६	

४.७ विद्यालयमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि

४.७.१ परिचय

आजकोयुगसूचनाप्रविधिकोयुगहो। सूचनाकोसंकलन, सञ्चाररप्रसारणकालागिपत्रपत्रिका, कम्प्युटर, हार्डवेयर, नेटवर्क, इन्टरनेटलगायतकाप्रविधिलाईसूचनाप्रविधिभनिन्छ। सूचनाप्रविधिलेशिक्षाकोपरम्परागतपद्धतिररूढीवादीसंस्कारलाईचुनौतीदिँदैशिक्षकरसिकाइकानयाँविधितथामान्यतालाईप्रभावकारीरूपमाअघिबढाएकोछ। पाठ्यक्रमनिर्माणदेखिकार्यान्वयनरमूल्यांकनसम्मसूचनाप्रविधिकोभूमिकामहत्वपूर्णहुन्छ। रेडियो, टेलिभिजन, कम्प्युटर, प्रोजेक्टर, डिजिटलक्यामेरारईमेल–इन्टरनेटजस्ताउपकरणहरूलेशिक्षणसामग्रीलाईपारम्परिकविधिभन्दाबढीउपयुक्त, सान्दर्भिकरप्रभावकारीतरिकालेप्रयोगगर्नसकिन्छ। तर, गाउँपालिकामासूचनाप्रविधिकोमाध्यमबाटअध्यापनअहिलेसम्मसञ्चालनभएकोछैन। कोभिड–१९कोविषमपरिस्थितिमायसकोमहत्वअझबढेकोछ। नेपालसरकार, शिक्षामन्त्रालयलेमिति२०७७/०२/१८माजारीगरेकोवैकल्पिकप्रणालीबाटविद्यार्थीकोसिकाइसहजिकरणनिर्देशिका, २०७७अनुसार, वैकल्पिकप्रणालीभनेकोविपद्वामहामारीजस्ताकारणलेपठनपाठनकठिनहुनेअवस्थामारेडियो, टेलिभिजन, अनलाइन, अफलाइन, परियोजनापाठ, स्वअध्ययनरदुरतथाखुल्लाशिक्षालगायतमाध्यमबाटसिकाइनिरन्तरतासुनिश्चितगर्नेप्रक्रियाहो। यसलेसूचनाप्रविधिलाईविशेषप्राथमिकतामाराखेकोछ।

४.७.२ वर्तमान अवस्था

यसगाउँपालिकाका१९ विद्यालयहरूमाप्रोजेक्टरकोमाध्यमबाटशिक्षण–सिकाइमासूचनाप्रविधिप्रयोगभइरहेकोछभने १९ विद्यालयमास्मार्टबोर्डकोप्रयोगभइरहेकोछ। सबैविद्यालयमाइन्टरनेटजडानकोप्रक्रिया

जारीछरमाध्यमिकविद्यालयहरूमाइन्टरनेटसुविधाकालागिअनुदानकोव्यवस्थागरिएको छ।हालयसगाउँपालिकामासञ्चालनमारहेकासबै विद्यालयहरुमा बिजुलीजडानगरिएको छ ।साथै, इ-हाजिरीप्रणालीपनि४० विद्यालयमासञ्चालनमाछ।

४.७.३ उद्देश्यहरू

यस योजनाले सूचना प्रविधिसँग सम्बन्धी निम्नलिखित उद्देश्यहरू राखेको छः

- विद्यालयमा सूचना प्रविधिको व्यवस्थापन र प्रयोगमा सुधार ल्याउनु ।
- सुचना तथा प्रविधिको पहुँचलाई विस्तार गर्नु ।

४.७.४ रणनीतिहरू

यसयोजनालेविद्यालयमासूचनातथासञ्चारप्रविधिसम्बन्धीनिम्नलिखितरणनीतिहरूराखेको छः

- सबैविद्यालयमाआधारभूत ICT पूर्वाधाररसुरक्षितभौतिकतथाप्राविधिकव्यवस्थासुनिश्चितगरिने।
- विभिन्नकक्षारविषयकालागिउपयुक्तडिजिटलशिक्षणसामग्रीविकासगरिने।
- गाउँपालिकाकाविद्यालयहरूलेशिक्षातथामानवस्रोतविकासकेन्द्रको E-Learning Portal (सिकाइचौतारी) प्रयोगगर्नेवातावरणसिर्जनागरिने।
- इन्टरनेटपहुँचविस्तारगरेरविश्वव्यापीशैक्षिकस्रोतसामग्रीमाविद्यालयरविद्यार्थीहरूकोपहुँचबढाइने।

- IEMIS प्रणालीलाईव्यवस्थितगरीविद्यालयलेखाप्रणाली (SAS), शिक्षकतलबप्रतिवेदनरअन्यशैक्षिकसेवा ICT मार्फतएकीकृतगरिने।
- सामुदायिकअध्ययनकेन्द्रलाई ICT सेवामापरिचालनगरीसहयोगप्रदानगरिने।
- संघरप्रदेशसँगसमन्वयगरीगाउँपालिकारइन्टरनेटप्रदायकबीचसहकार्यवृद्धिगरिने।
- शिक्षकरकर्मचारीलाई ICT सम्बन्धीआधारभूतक्षमताविकासतालिमप्रदानगरिने।
- विद्यालयसुपरिवेक्षण, बैठक, कार्यशाला, तालिमरशिक्षकसहायताप्रणालीमा ICT कोप्रयोगप्रवर्द्धनगरिने।
- विद्यालय ICT पूर्वाधारसुनिश्चितगर्नसंघरप्रदेशसँगसमन्वयगरीबजेटरकार्यक्रमव्यवस्थापनगरिने।

४.६.६ उपलब्धि, नतिजा र प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा लक्ष्यहरू

उपलब्धि

- प्रत्येक विद्यालयमासिकाइलाईगुणस्तरीय, प्रभावकारीरसान्दर्भिकबनाउन ICT कोप्रयोगविस्तारगर्ने।
- सबैविद्यालयरविद्यार्थीलाई ICT आधारितशिक्षामापहुँचसुनिश्चितगर्ने।
- शिक्षाव्यवस्थापनलाई ICT मार्फतप्रभावकारी, पारदर्शीरसमावेशीबनाउने।

प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा लक्ष्यहरू

क्र.सं.	प्रमुखक्रियाकलापहरु	एकाइ	भौतिकलक्ष्य ५ बर्ष						भौतिक लक्ष्य १० बर्ष	कैफियत
			१	२	३	४	५	जम्मा		
१	एक विद्यालयसुचना प्रविधिको न्युनत्तम प्याकेज (एक ल्यापटप, एक प्रिन्टर, एक प्रोजेक्टर रइन्टरनेट) कार्यक्रम	संख्या	५	५	५	४	५	२४	४८	
३	ICT Lab कोस्थापना	संख्या	३	३	३	३	४	१६	१६	
४	शिक्षणसिकाइमा आइसीटी सम्बन्धी शिक्षक तालिम	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
५	विद्यालयसञ्चालनमा आइसीटीको प्रयोग सम्बन्धी तालिम	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
६	सूचनाप्रविधिमा आधारित शिक्षक सहायता प्रणालीको विकासको कलस्टर स्तरीय जनशक्तिकोपहिचान, क्षमता विकास तथा परिचालन	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	

७	एक शिक्षक एक ल्यापटप सहयोग कार्यक्रम	विद्यालय	५	५	५	४	५	२४	४८	
८	आइसीटीसम्बन्धी शिक्षक तथा विद्यार्थीको नवप्रवर्तनात्मक क्षमता सम्मान कार्यक्रम	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	

परिच्छेद ५ःसुशासन तथा व्यवस्थापन

५.१ शिक्षाको व्यवस्थापन तथा संस्थागत क्षमता विकास

५.१.१ परिचय

शिक्षा क्षेत्रलाई शिक्षापद्धतिमानिर्णयलिनेरकार्यान्वयनगर्नेसम्पूर्णप्रक्रियानैशासकीयप्रबन्ध (Governance) हो, जसमाआवश्यकसंरचनारप्रक्रियादुवैसमावेशहुन्छ। विद्यालयक्षेत्रमायोजनाप्रभावकारीर कुशलतापूर्वकलागूगरीबालबालिकारविद्यार्थीकोआवश्यकताअनुसारसिकाइसुधारगर्नेप्रणालीलाईसुशासनभनिन्छ। सुशासनलेसंरचना, भूमिकारकार्यप्रणालीसमेट्दैसहभागीता, सहमति, जवाफदेहितारपारदर्शितासुनिश्चितगर्छ, साथैविधिकोसर्वोच्चतारसमानताकोसम्मानकायमराख्छ। संघीयसंरचनाअनुसारशिक्षाक्षेत्रमासंघ, प्रदेश, स्थानीयसरकार, विद्यालय, समुदाय, गैरसरकारीसंस्थारविकाससाझेदारहरूकोभूमिकामहत्वपूर्णहुन्छ। सुशासनकायमगर्नसबैसरोकारवालाकोसक्रियसहभागिताआवश्यकछ। त्यसकालागिउपयुक्तसंस्थागतसंरचना, क्षमताविकासयोजना, जिम्मेवारकार्यान्वयन, प्रभावकारीअनुगमनरमूल्याङ्कनप्रणालीस्थापनागर्नुपर्छ। नेपालकोसंविधानलेशिक्षाअधिकारतीनतहसंघ, प्रदेशरस्थानीयबीचबाँडेकोलेसंघीयसंरचनालेल्याएकोदायित्व, प्रविधि, मूल्यमान्यतारदृष्टिकोणकापरिवर्तनहरूलाईध्यानमाराख्दैकामगर्नुपर्छ। यसरीसुशासनकोप्रवर्द्धनलेयोजनाकार्यान्वयनबाटअपेक्षितनतिजाहासिलगर्नरसमग्रव्यवस्थापनप्रभावकारीबनाउनमद्दतगर्दछ।

५.१.२ वर्तमान अवस्था

शिक्षा, युवातथाखेलकुदसम्बन्धीकामशिक्षा, युवातथाखेलकुदशाखालेसञ्चालनगर्दैआएकोछ। सवैविद्यालयमासञ्चालन, रेखदेखरव्यवस्थापनकालागिविद्यालयव्यवस्थापनसमितिरशिक्षक–अभिभावकसंघकोकार्यकारीसमितिरहेकाछन्। सामुदायिकविद्यालयमाएक–एकजनाविद्यालयसहायककोव्यवस्थाछ। विद्यालयव्यवस्थापनसमितिकोबैठकअधिकांशविद्यालयमानियमितभएपनिशिक्षक–अभिभावकसंघकोबैठकअपेक्षाकृतकमहुँदैआएकोदेखिन्छ। सामाजिकपरीक्षणरअन्तिमलेखापरीक्षणसबैविद्यालयलेसञ्चालनगर्छन्। तर, नागरिकसुझावपत्र, गुनासोसुनुवाइसंयन्त्र, विविधताव्यवस्थापन, अभिभावकभेलारछलफलजस्तापक्षमाविद्यालयहरूलेआंशिकमात्रउपलब्धिहासिलगरेकाछन्। यसयोजनाकोउद्देश्यप्रारम्भिकबालविकास, आधारभूतशिक्षारमाध्यमिकशिक्षाक्षेत्रमासबैकोपहुँचरसहभागितासुनिश्चितगर्दैगुणस्तरसुधार, अनौपचारिकतथाआजीवनसिकाइकाअवसरकोविस्तार, समतारसमावेशीकरणप्रवर्द्धनगर्नुतथाजवाफदेहीशैक्षिकसुशासनस्थापनागर्नुहो। यसकालागिआवश्यकसंस्थागतसंरचना, प्रक्रियारक्षमताविकासपहिचानगरिएकोछ। शिक्षाविकासकार्यक्रमकोप्रभावकारीरकुशलकार्यान्वयनसुनिश्चितगर्नेविद्यमानपद्धति, चुनौतीहरूरसुधारकाप्रस्तावहरूसमीक्षारपहिचानगरिएकाछन्। यसैगरीशैक्षिकसत्रविद्यालयकोविद्यालयसुधारयोजनासबैबिद्यालयलेतयारगरेकोरसामाजिकपरीक्षणपनिसबैविद्यालयलेसम्पन्नगरेकाछन् । समग्रमायसगाउँपालिकामाविद्यालयलेअभिभावकभेला,अतिरिक्तक्रियाकलापगरेका छन् । समग्रमाशैक्षिकसुशासनतथाजवाफदेहिताअन्तर्गतयसगाउँपालिकामाविभिन्नकिसिमकाकार्यक्रमहरुभएकोदेखिन्छ । विद्यालयमागुनासोसुनुवाइसयन्त्रकोविकास, लैङ्गिकसम्पर्कव्यक्तिरपद्धतिकोकार्यान्वयनतथाजवाफदेहिताकाअन्यक्रियाकलापहरुमाध्यानपु

र्याउनसकेसुशासनकाकार्यहरुथपप्रभावकारीबनाउनसकिन्छ । सुशासनकायमगर्नतथाशैक्षिकक्षेत्रमाजवाफदेहिताकायमगर्नकानिमित्तसंस्थागतक्षमताविकास रपरिचालनप्रभावकारीरूपमागर्नुआवश्यकदेखिन्छ ।

५.१.३ उद्देश्यहरू

यसयोजनालेशिक्षाकोव्यवस्थापनतथासंस्थागतक्षमताविकाससँगसम्बन्धीनिम्नलिखितउद्देश्यहरूराखेकोछः

- स्थानीय तहमा आवश्यक पर्ने जनशक्तिको व्यवस्थापन गर्नु
- जनशक्तिका लागि संस्थागत क्षमता अभिवृद्धि गर्नु
- आवश्यक स्रोत साधनको व्यवस्थापन गर्नु

५.१.४ रणनीतिहरू

यस योजनाले

यसयोजनालेशिक्षाकोव्यवस्थापनतथासंस्थागतक्षमताविकाससँगसम्बन्धीतनिम्नलिखित रणनीतिहरूराखेकोछः

- स्थानीयतहमाशिक्षाव्यवस्थापनप्रभावकारीबनाउनेनीति, योजनारमार्गदर्शनतयारगर्ने।
- संस्थागतसंरचनाअनुसारजनशक्तिव्यवस्थापनगर्ने।
- कार्यरतजनशक्तिकोक्षमतावृद्धिगर्ने।
- स्थानीयतहमाशिक्षकसहयोगप्रणालीरउपयोगीप्राविधिकप्रणालीस्थापनागर्ने।
- प्रधानाध्यापक, विद्यालयव्यवस्थापनसमितिअध्यक्षतथापदाधिकारीलाईजिम्मेवारबनाईक्षमताविकासगर्ने।
- कार्यसम्पादनप्रभावकारीबनाउनआवश्यकस्रोतरसाधनकोव्यवस्थासुनिश्चितगर्ने।

- औपचारिकशिक्षारजीवनपर्यन्तसिकाइकालागिस्थानीयतथासामुदायिकस्तरमाआवश्यकसंयन्त्रतयारगर्ने।
- शिक्षकदरबन्दीमिलान, सरुवा, मूल्याङ्कन, विद्यालयनक्साङ्कन, सञ्चालनअनुमति, पुस्तकालय/वाचनालयव्यवस्था, अनौपचारिकशिक्षारसाक्षरताकार्यक्रमसञ्चालनगर्नीशिक्षाशाखामासंरचनाविकासगर्ने।
- शिक्षकदरबन्दीअभावभएमाप्रदेशसरकारसँगसमन्वयगरीपदपूर्तिरतलबमानमासमानतासुनिश्चितगर्ने।
- विद्यालयसञ्चालनकालागिसक्षमरअधिकारप्राप्तप्रधानाध्यापककोव्यवस्थागर्ने।
- बालबालिका, अभिभावकरशिक्षकलाईजिम्मेवारबनाउने, शिक्षकछनोटकालागिमनोवैज्ञानिक, मनोसामाजिकरप्रविधिसम्बन्धीदक्षतामूल्याङ्कनगर्ने, रतीनतहकोसरकारबीचसहकार्यकालागिसमन्वयात्मकवातावरणसिर्जनागर्ने।

५.६ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप

उपलब्धि

- स्थानीयतहमाआवश्यकपर्नेजनशक्तिकोव्यवस्थापनभएकोहुनेछ।
- संस्थागतक्षमताअभिवृद्धिभईउत्तरदायित्वतथाजिम्मेवारीमावृद्धिभएकोहुनेछ।
- आवश्यकस्रोतसाधनकोव्यवस्थापनभईप्रभावकारीरूपमाकार्यसम्पादनभएकोहुनेछ।

प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

क्र.सं.	प्रमुखक्रियाकलापहरु	एकाइ	भौतिकलक्ष्य ५ बर्ष						भौतिक लक्ष्य १० बर्ष	कैफियत
			१	२	३	४	५	जम्मा		
१	गाउँपालिकाको शिक्षा ऐन संशोधन	पटक	१	०	०	०	०	१	२	
२	कार्यविधि निर्माण गरी विद्यालय विकास प्रस्ताबनाको आधार खुल्लाप्रतिस्पर्धाबाट प्रअको छनोट र नेतृत्व सम्बन्धी तालिम	जना	१	१	१	१	१	५	१०	
३	विब्यस तथा प्रअको क्षमता विकास कार्यक्रम	जना	४८	४८	४८	४८	४८	२४०	४८०	
४	आचारसंहिताको निर्माण र कार्यान्वयन	विद्यालय	४८	४८	४८	४८	४८	२४०	४८०	
५	प्रधानाध्यापक	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	

	सँग कार्य सम्पादन करार सम्झौता									
६	विद्यालय सुधार योजना निर्माण र कार्यान्वयन	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
७	सामाजिक परीक्षण तथा लेखा परीक्षण	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
८	कार्यविधि तयार सहित उत्कृट विद्यालय, शिक्षक, प्रअ, विव्यस रविद्यार्थीको घोषणा तथा पुरस्कार वितरण	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
९	बार्षिक विद्यालयको कार्यसम्पादन परीक्षण सञ्चालन	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
१०	वडाको संयोजकत्वमा विज्ञ समुहबाट विद्यालय अभिलेखीकरण	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	

	तथा सुशासनकोअनुगमन तथा निरीक्षण									
११	विद्यालयको भौतिक तथा शैक्षिक व्यवस्थापनको लागि पूर्व विद्यार्थीसमाज गठन तथा अक्षयकोष एवम् आर्थिक स्रोत संकलन	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
१२	शिक्षा समितिको नियमित बैठक	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
१३	विब्यसशिअस परिचालन सहयोग कार्यक्रम	विद्यालय	४८	४८	४८	४८	४८	२४०	४८०	
१४	प्रअकोनियमित मासिक बैठक	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	

५.२ स्थानीय शिक्षा योजना कार्यान्वयनको प्रबन्ध

५.२.१परिचय

नेपालकाग्रामीणक्षेत्रमाशिक्षाकोपहुँचरगुणस्तरसुधारगर्नस्थानीयशिक्षायोजनाकोप्रभावकारीकार्यान्वयनआवश्यकछ। स्थानीयसरकारलेभौगोलिक, सामाजिकरआर्थिकअवस्थालाईध्यानमाराखीपूर्वाधारविकास, शिक्षकतालिम, शैक्षिकसामग्रीरसमावेशितामाआधारितरणनीतितयारगर्नुपर्छ। स्रोत–साधनकोकुशलपरिचालन, स्थानीयनिकायकोसशक्तिकरणरसमुदायकोसक्रियसहभागितालेयोजनाकार्यान्वयनलाई प्रभावकारीबनाउँछ। योजनाकार्यान्वयनमावार्षिकयोजनातथाबजेटतर्जुमा, कार्यक्रमनिर्धारण, वित्तीयव्यवस्थापन, अनुगमनरमूल्याङ्कनमहत्वपूर्णपक्षहुन्। संघीयसंरचनाअनुसारसंघ, प्रदेशरस्थानीयतहबीचसमन्वयगर्दैस्पष्टजिम्मेवारीरप्रभावकारीकार्यान्वयनप्रणालीआवश्यकहुन्छ। शिक्षायोजनाकार्यान्वयनमागाउँपालिका, विद्यालय, शिक्षक, अभिभावक, समुदायरअन्यसरोकारवालाहरूकोमहत्वपूर्णभूमिकारहन्छ। विशेषगरीप्रधानाध्यापकको नेतृत्व, शिक्षकहरूकोसमर्पण, रसमुदायकोस्वामित्वभावनालेयोजनासफलबनाउनमद्दतगर्दछ। प्रभावकारीव्यवस्थापन, जनशक्तिविकासरनियमितशैक्षिककार्यक्रमसञ्चालनमार्फतशिक्षायोजनालाईसफलरपरिणाममुखीबनाउनसकिन्छ।

५.२.२वर्तमानअवस्था

शिक्षायोजनाकार्यान्वयनमागाउँपालिकारगाउँशिक्षासमितिकोमुख्यजिम्मेवारीभएपनिविद्यालय, शिक्षक, विद्यार्थी, वडाकार्यालय, संघीयतथाप्रदेशसरकार, स्थानीयसमुदाय, अभिभावक, विद्यालयव्यवस्थापनसमितिलगायतसबैसरोकारवालाकोमहत्वपूर्णभूमिकारहन्छ। विशेष

गरीप्रधानाध्यापकको नेतृत्व, शिक्षकहरूको समर्पण तथा समुदायको सक्रिय सहभागिताबाट वार्षिक शैक्षिक कार्यक्रम सञ्चालन, आर्थिक व्यवस्थापन र विभिन्न शैक्षिक क्रियाकलापहरूको प्रभावकारी कार्यान्वयन सम्भव हुन्छ, जसले शिक्षा योजनालाई सफल र परिणाममुखी बनाउन सहयोग पुर्‍याउँछ।

हाल स्थानीय तहले आफ्नो शैक्षिक क्षेत्राधिकार अन्तर्गतका कार्यहरूमा अनुगमन, नियमन तथा मूल्याङ्कन गर्दै आएको छ। गाउँपालिकाको शिक्षा शाखाबाट समय–समयमा विद्यालयहरूको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गरिने गरेको छ र कहिलेकाहीँ जनप्रतिनिधिहरूलाई समेत सहभागी गराई संयुक्त अनुगमन गर्ने अभ्यास पनि रहेको छ। विद्यालय स्तरमा विद्यालय व्यवस्थापन समिति र प्रधानाध्यापकको नेतृत्वमा आन्तरिक अनुगमन गर्ने व्यवस्था रहेको छ। यद्यपि अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका लागि आवश्यक संरचना र निकायहरू गठन भए पनि ती पूर्णरूपमा सक्रिय हुन सकेका छैनन्। अनुगमनका क्रममा सुधारात्मक सुझावहरू दिइए पनि तिनको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्ने प्रणाली अझ सुदृढ हुन बाँकी छ। साथै समग्र कार्यक्रम कार्यान्वयनको नियमित प्रगति समीक्षा, प्रभावकारी अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको स्थायी प्रणाली विकास र परिचालनमा पनि चुनौतीहरू देखिएका छन्। शिक्षा क्षेत्रमा भएका सफलता, सिकाइ तथा राम्रा अभ्यासहरूको व्यवस्थित दस्तावेजीकरण र प्रचार–प्रसारको आवश्यकता पनि देखिन्छ।

५.२.३ उद्देश्यहरू

यस योजनाले स्थानीय शिक्षा योजना कार्यान्वयनको प्रबन्ध सम्बन्धी निम्नलिखित उद्देश्यहरू राखेको छः

- वार्षिक शिक्षा योजना तथा बजेट तर्जुमा गरी कार्यक्रम प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्ने तथा आवश्यक स्रोत–साधनको व्यवस्थापन गर्नु ।

- कार्यक्रमकार्यान्वयनकालागिआवश्यकमापदण्ड, कार्यविधितथानिर्देशिकाहरूतयारगरीलागूगर्नु ।
- एकीकृतशैक्षिकसूचनाव्यवस्थापनप्रणालीमार्फतकार्यक्रमकोप्रगतिविवरणसंकलन, समीक्षातथासुधारगर्दैपरिणाममाआधारितअनुगमनरमूल्याङ्कनप्रणालीविकासगर्नु ।
- शिक्षकसहायताप्रणालीमार्फतक्षमताविकासरशैक्षिककार्यक्रमसञ्चालनतथासमस्यासमाधानगर्नु ।

५.२.४ रणनीति

यसयोजनालेस्थानीयशिक्षायोजनाकार्यान्वयनकोप्रबन्धसम्बन्धीनिम्नलिखितरणनीतिहरूराखेकोछः

- नीतिनिर्माण, बजेटतयारीरअनुगमनमार्फतकार्यक्रमकोप्रभावकारीकार्यान्वयनसुनिश्चितगर्ने।
- संघीय, प्रदेशरस्थानीयस्रोतहरूसमेकनगरीशिक्षाकार्यक्रमयोजनाबनाउने।
- पारदर्शीकार्यान्वयनकालागिनीति, कार्यविधिरनिर्देशिकातयार/संशोधनगर्ने।
- IEMIS मार्फतसूचनासंकलन, विश्लेषणरअनुगमनगर्ने।
- सबैविद्यालयले SIP निर्माण, अद्यावधिकरकार्यान्वयनगर्ने।
- प्रधानाध्यापकलाईनेतृत्वदायीभूमिकादिईक्षमताअभिवृद्धिगर्ने।
- शैक्षिकसामग्रीखरिद, शिक्षकव्यवस्थापनरकक्षासञ्चालनकामापदण्डलागूगर्ने।
- अभिभावकबैठक, सार्वजनिकसुनुवाइरसामाजिकपरीक्षणप्रभावकारीबनाउने।
- सामुदायिकसिकाइकेन्द्रमार्फतसाक्षरता, जीवनोपयोगीसीपरआजीवनसिकाइकार्यक्रमसञ्चालनगर्ने।

५.२.५ प्रमुख उपलब्धि तथा नतिजा

उपलब्धि

- शिक्षायोजनाकोप्रभावकारीकार्यान्वयनसुनिश्चितहुनेछ ।
- अनुगमनमार्फतयोजनाकार्यान्वयनमाआएकासमस्यारचुनौतीहरूसमयमैसम्बोधन गरिनेछरमूल्याङ्कनकोआधारमासुधारतथाआवश्यकनयाँयोजनानिर्माणकालागिमार्गदर्शनप्राप्तहुनेछ।
- कार्यक्रमकोआवधिकसमिक्षागरीसफलतालाईकायमराख्ने, कमजोरीसुधारगर्नेरपुन: योजनाअध्यावधिक गर्ने ।

प्रमुख क्रियाकलाप र परिमाणात्मक लक्ष्य

क्र.सं.	प्रमुखक्रियाकलापहरु	एकाइ	भौतिकलक्ष्य ५ बर्ष						भौतिक लक्ष्य १० बर्ष	कैफियत
			१	२	३	४	५	जम्मा		
१	वडाशिक्षा समिति गठन र परिचालन	वडा	८	८	८	८	८	४०	८०	
२	वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम निर्माण	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
४	एकीकृत शैक्षिक सूचना प्रणाली सुदृढीकरण	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
५	योजनाको समीक्षा तथा पुर्न योजना	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
६	योजना कार्यान्वयनको आन्तरिक तथा बाह्य अनुगमन	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
७	योजना कार्यान्वयनका लागि अन्य संघ संस्थासँग समन्वय साझेदारी रसहकार्य गर्ने ।	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
८	कार्यक्रम कार्यान्वयन मार्गदर्शन, कार्यविधि र निर्देशिका तयार	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
९	बार्षिक प्रगति प्रतिवेदन	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
१०	शैक्षिक तथ्यांकको विश्लेषण गरी शैक्षिक स्मारिका	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	

	प्रकाशन									
११	यो योजनाको पाँचपछि गरी आवश्यक समीक्षा गरी बाँकी पाँच बर्षेको योजना तय गर्ने ।	पटक	०	०	०	०	१	१	१	

परिच्छेद ६: लगानी र स्रोत व्यवस्थापन

६.१ परिचयः

नेपालकोसंविधानरशिक्षासम्बन्धीकानुनअनुसार, सबैनागरिकलाईआधारभूततहसम्मनिःशुल्करअनिवार्यशिक्षाप्राप्तगर्नेअधिकारछभनेमाध्यमिकतहसम्मपनिनिःशुल्कशिक्षाउपलब्धगराउनेव्यवस्थागरिएकोछ। यसलेसार्वभौमिकशिक्षाअधिकार (Right to Education)कोसिद्धान्तलाईआधारबनाउँछ। स्थानीयसरकारलाईशिक्षाक्षेत्रमाअधिकारसुम्पिनुसशक्तशासन (Empowered Governance)कोअभ्यासहो। विकेन्द्रीकरणलेस्थानीयतहलाईनिर्णयलिनसक्नेअधिकारदिएकोहुँदासेवागुणस्तर, जवाफदेहितारसामाजिकसहभागिताबढ्छ। स्थानीयसरकारलेशिक्षासम्बन्धी२३वटाअधिकार (स्थानीयसरकारसञ्चालनऐन, २०७४अनुसार) पाएकोकुरायसक्षेत्रकोस्पष्टउदाहरणहो। विद्यालयप्रशासन, नीतिनिर्माण, योजनाकार्यान्वयनरअनुगमनमास्थानीयतह, समुदायरअभिभावककोसक्रियसहभागिताहुनुसहभागितामूलकशासनकोअभ्यासहो। शिक्षासुशासन (Education Good Governance)कोसिद्धान्तअनुसार, नीतिनिर्माणरकार्यान्वयनमासरोकारवालाकोप्रत्यक्षसंलग्नताहुँदाशिक्षाप्रणालीप्रभावकारीहुन्छ। शिक्षाक्षेत्रमागरिएकोलगानीरअनुदानपारदर्शी, उद्देश्यअनुरूपरनीतिनिष्ठरूपमाखर्चहुनुवित्तीयसुशासन (Financial Governance)कोअंशहो। स्रोतकोआकलन, बजेटविनियोजनरखर्चकोअनुगमन Public Financial Management (PFM) सिद्धान्तसँगसम्बन्धितछ।

शिक्षामागरिएकोलगानीलेदीर्घकालीनरूपमाउत्पादनशीलमानवपूँजीविकासगर्दछभन्नेमानवपूँजीसिद्धान्त (Human Capital

Theory)सँगजोडिन्छ। आधारभूततहमासबैलाईशिक्षाउपलब्धगराएरदीर्घकालीनसामाजिक–आर्थिकरूपान्तरणसम्भवहुन्छ। शिक्षापूर्वाधारमालगानी Return on Investment (ROI)सँगसम्बन्धितहुन्छ। हालशिक्षाक्षेत्रमालगानीन्यून (२०%) भएकालेयसलाईआवश्यकस्तरमापुर्याउनुशिक्षाविकासकोप्राथमिकताहो। शिक्षानीतिकोप्रभावकारीकार्यान्वयनकालागितलदेखिमाथि (bottom-up) प्रक्रिया, समन्वयरअन्तर-
तहसहकार्यआवश्यकछ। संघीयसंरचनाभित्रशिक्षानीतिकार्यान्वयनयहीसिद्धान्तसँगमेलखान्छ। सुधार, विकेन्द्रीकरण, वित्तीयपारदर्शितारस्थानीयसशक्तीकरणकायीप्रयाससमाजशास्त्र, विकासअध्ययनरसार्वजनिकनीतिसिद्धान्तसँगगहिरोरूपमासम्बन्धितछन्। यीसिद्धान्तहरूकोव्यावहारिककार्यान्वयनलेमात्रशिक्षाक्षेत्रलाईगुणस्तरीय, समावेशीरन्यायोचितबनाउनसक्छ।

६.२ वर्तमान अवस्थाः

विश्वव्यापीरूपमादिगोविकासलक्ष्य (SDGs) प्राप्तगर्नशिक्षाक्षेत्रमाकुलबजेटकोकम्तिमा२०प्रतिशतविनियोजनगर्नेप्रतिवद्धताभएपनि, हालशिक्षाक्षेत्रकोबजेटक्रमशःघट्दैगएकोदेखिन्छ। ससर्तअनुदानको९५प्रतिशतभन्दाबढीरकमशिक्षकतलब, छात्रवृत्ति, भौतिकपूर्वाधार, दिवाखाजारपाठ्यपुस्तकजस्ताप्राथमिकआवश्यकतामाखर्चहुनेगर्दछ। गुणस्तरसुधाररक्षमताविकासकाकार्यक्रमहरूप्रायःस्थानीयसरकारकोनेतृत्वमासञ्चालनहुनेछन्। शिक्षायोजनाकार्यान्वयनकालागिवित्तीयस्रोतमुख्यरूपमासंघीय, प्रदेशरस्थानीयसरकारबाटउपलब्धगराइनेछ, रअभिभावकतथासमुदायकोभूमिकापूरककारूपमारहनेछ। क्षेत्रगतसाझेदारीकालागिशिक्षाक्षेत्रमाकार्यरतसंघसंस्थाहरूलाईविशेषज्ञताकाआधारमासमावेशगर्नसकिनेव्यवस्थाछ।

वित्तीयव्यवस्थापनकाप्राथमिकतामापर्याप्तस्रोतसुनिश्चितगर्नु, विद्यालयलाईआवश्यकताअनुसारस्रोतउपलब्धगराउनु, रस्रोत–साधनकोप्रभावकारीव्यवस्थापनमार्फतवित्तीयसुशासनकायमगर्नुपर्दछ। नतिजामुखीविनियोजनपद्धतिअनुसार, विद्यालयहरूलेनियमितअनुदानसँगैएकमुष्ट, मागआधारित, कार्यसम्पादनमूलकरप्रोत्साहनमूलकअनुदानपाउनेछन्। शिक्षायोजनाकार्यान्वयनकालागिस्रोतकोआकलनतयारगरिएकोछरपहिलोपाँचवर्षकोअनुमानितबजेटप्रस्तुतगरिएकोछ। पाँचवर्षकोमूल्याङ्कनपछिआवश्यकतानुसारआगामीपाँचवर्षकालागिथपस्रोतव्यवस्थापनगरिनेछ। यस गाउँपालिकालेआफ्नोशिक्षाक्षेत्रमाकमप्राथमिकतादिईआ.व. २०८२/८३माकुलबजेटको८ प्रतिशतमात्रशिक्षाक्षेत्रमालगानीगरेकोछ।

आर्थिक वर्ष २०८०/८१ मा खजुरा गाउँपालिकाको बजेट कार्यान्वयन तथा राजश्व संकलनको अवस्थाको समीक्षा गर्दा आन्तरिक राजश्वतर्फ रु. ३ करोड संकलन गर्ने अनुमान गरिएकोमा रु. १ करोड ८७ लाख मात्र संकलन भएको देखिन्छ, जुन अनुमानको करिब ८६ प्रतिशत प्रगति हो। सोही आर्थिक वर्षमा कुल रु. ८७ करोड ९४ लाख १३ हजार ३ सय १३ बजेट विनियोजन गरिएकोमा हालसम्म रु. ६९ करोड ८३ लाख १५ हजार १ सय ८१ प्राप्त भएको छ, जुन कुल अनुमानको करिब ७९ प्रतिशत हो। संशोधित अनुमान अनुसार उक्त आर्थिक वर्षमा कुल बजेटको करिब ८५ प्रतिशत खर्च हुने अपेक्षा गरिएको छ।यद्यपि, पुँजीगत खर्च अपेक्षाकृत रूपमा वृद्धि हुन नसक्नु मुख्य चुनौतीका रूपमा देखिएको छ। योजनाहरूको पर्याप्त पूर्वतयारी तथा स्पष्ट प्राथमिकिकरण बिना स्रोत—साधन विनियोजन गर्दा कार्यान्वयन पक्ष कमजोर हुने गरेको पाइन्छ। यस अवस्थामा स्रोत—साधनको प्रभावकारी परिचालनमार्फत खर्चलाई उपलब्धिमूलक तथा नतिजामूलक बनाउँदै समावेशी, दिगो र फराकिलो आर्थिक विकास हासिल गर्न आवश्यक देखिन्छ।

त्यसैगरी विकास प्रक्रियामा जनसहभागिता अभिवृद्धि गर्ने, कृषि क्षेत्रको उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धि गर्ने, सीप विकास तथा उद्यमशीलता प्रवर्द्धन गर्ने, व्यवसायिक तथा प्रविधिमैत्री शिक्षामा जोड दिने, लगानीकर्तासँग समन्वय सुदृढ गर्ने तथा राजश्व प्रणालीमा सुधार गर्दै करको दायरा विस्तार र चुहावट नियन्त्रण गरी राजश्व परिचालन वृद्धि गर्नु आवश्यक रहेको देखिन्छ। साथै, सीमित स्रोत—साधन, विकासप्रति जनताको उच्च अपेक्षा, आकस्मिक प्रकोप तथा विपद्, भूमिहीन तथा अव्यवस्थित बसोबास, तीव्र सहरीकरण, खेतीयोग्य जमिनको भू—खण्डीकरण तथा व्यवसायहरूको दर्ता र सूचीकृत नहुनु जस्ता विषयहरूलाई बजेट कार्यान्वयन र राजश्व संकलनका प्रमुख चुनौतीका रूपमा पहिचान गरिएको छ।

६.३अवसर तथा चुनौतीहरू

अवसर	**चुनौतीहरू**
संविधान, नीतिरकानूनीव्यवस्थालेशिक्षाक्षेत्रकोविकासलाईसुनिश्चितगर्नेआधार।	राजस्वसंकलनमाअस्थिरतारअपर्याप्तता।
स्थानीयसुधाररकार्यक्रमकार्यान्वयनमासमुदायरसरोकारवालाकोसक्रियसहभागिता।	शिक्षाक्षेत्रमालगानीबढाउनेरउपलब्धस्रोतकोप्रभावकारीव्यवस्थापनमाकठिनाइ।
अनुदानरलगानीलाईपरिणाममुखी, पारदर्शीरसामाजिकउत्तरदायित्वसँगजोड्ने सम्भावना।	सीमितक्षेत्रीयस्रोतहरूलाईसामाजिकउत्तरदायित्वरदीगोविकाससँगजोड्नेचुनौती।
स्थानीयतहलेआफ्नैस्रोतपरिचालनगरेरदीगो, प्रभावकारीरस्थायित्वपूर्णशिक्षासेवाप्रवाहगर्नसक्नेक्षमता।	विद्यार्थीकोशिक्षाकोगुणस्तरसुधारकालागिपर्याप्तबजेटरस्रोतसुनिश्चितनगर्नु।

नयाँकार्यक्रमरपरियोजनाहरूकोलागिनीति, संरचनारबजेटव्यवस्थापनलाईसुधारगर्नेअवसर।	प्रशासनिकक्षमतारप्रक्रियाकार्यकुशलबनाउनव्यक्तिरसंस्थाकोक्षमताअभाव।
	वार्षिकबजेटरअनुदानअनुमानअनुसारस्रोतकोसुनिश्चितताप्रभावकारीपरिचालन।

६.४ उद्देश्यः

योजनाको वित्तीय व्यवस्थापनका प्रमुख उद्देश्यहरू देहायबमोजिम रहेका छन्ः

- योजना अवधिका लागि आवश्यक आवश्यक स्रोतको प्रक्षेपण गर्नु ।
- विद्यालय शिक्षाका कार्यक्रमहरू कार्यान्वयनका लागि आवश्यक वित्तीय स्रोतपहिचान गर्नु ।
- विद्यालय शिक्षाको बजेटमा वृद्धि गर्नु ।
- शैक्षिकपूर्वाधार, गुणस्तरअभिवृद्धि, शिक्षककोदक्षताविकास, सूचनाप्रविधिकोएकीकरण, समावेशीशिक्षा, रकमजोरसमूहहरूकोपहुँचविस्तारजस्ताक्षेत्रहरूलाईप्राथमिकताक्षेत्रकारूपमापहिचानगर्नु।

६.५ रणनीतिहरूः

योजनाको वित्तीय व्यवस्थासम्बन्धी रणनीतिहरू देहायबमोजिम हुनेछन्ः

- गाउँपालिकाले शिक्षा क्षेत्रलाई प्रमुख प्राथमिकता बनाई शिक्षा क्षेत्रको बजेटमा क्रमशः वृद्धि गरिने छ ।
- विद्यालयमूल्याङ्कनरआवश्यकताअध्ययनगर्ने।
- समावेशीशिक्षाअनुसारबालबालिका, अपाङ्गताभएकारसीमान्तकृतसमूहकोअवस्थाविश्लेषणगर्ने।

- शिक्षकतालिमरभौतिकपूर्वाधारसुधारकालागितत्कालरदीर्घकालीनयोजनाबनाउने।
- संघीय, प्रदेशरस्थानीयसरकारकोअनुदानपहिचानगर्ने।
- निजीक्षेत्र, संघसंस्था, दातृनिकायरअन्तर्राष्ट्रियसाझेदारसँगसहकार्यकोरूपरेखातयारगर्ने।
- अभिभावकरसमुदायबाटश्रम, स्रोतरसमयमार्फतसामुदायिकलगानीसञ्चालनगर्ने।
- वैकल्पिकस्रोत (जस्तैशिक्षाकोष/Matching Fund) स्थापनारपरिचालनगर्ने।
- प्राथमिकतारआपतकालीनआवश्यकताकाआधारमाकार्यक्रमकोकार्यान्वयनक्रम तयगर्ने।
- बजेटनिर्माणमाविद्यालय, शिक्षक, अभिभावकरविद्यार्थीकोसुझावसमावेशगर्ने।
- कमलागतमाउच्चप्रभावपार्ने (Low Cost–High Impact) कार्यक्रमलागूगर्ने।
- सरोकारवालाहरू (संघसंस्था, अभिभावक, निजीक्षेत्र, सञ्चारमाध्यम) कोसक्रियसहभागितासुनिश्चितगर्ने।
- विद्यालयव्यवस्थापनसमितिरशिक्षासमितिहरूलाईसक्षमबनाएरनियमितसमन्वयबैठकसञ्चालनगर्ने।

६.६ प्रस्तावित कार्यक्रम तथा बजेट अनुमानः

वर्षका लागि तयार गरेको शिक्षा क्षेत्रको योजना (२०८२-२०८७) गाउँपालिकामा शिक्षा क्षेत्रलाई प्राप्त हुने बजेटलाई आधार बनाइएको छ । त्यसैगरी बजेटको प्रमुख स्रोतहरूमा तलका निकायहरू रहने अनुमान गरिएको छ ।

- सङ्घीय ससर्त
- प्रदेश बजेट
- स्थानीय तहको बजेट
- विभिन्न सङ्घसंस्था तथा परियोजनाहरू

- अभिभावकहरू

यो शिक्षा योजना पाँच वर्षलाई लक्षित गरिएता पनि दश वर्षसम्म निरन्तर सञ्चालन गर्ने गरी क्रियाकलापहरू तय गरिएकाले बजेटको अभाव हुने देखिन्छ । यो योजना अनुरुप गाउँपालिकाले हरेक वर्ष वार्षिक कार्ययोजना बनाई बजेटको व्यवस्थापन पुनरावलोकन गर्न सक्नेछ । तर पनि हाल गाउँपालिकाको स्रोतलाई आंकलन गर्दै यस शिक्षा योजनालाई प्रस्तावित बजेट अनुमान गरिएको छ ।

बजेट रू. लाखमा

क्र.स.	क्षेत्र वाक्रियाक	कुल आवश्यकत	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६	२०८६/८७	बजेट स्रोत					
								संघीय सरका	प्रदेश सरका	य सरका	गैसस	जनसह भागि	अन्य
१	प्रारम्भिक बाल विकास तथा शिक्षा	९६९.०३	१८४.१२	१८४.१२	१८४.१२	१८४.१२	१८४.१२	७२६.७७	९६.९०	४८.४५	४८.४५	४८.४५	०.००
२	आधाभूत शिक्षा	८८८३.१५	१६८७.८०	१८६५.४६	१९५४.२९	१७७६.६३	१५९८.९७	६६६२.३६	८८८.३२	४४४.१६	४४४.१६	४४४.१६	०.००
३	माध्यमिक शिक्षा	७४७३.३०	१४१९.९३	१५६९.३९	१६४४.१२	१४९४.६६	१३४५.१९	५६०४.९७	७४७.३३	३७३.६६	३७३.६६	३७३.६६	०.००
४	प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक	८७८.५०	१६६.९२	१८४.४९	१९३.२७	१७५.७०	१५८.१३	६५८.८८	८७.८५	४३.९३	४३.९३	४३.९३	०.००

	तालिम												
५	अनौपचारिक शिक्षा र आजीवन सिकाइ	२५४.५०	४८.३६	५३.४५	५५.९९	५०.९०	४५.८१	१९०.८८	२५.४५	१२.७३	१२.७३	१२.७३	०.००
६	पाठ्यक्रम, पाठ्यपुस्तक, सिकाइ सामग्री तथा मूल्याङ्कन	२०२.७५	३८.५२	४२.५८	४४.६१	४०.५५	३६.५०	१५२.०६	२०.२८	१०.१४	१०.१४	१०.१४	०.००
७	शिक्षक व्यवस्थापन र विकास	१४०.९०	२६.७७	२९.५९	३१.००	२८.१८	२५.३६	१०५.६८	१४.०९	७.०५	७.०५	७.०५	०.००
८	शिक्षामा	२७१.	५१.५	५६.९	५९.६	५४.२	४८.८	२०३.	२७.	१३.	१३.	१३.	०.

	समता र समावेशीकरण	३०	५	७	९	६	३	४८	१३	५७	५७	५७	००
९	विद्यालय पोषण तथा स्वास्थ्य कार्यक्रम	३५२.२१	६६.९२	७३.९६	७७.४९	७०.४४	६३.४०	२६४.१५	३५.२२	१७.६१	१७.६१	१७.६१	०.००
१०	विद्यालय सुरक्षा, विपत् न्यूनीकरण तथा उत्थानशीलता	४८.५०	९.२२	१०.१९	१०.६७	९.७०	८.७३	३६.३८	४.८५	२.४३	२.४३	२.४३	०.००
११	विद्यालय भौतिक पूर्वाधार	६१५.६०	११६.९६	१२९.२८	१३५.४३	१२३.१२	११०.८१	४६१.७०	६१.५६	३०.७८	३०.७८	३०.७८	०.००

	विकास												
१२	विद्यालयमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि	१९९.५०	३७.९१	४१.९०	४३.८९	३९.९०	३५.९१	१४९.६३	१९.९५	९.९८	९.९८	९.९८	०.००
१३	शिक्षाको व्यवस्थापन तथा संस्थागत क्षमता विकास	११३.३०	२१.५३	२३.७९	२४.९३	२२.६६	२०.३९	८४.९८	११.३३	५.६७	५.६७	५.६७	०.००
१४	स्थानीय शिक्षा योजना कार्यान्वयनको प्रबन्ध	२५.५०	४.८५	५.३६	५.६१	५.१०	४.५९	१९.१३	२.५५	१.२८	१.२८	१.२८	०.००

१५	अनुगमन तथा मूल्याङ्कन	१०.९५	२.०८	२.३०	२.४१	२.१९	१.९७	८.२१	१.१०	०.५५	०.५५	०.५५	०.००
कुल		**२०४३९**	**३८८३**	**४२७३**	**४४६८**	**४०७८**	**३६८९**	**१५३२९**	**२०४४**	**१०२२**	**१०२२**	**१०२२**	

परिच्छेद ७: अनुगमन तथा मूल्याङ्कन

७.१. परिचय

शैक्षिककार्यक्रममास्रोतरसाधनकोपुनर्विनियोजनतथानविकरणकस्तोभइरहेकोछ, लगानीप्रभावकारीरूपमाप्रयोगभएकोछकिछैन, कार्यान्वयनप्रक्रियामात्रुटिछन्किछैनन्, रतयगरिएकोकार्यतालिकाअनुसारसमयमैकार्यान्वयनभइरहेकोछकिछैनभन्नेकुरासुनिश्चितगर्नगरिनेगतिविधिलाईअनुगमनभनिन्छ। अनुगमनलेकार्यक्रमकोप्रगति, लक्ष्यकोउपलब्धिरवर्तमानअवस्थाबारेतथ्याङ्कमाआधारितजानकारीउपलब्धगराउँछ। त्यसैगरी, शैक्षिककार्यक्रमकोगुणस्तर, उपयोगिता, क्षमतारप्रभावकारिताकोसन्दर्भमाव्यवस्थित, उद्देश्यपूर्णरविस्तृतजाँच–परीक्षणगरिनेप्रक्रियामूल्याङ्कनहो। मूल्याङ्कनलेकार्यक्रमकोनतिजारप्रभावकोविस्तृतसमीक्षाप्रदानगर्दछ। अनुगमनसामान्यतयाकार्यान्वयनकोक्रममागरिन्छभनेमूल्याङ्कनकार्यतालिकासम्पन्नभएपछिपनिगर्नसकिन्छ। दुवैप्रक्रियाकार्यक्रममाभएकोलगानीलाईपारदर्शी, लक्ष्यमुखी, जवाफदेहीरउत्तरदायीबनाउनसहयोगगर्छ। योजनाप्रभावकारीरहेकोछकिछैनभनेरमूल्याङ्कनगर्नयसकोपूर्णअनुगमनरमूल्याङ्कनअनिवार्यहुन्छ। यसकोउद्देश्यदीर्घकालीनलक्ष्यरउद्देश्यहरूपूराभएवानभएकोतथ्यमाआधारितनिष्कर्षनिकाल्नुहो। गाउँपालिकारयसकोशिक्षा, युवातथाखेलकुदशाखालेयोजनाकार्यान्वयनगर्नेजिम्मेवारीपाउनेछन्भनेगाउँस्तरीयशिक्षासमितिरअन्यसम्बन्धितपक्षहरूलेपनिअनुगमनरमूल्याङ्कनमासहभागीहुनसक्नेछन्।

७.२. वर्तमान अवस्था

अनुगमनरमूल्याङ्कनअन्तर्गतविद्यालयमासञ्चालनहुनेयोजना/कार्यक्रमकोनिगरानीगरिन्छ जसमानवदर्ता, शिक्षक–विद्यार्थीअनुपस्थिति, शैक्षिक,

प्रशासनिकरभौतिकअवस्थाकोनिरीक्षण, विद्यालयव्यवस्थापनसमितिगठनरसञ्चालन, EMIS प्रणालीमार्फततथ्याङ्कसंकलन, स्थानीयस्तरमाकार्यक्रममूल्याङ्कन, क्षमताअभिवृद्धिरव्यवस्थापकीयसहयोगसमावेशहुन्छ।

कार्यक्रमकोमुख्यजिम्मेवारीगाउँपालिकामाहुनेछ। यसकालागियोजनारकार्यक्रमकापक्ष हरूबारेजानकारीउपलब्धगराउने, आवश्यकऐन, नियम, मापदण्डरकार्यविधितयारगर्ने, बजेटविनियोजनगर्ने, संस्थागतसंरचनातयारगर्ने, जनशक्तिकोव्यवस्थापनरक्षमताविकासगर्ने, सरोकारवालाकोसहभागितासुनिश्चितगर्ने, रसाझेदारनिकायहरूसँगसमन्वयगर्नेकामगरिनेछ। गाउँपालिकालेवार्षिकस्वीकृतकार्य क्रमअनुसारकार्यान्वयनगर्नेछरस्थानीयतहतथाविद्यालयस्तरमाप्रभावकारीकार्यान्वयन माविशेषध्यानदिइनेछ। अनुगमनगाउँपालिकातहमाशिक्षा, युवातथाखेलकुदशाखाकाप्रमुखकोसंयोजनमाअनुगमनसमितिद्वारारविद्यालयतहमाप्रधा नाध्यापकतथाविद्यालयव्यवस्थापनसमितिकोनेतृत्वमागरिनेछ। यसलेशिक्षक, प्रशासनिक, शैक्षिकरभौतिकपक्षकोनियमितनिरीक्षण, समीक्षारमूल्याङ्कनसुनिश्चितगर्दछ। अनुगमनपछिसरोकारवालासँगसमीक्षाबैठकगरीसुधा रात्मककार्ययोजनालागूगरिनेछ। पालिकारविद्यालयतहमाअनुगमनतथामूल्याङ्कनसमिति हरूसक्रियरहँदैप्रगतिमापन, लेखाजोखा, वित्तीयरप्राविधिकपक्षकोअनुगमन, रक्षेत्रगतरणनीतितथानीतिकोमूल्याङ्कननियमितरूपमागरिनेछ।

७.३. अवसर र चुनौतीहरू

चुनौती	अवसर
सूचकमाआधारित, परिणाममुखीरसहभागीमूलकअनुगमनतथा मूल्याङ्कनसुनिश्चितगर्नु।	समुदायस्तरमायोजनानिर्माण, स्वीकृति, बजेटस्वीकृतिरअनुगमन/मूल्याङ्कनकोसुविधाउपलब्ध।

देखिएकासमस्याहरूसमयमैसमाधानगर्नु।	समुदायकोसक्रियसहभागितामायोजनानिर्माणरकार्यान्वयनकोअवसर।
व्यवस्थापकीयसहयोगसुनिश्चितगर्दैअनुगमन /मूल्याङ्कनकार्यसञ्चालनगर्नु।	कार्यक्रमसम्बन्धीसूचनासञ्चारछिटो, छरितोरविश्वसनीय।
विद्यालयकोसंस्थागतक्षमतासुदृढपार्दैमूल्याङ्कनकोप्रभावकारितासुनिश्चितगर्नु।	सरोकारवालाहरूबीचसमन्वयरसहकार्यबढाउनेअवसर।
अनुगमनरमूल्याङ्कनप्रणालीलाईदीगो, पारदर्शीरजवाफदेहीबनाउनु।	स्थानीयस्रोतरक्षमतापरिचालनगर्दैदीर्घकालीनविकासकोअवसरसिर्जना।

७.४. उद्देश्यहरुः

यस योजनाले अनुगमन तथा मूल्याङ्कनसँग सम्बन्धी निम्नलिखित उद्देश्यहरू राखेको छः

- शैक्षिक कार्यक्रमहरूको स्रोत साधनको उपयुक्त प्रयोग तथा त्यसको प्रतिफल नियमित मापन गर्नु ।
- अनुगमन तथा मूल्याङ्कनलाई नियमित तथा नतिजामुखी बनाउनु ।

७.५.रणनीतिहरू

यस योजनाले अनुगमन तथा मूल्याङ्कनसँग सम्बन्धी निम्नलिखित रणनीतिहरू राखेको छः

- शिक्षा क्षेत्रको प्रगति तथा अनुगमन मूल्याङ्कनको लागि एक छुट्टै योजना तयारी लागु गरिने छ ।

- कार्यक्रमअनुगमन, मूल्याङ्कनरप्रतिवेदनकालागिएकीकृतशैक्षिकसूचनाव्यवस्थापनप्रणालीसञ्चालनमा ल्याउने।
- नतिजामुखीअनुगमनतथामूल्याङ्कनप्रणालीअवलम्बनगर्ने।
- विद्यार्थीउपलब्धिपरीक्षणरविद्यालयकार्यसम्पादनमूल्याङ्कनलाईव्यवस्थितरनियमितबनाउने।
- कक्षाकोठामासिकाइकोअनुगमन, सुपरिवेक्षणरमूल्याङ्कनलाईप्रभावकारीबनाउनकार्यस्थलआधारितप्रणालीस्थापनागर्ने।
- योजनाअन्तर्गतसञ्चालितकार्यक्रम, परियोजनावाक्रियाकलापकोनियमित, मध्यावधिकरअन्तिममूल्याङ्कनप्रणालीनिर्माणगर्ने।
- अनिवार्यतथानिःशुल्कशिक्षाऐन२०७५अनुसारअनिवार्यशिक्षाकार्यान्वयनकोअवस्थाप्रतिवेदनतयारगरीस्थानीयतहमापेशगर्ने।

७.६. उपलब्धि, नतिजा,प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

क.सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरु	एकाइ	भौतिकलक्ष्य ५ बर्ष						भौतिक लक्ष्य १० बर्ष	कैफियत
			१	२	३	४	५	जम्मा		
१	अनुगमनतथा मूल्यांकनको योजना तयार र कार्यान्वयन	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
२	विबयसशिअसबाट विद्यालयको पालैपालो नियमति	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	

	अनुगमन तथा निरीक्षण									
३	अभिभावकबाट नियमित विद्यालय भम्रण र उत्कृष्ट अभिभावक छनोट	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
४	वडास्तरीय अनुगमन समितिबाट मासिक अनुगमन	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
५	पालिका स्तरीय अनुगमन तथा मूल्यांकन संयन्त्रको गठन र कम्तिमा २महिनाको एक पटक एक विद्यालयको अनुगमन	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
६	नियमित अनुगमन तथा निरीक्षण	निरन्तर	१	१	१	१	१	५	१०	
७	शिक्षा योजनाको प्रगतिको बार्षिक प्रगति तयार तथा छलफलकार्यक्रम	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
८	कार्यक्रमका कार्यान्वयनको	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	

	चौमासिक तथा वार्षिक समीक्षा प्रतिवेदन									

अनुसूची

अनुसूची१:योजना निर्माण सम्बन्धित फोटोहरू

अनुसूची २: विद्यालयकोछात्रछात्रा विवरण

सामुदायिक:

तह	छात्रा	छात्र	जम्मा
बाल विकास	७५६	९२२	१६७८
कक्षा १-५	२२९३	२४३८	४७३१
कक्षा ६-८	१५०६	१६४६	३१५२

कक्षा ९-१०	७३४	६७१	१४०५
कक्षा ११-१२	६४४	५७६	१२२०

IEMIS, २०८२

संस्थागत:

तह	छात्रा	छात्र	जम्मा
बाल विकास	१००४	१४८६	२४९०
कक्षा १-५	१६५०	२२७०	३९२०
कक्षा ६-८	४४८	७३१	११७९
कक्षा ९-१०	१९५	३१५	५१०
कक्षा ११-१२	१६	३५	५१

IEMIS, २०८२

अनुसूची३:विद्यालयकोतहगतविवरण

विद्यालयको विवरण

तह	सामुदायिक	संस्थागत	धार्मिक	जम्मा
बाल विकास केन्द्र	६७	१		६८
आधारभूत तह १–३ सञ्चालित	२	६	१४	२२
आधारभूत तह १–५ सञ्चालित	७	७	४	१८
आधारभूत तह १–८ सञ्चालित	५	३		१०
माध्यमिक तह १–१० सञ्चालित	७	८		१७

माध्यमिक तह १–१२ सञ्चालित	९	१		१०
प्राविधिक धार	२			२
सामुदायिक सिकाइ केन्द्र	५			५
क्याम्पस/ उच्च शिक्षा	३			३

वडागत सामुदायिक विद्यालय विवरण

वडा नं	आधारभूत	माध्यमिक	कक्षा १–३	कक्षा १–५	कक्षा १–८	कक्षा १–१०	कक्षा १–१२	प्राविधिक धार
१	१	१	०	१	०	०	१	०
२	२	३	२	०	०	२	१	०
३	२	६	०	१	१	०	४	२
४	२	२	०	१	१	१	१	०
५	२	०	०	१	१	०	०	०
६	१	३	०	०	०	१	२	०
७	३	२	०	२	१	२	०	०
८	१	१	०	०	१	१	०	०

जम्मा	**१४**	**१८**	**२**	**६**	**५**	**७**	**९**	२

वडागत संस्थागत विद्यालय विवरण

वडा नं	**आधारभूत**	**माध्यमिक**	**कक्षा १–३**	**कक्षा १–५**	**कक्षा १–८**	**कक्षा १–१०**	**कक्षा १–१२**	**प्राविधिक धार**
१	०	२	०	०	०	२	०	०
२	२	३	१	१	०	३	०	०
३	५	३	२	१	२	२	१	०
४	१	१	०	०	१	०	१	०
५	१	१	१	०	०	१	०	०
६	१	०	०	१	०	०	०	०
७	१	२	१	०	०	२	०	०
८	१	०	१	०	०	०	०	०
जम्मा	**१२**	**१२**	**६**	**३**	**३**	**१०**	**२**	२४

वडागत धार्मिक विद्यालय विवरण

वडा नं	आधारभूत	माध्यमिक	कक्षा १–३	कक्षा १–५	कक्षा १–८	कक्षा १–१०	कक्षा १–१२	प्राविधिक धार
१	०	०	०	०	०	०	०	
२	०	०	०	०	०	०	०	
३	१	०	१	०	०	०	०	
४	०	०	०	०	०	०	०	
५	४	०	४	०	०	०	०	
६	५	०	५	०	०	०	०	
७	३	०	३	०	०	०	०	
८	५	०	२	३	०	०	०	
जम्मा	१८	०						

अनुसूची४: कक्षागतबिद्यार्थी विवरण

विद्यार्थीहरु सामुदायिक तर्फ

क्र.स	कक्षा	कुल विद्यार्थीहरु			ब्राम्हण,क्षेत्री विद्यार्थी			जनजाति विद्यार्थी			दलित विद्यार्थी			अन्य विद्यार्थी		
		छात्रा	छात्र	जम्मा	छात्रा	छात्र	जम्मा	छात्रा	छात्र	जम्मा	छात्रा	छात्र	जम्मा	छात्रा	छात्र	जम्मा

	बाल विकास	७५६	९२२	१६७८	११६	१३२	२४८	१२४	१२६	२५०	२४२	२६२	५०४	२७४	४०२	६७६
१	१	४८८	५७७	१०६५	३६	५६	९२	५६	८३	१३९	१७३	१८९	३६२	२२३	२४९	४७२
२	२	४४६	४३६	८८२	५३	४९	१०२	९६	६१	१५७	१३५	१५१	२८६	१६२	१७५	३३७
३	३	४३८	४४५	८८३	५४	३६	९०	८८	७७	१६५	१३३	१६७	३००	१६३	१६५	३२८
४	४	४७३	४८५	९५८	५८	५४	११२	९४	११६	२१०	१६२	१५६	३१८	१५९	१५९	३१८
५	५	४४८	४९५	९४३	८२	७६	१५८	७७	७१	१४८	१४६	१६०	३०६	१४३	१८८	३३१
६	६	५०२	५३३	१०३५	८७	१००	१८७	१२१	१२७	२४८	१५३	१५५	३०८	१४१	१५१	२९२

७	७	४५५	५२४	९७९	९०	९२	१८२	८९	११२	२०१	१६३	१७३	३३६	११३	१४७	२६०
८	८	५४९	५८९	११३६	१२९	१२५	२५४	१०८	११३	२२१	१७०	१७२	३४२	१४०	१७९	३१९
९	९	३७६	३३४	७१०	९४	१०१	१९५	९३	६९	१६२	१११	९४	२०५	७८	७०	१४८
१०	१०	३५८	३३७	६९५	९१	९३	१८४	१०४	८३	१८७	८६	८६	१७२	७७	७५	१५२
११	११	३६१	२९५	६५६	१००	८७	१८७	९८	६५	१६३	८०	६१	१४१	८३	८२	१६५
१२	१२	२८३	२८१	५६४	८५	८३	१६८	७७	५५	१३२	७१	५१	१२२	५०	९२	१४२
जम्मा		५९३	६२५	१२१८६	१०७	१०८	२१५	१२२	११५८	२३८३	१८२५	१८७	३७०२	१८०	२१३	३९४०

	३	३		५	४	९	५				७		६	४	

स्रोतः **IEMIS** तथ्याङ्क -२०८२

५९३३ छात्राहरु र ६२५३ जना छात्रहरु गरी १२१८६ जना बाल विकास देखि कक्षा १२ सम्म अध्ययनरत छन ।

विद्यार्थीहरु सस्थागत तर्फ

क्र.स	कक्षा	कुल विद्यार्थीहरु			ब्राम्हण,क्षेत्री विद्यार्थी			जनजाति विद्यार्थी			दलित विद्यार्थी			अन्य विद्यार्थी		
		छात्रा	छात्र	जम्मा	छात्रा	छात्र	जम्मा	छात्रा	छात्र	जम्मा	छात्रा	छात्र	जम्मा	छात्रा	छात्र	जम्मा
	बाल विकास	१००४	१०८६	२०९०	२५४	३४९	६०३	१६०	२१०	३७०	२०२	२७२	४७४	३८८	६५५	१०४३
१	१	५३५	७५१	१२८६	१९०	१७६	३६६	७९	८६	१६५	१०७	१५७	२६४	१५९	३३२	४९१
२	२	४०६	५२७	९३३	११४	१४६	२६०	७४	८४	१५८	५९	९४	१५३	१५९	२०३	३६२

३	३	२४६	३७०	६१६	८९	१२२	२११	५१	६३	११४	४४	६४	१०८	६२	१२१	१८३
४	४	२३४	३३६	५७०	८५	१०७	१९२	३९	६८	१०७	४९	५९	१०८	६१	१०२	१६३
५	५	२२९	२८६	५१५	१०१	८८	१८९	४१	४८	८९	३८	४९	८७	४९	१०१	१५०
६	६	१८४	२८८	४७२	६६	९०	१५६	४२	६१	१०३	३२	५१	८३	४४	८६	१३०
७	७	१३९	२४२	३८१	६०	६८	१२८	३०	६३	९३	१२	३४	४६	३७	७७	११४
८	८	१२५	२०१	३२६	४८	७४	१२२	३२	५०	८२	२३	३०	५३	२२	४७	६९
९	९	११०	१८०	२९०	४९	५५	१०४	२४	३५	५९	१८	२७	४५	१९	६३	८२

१०	१०	८५	१३५	२२०	३५	५१	८६	२३	३७	६०	८	९	१७	१९	३८	५७
११	११	९	२६	३५	२	८	१०	३	९	१२	२	५	७	२	४	६
१२	१२	७	९	१६	४	५	९	१	०	१	१	२	३	१	२	३
		३३१३	४८३७	८१५०	१०९७	१३३९	२४३६	५९९	८१४	१४१३	५९५	८५३	१४४८	१०२२	१८३१	२८५३

स्रोतः **IEMIS** तथ्याङ्क -२०८२

३३१३ छात्राहरु र ४८३७ जना छात्रहरु गरी ८१५० जना बाल विकास देखि कक्षा १२ सम्म अध्ययनरत छन ।

धार्मिक विधालय

क्र.स	कक्षा	कुल विद्यार्थीहरु			ब्राम्हण,क्षेत्री विद्यार्थी			जनजाति विद्यार्थी			दलित विद्यार्थी			अन्य विद्यार्थी		
		छात्रा	छात्र	जम्मा	छात्रा	छात्र	जम्मा	छात्रा	छात्र	जम्मा	छात्रा	छात्र	जम्मा	छात्रा	छात्र	जम्मा
	बाल	१	१	२	१	२	३				१	१	२	९	१	२

	विकास	१	५	६											२	१
१	१	४३७	३५७	७९४				१२१	८८	२०९	६	५	११	३१०	२६४	५७४
२	२	२१३	१७१	३८४	१	१	२	३१	२०	५१	४	६	१०	१७७	१४४	३२१
३	३	१६५	११४	२७९	१	३	४	३५	२१	५६	६	२	८	१२३	८८	२११
४	४	४०	१७	५७				३	३	६	३	०	३	३४	१४	४८
५	५	११	९	२०										११	९	२०
६	६	०	०	०												
		८७७	६८३	१५६०	३	६	९	१९०	१३२	३२२	२०	१४	३४	६६४	५३१	११९५

क्र.स	कक्षा	कुल विद्यार्थीहरु		
		छात्रा	छात्र	जम्मा
	बालविकास	१	२	३
१	१	१२१	८८	२०९
२	२	३२	२१	५३
३	३	३६	२४	६०
४	४	३	३	६
५	५	०	०	०
६	६	०	०	०
जम्मा		१९२	१३६	३३१

स्रोतः **IEMIS** तथ्याङ्क -२०८२

अनुसूची ५ :स्थायी र श्रेणीगत शिक्षक विवरण

क्र.स	तह	प्रथम	दितीय	तृतीय	राहत	करार	रिक्त	जम्मा	कैफियत
१	प्राथमिक १-५	८	३९	६७	४४	०	०	१५८	
२	निम्न माध्यमिक ६-८	०	७	२६	९			४२	
३	माध्यमिक ९-१०	१	३	२४	७			३५	
४	साविक उ.मा.वि दरबन्दी	०	६					६	

५	साविक उ.मा.वि अनुदान	०	६					६	
६	प्राविधिक धार माध्यमिक			१२					प्रशिक्षक ४ जना सहायक प्रशिक्षक ४ जना शिक्षक ४ जना
७	सघीय अनुदान			२४					मा.बि १८, नि.मा.वि ६
८	सट्टा शिक्षक			१४					मा.बि ७, नि.मा.वि ७
९	गाउँपालिका अनुदान			३३					मा.बि ६, नि.मा.वि १९, प्रा बि ८
१०	गाउँपालिका बाल विकास		१						
जम्मा		९	६१	२००	६०	०	०	३३०	